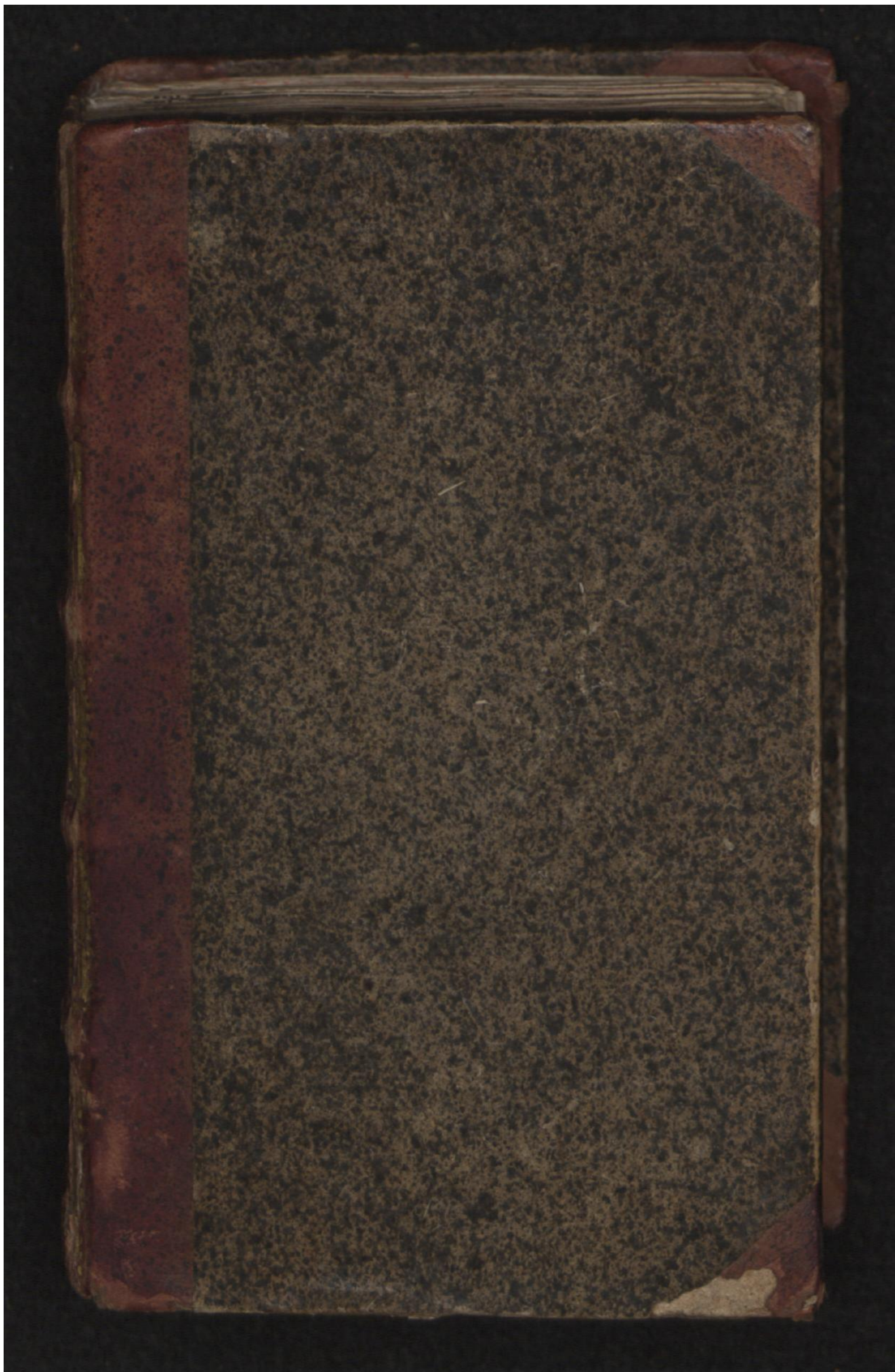
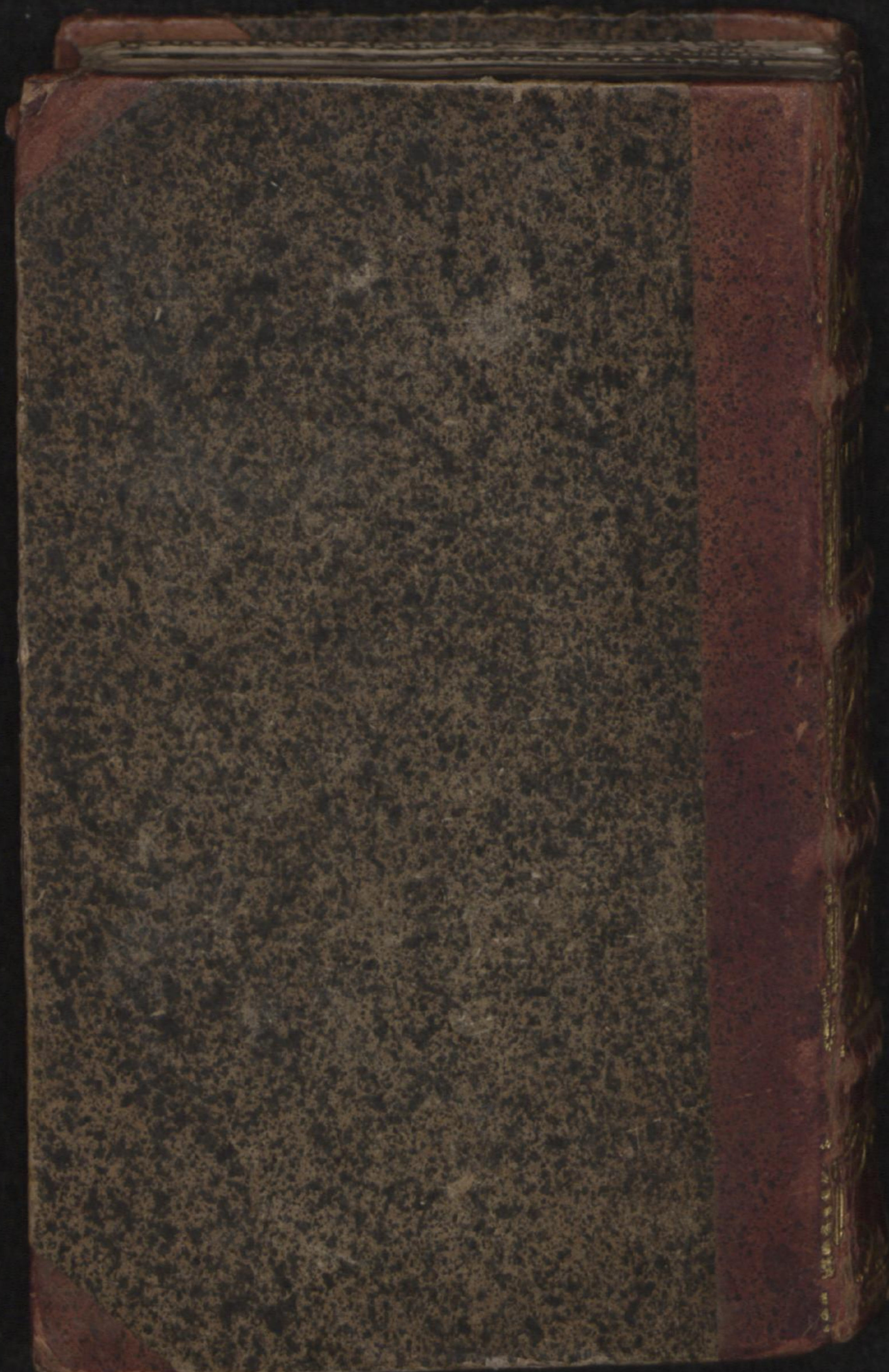
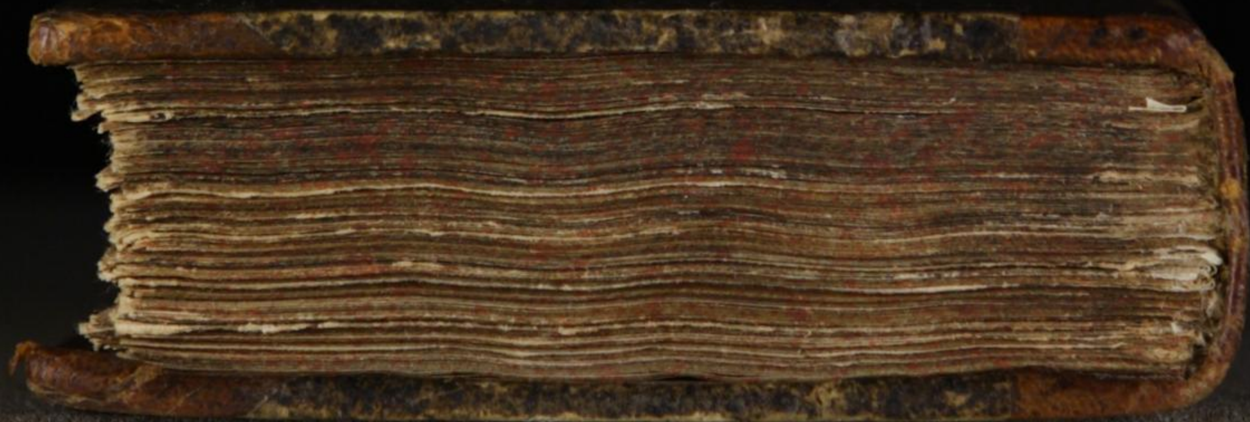
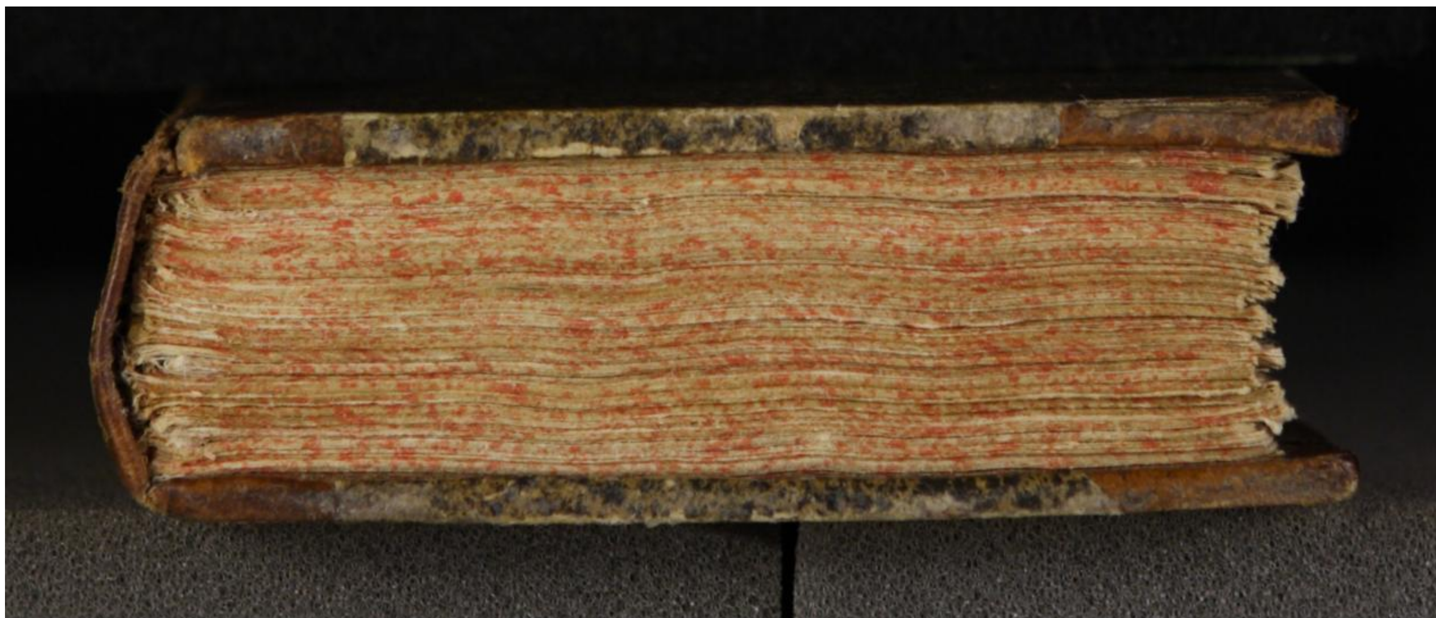
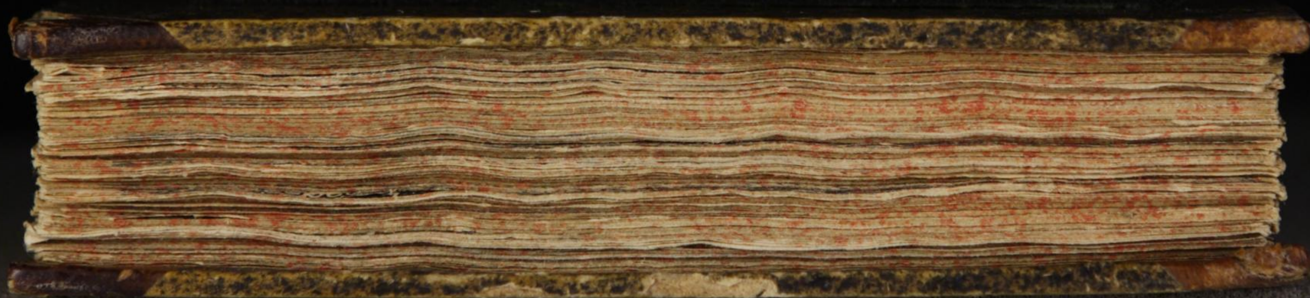

HEMMINGS
OM

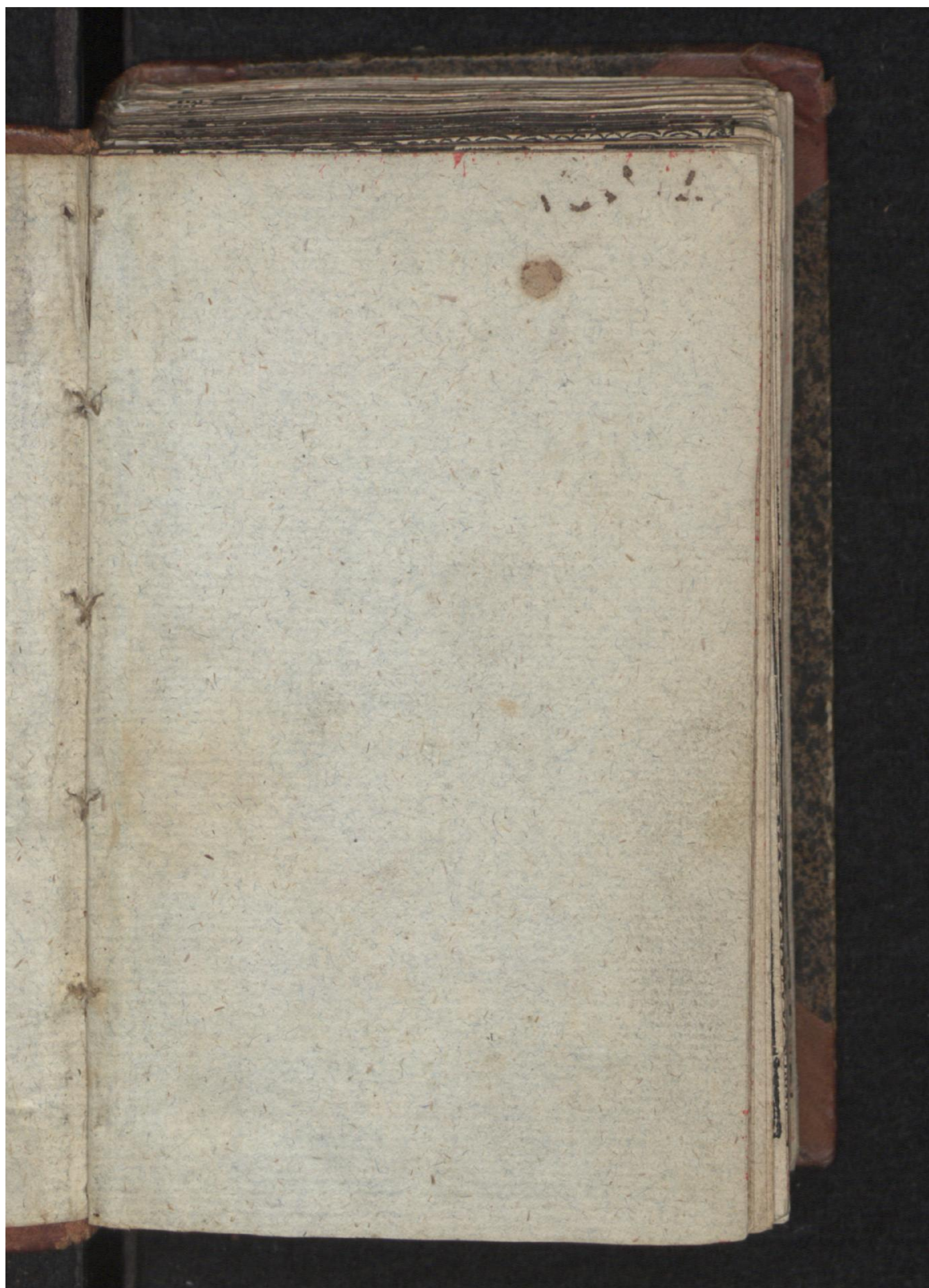

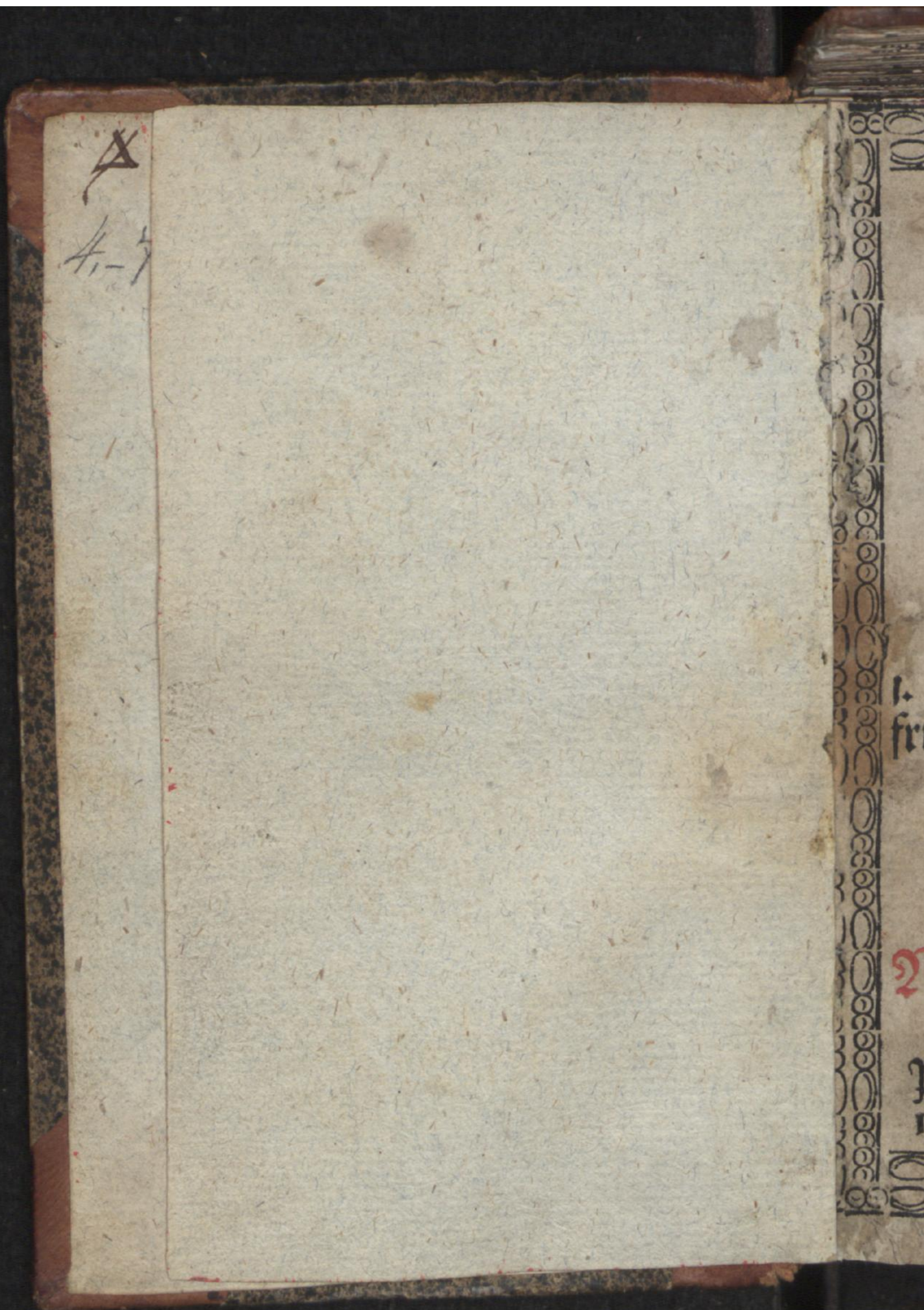

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Om
Ecteskab/
At
1 Betencke.
2. Begynde.
3. Fuldkomme.
4. Leffue vdi.

1. Vislige. 2. ærlige. 3. Gudfryctige. 4. rolige.

En Christelig vnderuisning.

Niels Hemmingssøn D:

Prentet i Kiøbenhaffn/aff
15 Matz Vingaard. 72.

6328

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

Erlig / Velbyrdig / vijs oc Gudfryctig Mand / Christoffer Volkendorff til Glorop / Kongelige Maiestatis befalnings Mand offuer Gulland : Ynsker ieg Niels Hemmingson / Naade oc fred aff Gud Fader / ved vor HERRE Jesum Christum / Amen.

Min fromme Christoffer / tacker ieg eder ydmygeligen for mange oc store velgierninger / som i mig oc mine beuist haffue / i atskillige maader. Gud vil ieg be-

):(de/

de / at hand skal eder vel beløne / oc ieg vil ocsaa findis redebon til at forskylde det / baade mod eder oc eders / aff min ringe formue.

Saa haffuer ieg nu intet andet / huor met ieg kand beuise eder mit Hiertis Tacknemmelighed paa denne tid / end denne lille Bog / som ieg haffuer screffuet / om den hellige Guds ordning Ecteskab / Oc forhaaber mig / at baade de som ere giffte / oc de som haffue i act at giffue sig vdi Ecteskabs stat / skulle aff denne Bog faa Lærdom / Trøst oc husualelse.

De som ere giffte oc læse denne Bog / kunde der aff mere stadfestis om denne Guds ordning Ecteskab / at de vide huad denne stat er høyt actet faar Gud / oc hans gode hellige Engle / oc forstaa huad

det

det er Gud saare behageligt / at Ectefolck leffue ærlige / tuctelige oc Gudfryctige vdi denne stat / oc vaacte sig grandgiffuelige for Dieffuelens lurerj / som altid staar effter at besmitte denne Guds ordning / enten met wsamdrectighed imellem Hosbonde oc Høstru / eller met Løsactighed / wkyskhed / Horerj oc Skørleffnet / huor met hand baade skammelige beklicker Guds hellige ordning / oc styrter dem som hand saa forfører / hoffuit kulds neder vdi Helffuedis affgrund / vden de rette oc bedre sig vdi tide.

De som ere icke giffte / bekomme aff denne Bog atskillig vnderuisning / som er / Først huorlunde de kunde vijslige betencke / ærlige begynde / Gudfryctelige fuldkõme oc rolige leffue vdi denne Guds helli-

ge ordning Ecteskab/ saa at de met Gud oc ære / oc met en god Samuittighed / kunde fremdrage deris leffnet vdi denne Verden / oc siden met alle hellige oc salige Ectefolck/ kunde glæde sig vdi all Euighed / oc omgaaes oc tale om denne Guds ordning / met de første Ectefolck/ Adam oc Eua/ som Gud selff viede tilsammen vdi Ecteskab.

Baade de som ere vdi Ecteskab oc de som leffue vden Ecteskab kyskelige oc ærlige/ bekomme trendeslags fruct aff denne Bog/ om de hende met flid læse.

Den første Fruct er/ at de rettelige kunde døme om denne stat / imod Dieffuelen / imod atskillige Kættere/ som denne stat foracte / imod wtuctige Menniske / som heller ville deris ganske leffnet frem

drage

drage vdi Skørleffnet oc Horerj/ end at de ville giffue sig vdi Ecteskabs stat/ som den hellig Aand siger at vere lofflig iblant alle Folck oc Stater / oc kaller Ectefolckis seng en reen oc hellig seng.

Den anden Fruct er / at de faa sind oc vilie til at ære denne gode oc hellige Guds ordning/ at beskytte / hielpe oc trøste Ectefolck met raad oc velgierninger / paa det at denne Stat kand holdis i mact oc ære iblant alle Folck / Geistlige oc Verdslige/ rige oc fattige/store oc smaa / Frj oc Vfrj / anseendis huad det er Gud oc hans hellige Engle meget kiert oc behageligt/ at mand hantheffuer/beskytter/fremmer oc hielper Ectefolck / som den Almectigste Gud / Guds hellige Engle/ naturlig Low / oc alle vise

Philosophi oc ærlige Folck i Verden ville haffue hiulpet oc foræret vdi alle maade.

Den tredie Fruct er / som bode Ectefolck/ oc de som leffue ærlige vden Ecteskab / oc besynderlige de som haffue mact offuer andre/ vere sig enten vdi Verdslig eller Geistlig regemente / bekomme aff denne Bog/ er at ieg forhaaber at de skulle faa støre sind oc mod til at straffe Skørleffnet oc Horerj / end de tilforn haffue hafft. Thi i denne Bog findis huor stor Synd Skørleffnet oc Horerj er/ oc huad ont der aff kommer offuer Land oc Rige/ huor denne Synd icke rettelige straffis som det sig burde. Oc visselige forhaaber ieg/ at Øffrighed skal icke bliffue tilfreds met den Penninge straff / som de straffis

almin-

almindelige met / som beligge Piger / oc der met storlige fortørne Gud/oc mere bedrøffue Pigers fattige Forældre/end de staalle deris Heste oc Øxen fra dennem. Den som stiel it Faar eller it Suin/henger mand vdi Galien/men den som stiel fra fattige Forældre deris Barns ære/ hand bliffuer quit fra all tiltale/ naar hand haffuer giffuit ix. Marck / oc der vdoffuer berymmer hand sig / lige som hand haffde vel giort. Gud giffue at Øffrighed her vdi vilde sig bedre betencke.

Saa beder ieg eder min fromme Christoffer/ at i dēne lille Bog ville tage til tacke / oc læse hende igennem/ Mig forhaabis at i der aff skulle bekomme baade raad oc Lærdom. Her met vil ieg haffue eder den Almectigste Gud befalet/

til

Fortalen.

til Liff oc Siæl/ met alt det i vel ville. Gud vnde oss saa at leffue vdi denne Verden/ at wi maa findis glade vdi Himmerigs rige/ met Guds kyske Engle/ oc met alle hellige Menniske/ Amen. Aff Kiøbenhaffn den 8. dag Junij/ Aar effter Guds byrd.

1572.

Jesu Iustitia Gloria Salvandorum.

Vdi

VOi en erlig/ Christelig och bestandig Forsamling/ skulle tuende ting holdis ved mact/ oc vdi ære: Som er den rette oc pure Religion/ oc Ecteskabs stat.

Foruden den rætte pure Religion kand ingen dyrcke Gud tilbørlige/ men forføris hen vdi atskillige vildfarelser oc Ketterj/ fra Gud til Dieffuelen/ oc paa det sidste bliffuer met Dieffuelen kast vnder Guds straff oc heffn til Euig tid.

Foruden Ecteskabs aluer-
lige beskytning kand mand
icke rolige oc stille leffue: For-
di mange henføris vdi Dieff-
uelens snare. Huilcken Dieff-
uel staar ingen ting mere eff-
ter/ end at beklicke oc besmitte
Guds Ordning/ som er det
hellige Ecteskab/ Fordi den
vrene Aand haffuer sin stør-
ste lyst aff den/ som hannem
vdi all vrenhed effterfølger.

Der faare haffuer Gud
besynderlige befalet Øffrig-
hed/at de skulle hantheffue aff
deris største flid den rette Re-
ligion/oc der hoss beskytte Ec-
teskabs stat oc ære hannem.

Først

1. Først ærer Øffrighed Ecteskabsstat/ naar hand effter Guds befalning beskytter Ecte folck met Low oc Ræt.

2. Der næst/ naar hand straffer met Suerdit/ (som Gud haffuer hannem antuordet) all wtuct som bedriffuis imod det siette Bud/ det er Skørleffnet/ Boleri oc Horerj/ vdi alle Statter/ ingen vndertagen. Thi det er icke mueligt at den menighed kād bliffue bestandig foruden atskillig wrenhed (som optender Guds vrede) huor Skørleffnet intet actis/ oc Horerj intet straffis. Ja mand fin-

der vel iblant dem / som saa-
dant straffe skulde / de som
der aff rose sig / Ja sige vel /
at det er icke Synd at beligge
Piger / Encker oc Skøger /
Men Gud hand dømmer
meget anderledis/oc den yder
ste Dommedag skal beuise
Guds dom at vere ret/ naar
hand skal dømme alle bespot-
tere til euig Fordømmelse.
Det er icke heller at beskytte
Ecteskab/ at giøre løsactige
Folck trygge/ at naar mand
haffuer saa meget at bøde
met/ maa beligge saa mange
Piger som mand vil. Huilcket
mand maa høre besynderlige
paa

paa Landzbyerne offuer dette gantske Rige. Ja huor der ereend Prester som ville straf- fe Skørleffnere effter Kircke ordningen/ oc komme Skør- leffnere til at forlige sig oben- bare met den Christne for- samling (som de haffue forar- get met deris wtuctige leffnet) da findis vel de som det ic- ke saa ville haffue/ men true Presten derfor / oc forholde hannem sin tilbørlige Løn. Oc er det icke heller at beskyt- te Ecteskab / at lade dem gaa hen wstraffede / som haffue deris Ecteskab skendelige be- smittet/ met Horerj / eller til-
 stede

stede dem at bo vdi det Land eller Stifft huor gierningen giort er. Men dette kommer en part her aff/ at mange aff dem som skulde beskytte Ecteskab / acte icke nock / som det sig burde/huor aluerlige Gud vdkreffuer Kyskhed / baade i Ecteskab oc vden Ecteskab / oc huor haardelige hand vil straffe alle dem / som met deris effterladelse forfremme Vkyskhed oc Horerj vdi Verden. Jeg vilde at Øffrighed skulde vislige betencke/ huad vstraff (det er naar hand lader grosfue Synder bliffue vstraffede) fører met sig. En

viis Mand siger: Wstraff fødis aff forsømmelse/ oc føder gienstridighed/ hun er en rod til Synden/ hun er en Moder til all motuct/ hun er Veyen til den euige Død/ oc nederfører Mēnisken i Helffuedis affgrund. Huor faare ieg vilde at Øffrighed skulde icke lade sig bliffue delactig i sine Vndersaattis Synder/ som skeer/ naar mand seer igennem fingre met groffue Synder oc laster.

Derfor haffuer ieg nu taget mig faare/ at scriffue en kort Paamindelse om Ecteskabsstat/ paa det mand kād

dissbedre vide huad æremand
er Ecteskab plictig / oc huor
straffelig all ωtuct imod Ec-
teskab actis hoss den almectig
ste Gud. Gud giffue det
kommer til Guds Ære / oc
mange til salig vnderuisning.

Oc paa det den Christne
Læsere dissbedre kand begribe
oc befatte huad mand skal
holde om Ecteskab / vil ieg
sex Artickler faaregiffue/ vn-
der huilcke ieg vil befatte
huad som kommer Ecteskab
ved/ oc dennem forklare eff-
ter huer andre.

I. 9.

Huad Ecteskab er at acte vdi sig selff/oc huorfaare Gud hand haffuer denne Stat ordineret.

II.

Huad Personer maa giffue sig vdi Ecteskab sammen/ effter Guds Low oc Menniskelig ræt.

III.

Huorlunde mand skal hemelige berede sig/før mand giffuer sig vdi Ecteskab.

IIII.

Huad vilkor en erlig oc tilbørlig Troloffuelse vdkreffuer.

V.

Huorlunde Ecteskab Christelige oc tilbørlige indgaaes oc fuldkommis.

VI.

Huorlunde Mand oc Quinde kunde leffue rolige och samdrectige met lyst oc glæde til deris døde dag.

Naar

Naar disse sex Artickler bliff-
ue effter huer andre forklare-
de/forhaaber ieg mig/ at den
som denne lille Bog vil læse
flitige/ skal vel forstaa/ huad
der hører at vide om Ecteskab

Den første Artickel.

DEn første Artic-
kel ieg fremsette er/
at mād acter huad
Ecteskab er vdi sig selff / oc
huor faare Gud haffuer han
nem ordineret oc stifftet. Om
denne

denne Artickel rettelige actis
oc begrundis faar mand vel
at betencke / huad Ecteskab er
en ypperlig stat / oc at Gud
vil at wi hannem skulle holde
ved mact oc vdi ære/ Disligist
huad straff dem offuerhenger
som denne Stat icke rettelige
beskytte / eller hannem til
spot/ wrenlige leffue.

Huad Ecteskab er vdi sig
selff/ haffue wi at lære aff den
første Mosi Bogs andet
Capittel/ huor der giffuis til-
kiende/ huorlunde Gud skaff-
te først ickon it Menniske/ oc
fordi det vaar icke gaat at
Mennisket skulde vere ene/ si-
den

den tog Gud aff det Menni-
ske it Reffbeen/huor aff hand
skaffte Quinden/Manden til
en methielp. Oc der Quin-
den vaar skafft / fulde Gud
hende til Manden / oc gaff
dem huer andre / saa at de
skulde vere it Kiød/ det er / it
Menniske (lige som Adam
vaar før end Gud taag reff-
benet aff hans side) Der eff-
ter sagde Gud: Derfor skal
Mand forlade Fader oc Mo
der oc bliffue met sin Hustru.
Saa at Mand oc Quinde
vdi Ecteskab skulle vere huer
andens methielp / oc der off-
uer velsignede Gud dem / oc
sagde:

sagde: Voxer oc formeris/oc opfylder Jorden.

Her aff er at beslutte / at Ecteskab er Guds hellige ordning / vdi huilcken Ordning en Mand oc en Quinde louligе sammen føies/saa at de skulle vere it Kiød/ huer andre til hielp oc bistand/ effter Guds vilie.

Vdi denne Ecteskabs beskriffuelse ere mange puncter at acte oc besinde.

I.

At Ecteskab er Guds ordning.

II.

At vdi it Ecteskab skal vere/ ickon en Mand oc en Quinde.

At denne Mand oc denne Quinde skulle vere it Kiød.

IIII.

At Mand oc Quinde skulle vere huer andre til hielp.

V.

At Guds vilie skal vere deris Regel/som indgaa Ecteskab.

DEn første punct er at Ecteskab er Guds ordning: Gud gifue at alle vilde betencke denne punct vel som det sig burde / oc grand-giffuelige acte huad hand in-deholder.

Er Ecteskab Guds ord-ning da er Ecteskab helligt oc gaat/ thi der kand intet kom-

me aff Gud (som er all hel-
ligheds oc godheds kielde) v-
den det som er helligt oc gaat/
besynderlige efftersi Ecteskab
vaar forordineret aff Gud i
Paradiss den hellige sted/før
end nogen Synd vaar kom-
men vdi Verden / saa er icke
Ecteskab en syndig stat/er icke
heller straff for Synden/men
aldelis hellig oc god. Oc en-
dog at Synden kom siden vdi
Verden / beholder alligeuel
Ecteskab denne priis aff alle
Guds Engle/ oc alle fromme
Menniske som fryete Gud /
at hand er Guds hellige oc
gode ordning.

Er Ecteskab Guds helli=
ge oc gode ordning / da ere de
Guds ordnings bespottere /
saa mange som foracte Ecte=
skab/ oc holde hannem icke i
sin tilbørlige ære / som dog
mange Kettere haffue giort /
oc end nu giøre vdi Paffue=
dømet / huor de forbiude at
Prester maa icke giffte sig/for
deris ypperlige Stat oc dig=
nitet skyld. Men den hellige
Apostel stopper munden igen
paa alle dem/ som ville for=
mindske Ecteskabs ære / oc si=
ger met klare ord. Ecteskab
er en dyrebar ting iblãt

alle Menniske/oc en Ecte seng er vbesmittelig oc hellig. Denne Apostels vidnisbyrd (som hand haffuer taget aff Ecteskabs insætelse) er oss nock imod alle ordgydere oc Ecteskabs hadere / saa at wi kunde vide / at der er ingen vdi saa ypperligt kald i denne Verden/at Ecteskab sømmer hannem ey.

Der haffuer ingen verit saa hellig vdi Verden (vndertagen Christo alene) som Adam oc Eua vaare/ der Gud viede dem sammen vdi Ecteskab. Huo kand iblant alle

Prester oc Muncke vere A-
braham lig vdi Hellighed?
Huilcken Abrahams fodspor
Paulus vil/at Abrahæ børn
det er Christne / skulle effter-
følge.

Ja vil mand vide de rette
sager / huor faare Paffuedø-
met forbiuder sine smurde
Prester Ecteskab / da finder
mand vel vdi deris egne Bø-
ger andre sager end hellighed

DEn første sag vden alt tuil
vaar Dieffuelsens snilde
oc forgifftige anslag / som er
begyndelse til Guds ordnings
foractelse. Dieffuelen hand

saa at de som hørde Guds Ord/ leffde der effter vdi hellighed oc fromhed / det fortrød hannem / oc derfor vnder Hellligheds skin indgaff Kættere/ *Marcion*, *Tacianus*, *Eucratiter*, oc siden Paffuen vdi Rom / at Prester skulde leffue kyskelige/ besynderlige for de skulde vere it speiel for andre/ oc vnder det skin haffuer Dieffuelen beklicket den gantske Verden met Horerj oc wkyske gierninger. Fordi Dieffuelen viste at ingen kād leffue kyskelige vden Ecteskab/ vden Gud hannem besynderlige begaffuer met sin Naade/ som

som er vel nogle vederfaret / dog icke mange. Her hos vi-
ste oc den tredske Dieffuel / at naar Prester de falde i Hoer oc vkyshed / at fleste parten aff deris tilhørere skulde vel følge deris Exempel effter / saa lenge at Verden bleffue gantske besmittet met vren-
hed. Haffde icke Dieffuelen ført Prester vdi det fald / al-
drig haffde (troer ieg) Skør-
leffnet faaet saa stor offuer-
haand / vdi alle Statter vdi Verden. Ja ieg visselige troer haffde icke Dieffuelen fundet det raad / da skulde mand icke hørt neffne Horeri eller skør-

 leffnet

leffnet iblant Christne: mand haffde vel verit den hellige Apostel lydig som siger: Ingen Skørleffnet eller nogen vrenhed skal neffnis iblant eder/thi i ere hellige.

Den tid den Low om Presters vidueleffnet bleff stadfest vdi Rom aff Paffuen/ da lod Dieffuelen/aff Guds forsiun oc befalning/ sig see offuer Rom/ vdi en gloende dragis lignelse oc robte met høy røst: Paa denne dag (sagde hand) haffuer ieg vdspyed mine ædder vdi Verden.

Endog det vaar Dieffuelen behageligt / oc vaar kommet aff hans bestilling/da maatte hand alligeuel aff Guds Mandat det obenbare. Det den grūme drage der vdrobte / befindis at vere sanden / icke vdi Paffuedømet alene / men oc mange steder (dissuer) som de haffue den pure Euangelij Lærdom / Endog somme stæder / som er vdi Suisserland komme Guds Tienere oc Øffrighed offuer ens / saa at de ingen spare som Synder vdi Skørleffnet eller Horeri/men straffe dem haardelige / saa at der er ingensteds

 høffui-

høffuiskere seder iblãt Christne end der er/ Gud giffue at flere vilde efterfølge det Vure Exempel.

Om Øffrighed her actede tuende ting som det sig burde/ da bleffue vel oc hoss oss en bedre disciplin. Det første er Skørleffnets grumhed faar Gud. Det andet/ huad ont der kommer aff at mand icke straffer dem tilbørligen / som der met findis. Paulus Christi Apostel bruger disse argumenter imod Skørleffnere. I. Legemet er icke skicket til skørleffnet/ men til HErren oc HErren til Legemet. II. Men

Gud opuacte HERREn oc
hand skal ocsaa opuecke oss
formedelst sin krafft. III. Vide
de i icke at eders Legeme ere
Christi lemmer? skulde ieg nu
tage Christi lemmer at giøre
Skøge Lemmer aff? det vere
langt fra. Eller vide i icke/at
huo som tilhenger Skøgen/
hand er it Legeme met hende?
thi de bliffue (siger hand) to i
it kiød. IIII. Men huo som
tilhenger HERren / hand er
en Aand met hannem: Flyer
Skørleffnet. V. Alle Synder
som Mennisket giør ere v-
den hans Legeme/ Men huo
som leffuer vdi Skørleffnet/
hand

hand synder imod sit eget Le-
geme. *VI.* Vide i icke at e-
ders Legeme ere den hellig-
Aands Tempel/ som er i eder
som i haffue aff Gud. *VII.*
Oc i høre eder icke eder selff
til/ thi i ere dyre kiøffte. Der
faare priser Gud i eders Le-
geme oc i eders Aand/ som
høre Gud til. Disse ere *San-
cti Pauli* ord / som ieg ickon
haffuer sæt tal imellem/ paa
det/ mand kand diſſbedre ac-
te hans mening. Vstraff
huad hun fører met sig/ sag-
de ieg i begyndelsen.

DEn anden sag huor faare
Prester

Prester i Paffuedømet maa icke giffte sig / er en wfyldelig Berighed / som aldrig kand mættis. Kirckens Forstandere / det er Paffuer oc Bisper / mente at Kirckens rente skulde formindskis om Prester gifftede sig. Huor vdi endog de icke meget fore vild. Men det vaar icke dog ræt / at forbiude det for nogle / som Gud vilde haffue frit for alle. Den ne sag giffuer den Paffue *Gelasius* tilkiende / der hand scriffuer den Raadsherre Cethegum til oc vndskylder sig / hui hand vilde icke ordinere en frommer Mand som vaar

vdkaa-

vdkaaren til Bisp / oc siger met klare ord / at Bisper som haffue Hustruer oc Børn for mindske Kirckens rente/naar huer drager til sig/ som er vel sant / men dog skulde mand icke giøre det som verre vaare for en timelig oc vretfærdig baade.

DEn tredie Sag huorfaare Prester vdi Paffuedømet icke maatte gifftis / kom aff øyenskalckeri oc vduortis hel-lighed/ at Muncke oc smurde Prester oc Nūner/ kunde met deris vduortis hellighed be-drage mange deris Gods fra /

fra / oc giøre mange arffuc-
løse Børn. Fordi der man-
ge rige Folck saae den vduor-
tis Hellighed (som vaar dog
intet andet end Skalckhed)
mente de dennem som saadan
Hellighed førde / at staa vel
hos Gud / oc kunde met deris
Bøn / Sang / Messer / oc an-
dre hellige Gierninger / for-
huerffue dem Himmerige /
som vaare i verdslig handel
forhindrede. Huor aff største
parten Paffuedømet / Dom-
kircker / Abededøm / Muncke
kloster oc Nundekloster haffue
deris Fundament / huilcket
Gudfry-

Gudfryctige oc vel oplærde vdi Guds Ord / kunde vel paa denne dag forstaa / ia føle paa / at det er saa i sandhed. Ja saa see wi at icke Gudfryctighed / men Gods oc Gerighed er Aarsage / hui Guds ordning det hellige Ecteskab er kommen vdi foract / vdi Paffuedømet / huor met Dieffuelen haffuer vdræt sin vilie. Saa haffue wi nu at beslutte / imod alle Dieffle oc Dieffuelens Lemmer / at Ectestat er Guds hellige oc gode ordning.

Den anden Punct / som wi haffue at acte

vdi Ecteskabs bescriffuelse) er at vdi it Ecteskab skal vere ickon en Mand oc en Quinde/ oc icke mange Quinder oc en Mand / icke heller mange Mend oc en Quinde / Thi Gud siger saa / to skulle vere it Legeme. Endog at mand finder mange vdi det gamle Testamente som haffde flere Quinder/ Som vaar Abraham/Isaach/Dauid etc. skal mand dog icke følge deris exempel / som Gud bar offuer met/ for besynderlige Sager skyld : Men wi skulle vere vnder Guds ordning/som Christus oc befaler Matth : xix.

Och kand mand vel samle mange Argumenter / baade aff den hellige Scrifft / oc aff naturlig Low / huor faare det bør ickon en Mand oc en Quinde at være vdi it Ecteskab : Men de argumenter vil ieg lade her bliffue / fordi ingen vdi disse Land sætter sig imod Guds ordning oc Christi befalning / oc vil dem faastre giffue vdi en Latinsk Bog / som ieg met det første vil lade vdgaa om Ecteskab.

DEN tredie Punct (vdi den Ecteskabs bescriffuelse / som ieg faaregaff) er at

er at Mand oc Quinde vdi
Ecteskab ere it kiød. De skul-
le vere (siger Gud) to til it
kiød. Saa at de som vaare
tilforn tu Menniske/nu skul-
le vere som it Menniske. Den-
ne enighed at tuende Perso-
ner vdi it Ecteskab skulle vere
it/affmalis meget deylige vdi
det første Ecteskab/ som vaar
imellem Adam oc Euam /
huilcken malning Gudfryncti-
ge Ectefolck skulle altid beten-
cke/ paa det de rettelige kunde
besinde/at Ecteskabs baand
bør at vere fast oc vforkrenc-
keligt vdi alle maade. Thi lige

som Adam er skabt it Men-
niske/ oc Quinden Eua bleff
opbygt aff hans reffbeen / oc
siden bleff fuldt til Adam/ oc
er hannem tilbunden at vere
it kiød met hannem: saa er
det oc met dem som Ectis til-
sammen/de bliffue faar Gud
regnede for it Menniske / saa
at ingen samkomme kand lig-
nis ved Ecteskabs tilsammen
føielse. Ja Mand oc Quin-
de vdi Ecteskab ere nærmere
sammenbundne end Fader oc
Søn/eller Moder oc Daat-
ter.

DEtte Ecteskabs
baand haffuer besyn-
derlige

derlige siu strenge/ som det er oc bør at vere sammenknyttet aff.

I. Den første streng/ er beggis samtycke til at vere Ectefolck/ foruden huilcken streng Ecteskabs baand er løst / oc icke kand bliffue bestandigt.

II. Den anden streng / er Kierlighed / som offuergaar Faders oc Moders Kierlighed. Denne Kierlighed kommer her aff/ at Manden anseer Quinden icke anderledis end sit eget Kiød/ ia sit eget Hierte/som Gud vilde betegne der hand tog det been som vor nær Hiertet.

III. Den tredie streng / er *Beneuolentia*, det er Veluillighed / huilcken veluillighed som kommer aff den naturlige Kierlighed / Mand oc Quinde haffue til huer andre / lige som verme kõmer aff Solen.

IV. Den Fierde streng / er en Hiertens flittighed / at giøre hin anden alt gaat / oc flitte sig effter huer andris vilie / met Gud oc ære.

V. Den Femte streng / er it ret skickeligt leffnet / den stund de leffue vdi denne Verden / huilcken streng er sterckere aff Guds ordning / end alle andre forbaand / som kunde ske

iblant

iblant Menniſken vdi denne Verden.

VI. Den ſiette ſtreng/ er begge deris Legemers lige brug/ effter Ecteſkabs vilkor/ ſaa at huercken Manden eller Quinden maa lade en anden bruge ſit Legeme/ imod Ecteſkabs baands vilkor. Fordi huo det giør hand ſkammelige løſer dem/ſom Gud haffde ærlige ſammen bundet.

VII. Den ſiuende ſtreng/ er Foſter ſom Ectefolck affle tilſammen/ paa huilcket mand kand kiende Mands oc quindis enighed/ oc ſammenbindelſe vdi Ecteſkab. Der afflis

aff Hosbunde oc Hustru it Barn som er ickon it Menni-ske/ som mand kand met sind oc fornufft begribe / Lige saa faar Gud/er Mand oc quin-de ickon it Menniske.

Endog at Hoerkarle oc Hoerkoner bruge huer andris Legeme oc affle Børn sam-men/ da skal mand alligeuel giøre større skilsmisse imellem Ectefolck oc Horefolck / end imellem Himmelen oc Helff-uede/ end imellem Guds go-de Engle oc Dieffle vdi Helff-uede. Fordi Ectefolckis sam-quem oc fruct er Guds helli-ge ordning/ er til Guds ære/ velsig-

velsignis aff Gud/ prisis aff Guds hellige Engle / oc aff alle fromme Menniske. Men Hoerfolckis samquemme er Dieffuelens skammelige paa fund / som omkaster Guds hellige ordning / er Gud til vanære/maledidis oc forbandis aff Gud/ er vederstyggelig for Guds Engle / oc spottis aff alle fromme Menniske. Oc haffuer der ingen større lyst der aff end Dieffuelen/ Huilcken all wrenhed vel befalder.

Ja (kand mand sige) vaare Skørleffneris oc Hoerfolckis samquemme saa wbeha-

geligt faar GUD / da vnte hand dem icke Liffsens fruct/ som siunis at vere Guds benedidelse. Da vnte hand icke heller Horebørn tit oc offte fremgang i Verden/saa at de bliffue tit oc offte bedre hiulpne end Ecte børn.

Disse tuende argumenter haffue vgudelige Menniske at faaregiffue/ som oc vndertiden røre de fromme / saa at de forundre Guds tilladelse at vere saa stor/som heller skulde straffe oc omkomme sin ordnings foractere. Her haffue wi at acte trende ting: Guds forsiun / Guds godhed/oc Guds langmodighed.

GVds forsiun er at hand oppeholder sine Creatur som hand haffuer skabt / oc lader huert Creatur frit bruge sine naturlige Gaffuer / oc beholde mact til at giøre effter de vilkor som de ere skabte met. Ilden holder Gud ved mact / oc lader hannem frit bruge sin naturlige tilbøielse / oc beholde mact til at giøre effter de vilkor som hand er skabt met / Der faare vermer hand / oc brender huad hand vedkommer. Mennisket er skabt met disse Vilkor (som Gud met sin vise forsiun opeholder) at det kand vende

sit sind oc begering til de ting som ere imod huer andre/ det er til ont oc til gaat/til at giø-re effter Guds vilie/ oc imod Guds vilie. Vaare icke den frihed/ da vaare der icke skils-misse imellem Dyd oc Wdyd/ Lofflige gierninger oc straf-felige. Ja vaare icke denne frihed / da vaare der ingen Synd til.

Denne sin gierning vil icke Gud omkaste/ men holde ved mact. Der faare kand Mennisket aff sin frihed/vd-velle kyskhed/ som er Gud be-hagelig/ oc vduelle wkyskhed som Dieffuelen tienis til tac-

ke met/

ke met/ huor aff Skørleffne-
re oc Horefolck sammen kom-
me oc affle Foster. Her oppe-
holder Gud Naturens gier-
ning oc benedider Naturen/
endog at den som misbruger
sin frihed / samler offuer sig
Guds vrede oc heffn/ oc for-
bandis aff Gud. Saa er det
icke it/at holde Naturens low
oc vilkor ved mact oc benedi-
de Naturen / oc at hantheff-
ue oc benedide dem som mis-
bruge Naturens frihed imod
Gud. Gud kunde vel forhin-
dre saadan wtuct / thi hand
er almectig : Men hand icke
vil forhindre den maade som
hand

hand aff begyndelsen indgaff
sine Creatur at giøre effter.

Saa haffue nu Skør-
leffnere oc Horefolck ingen be-
skytning her aff/ at Gud op-
peholder Naturen/ oc hendis
naturlige vilkor. Jeg kiender
en Quinde som haffuer faaet
fire Børn/huert met sin wec-
te Mand/der hun bleff straf-
fet for sit wkyske Leffnet / da
suarede hun dristelige oc hoff-
modelige. Huad kand ieg(sag-
de hun)staa imod Guds vilie
Gud vilde haffue de Børn
frem/ derfor skulde ieg haffue
Mand / aff huilcken ieg den-
nem affle kunde. Huad kand
sigis

sigis bespotteligereimod Gud:
Gud oppeholdernaturen met
sine vilkor hun vaar skabt
met/oc Mennisket misbruger
Guds gode forsiun/ oc giør
det som Gud forbødet haff-
uer/ oc vil alligeuel sin skam
oc fortiente straff betecke met
Guds vilie / lige som Gud
haffde tilskyndet dem at giø-
re imod sin Befalning.

GVds godhed er her vdi at
betencke/at hand tit oc off-
te aff Naade fremmer til me-
get gaat Skørleffners oc Ho-
refolckis børn/Saa at hand
den skam som de haffue aff de-
ris

ris Forældre tecker met sine velgierninger mod sine Crea-tur. Endog Gud fordømmer Skørleffnere oc Horefolck / da forkaster hand icke sine Creatur som ingen skyld haff-ue. Thi huad kand it fattigt Barn være skyldig vdi sine Forældris vanartighed? Der faare naar wi see at GVD fremmer Horebørn eller skør-leffners børn / oc giør dem til mectige Mend / da skulle wi først betencke Guds godhed at hand icke forskyder Bør-nene for deris Forældris for-seelse / men hantheffuer och giør dem til gode som sine el-

skelige

skelige Creatur. Der næst skulle wi følge Guds Exempel effter/ oc icke breide wecte Børn (om de ere fromme) deris Forældris skam: Men fremme dem/ trøste dem/ giøre dem til gode/ som vore met arffuinge til Himmerigs rige/ oc icke foracte dem vdi nogen maade/ som mange giøre diss vær.

Skulle oc Børnene som ere wecte/ trøste sig aff de legemlige velgierninger Gud beuiser dennem/ imod de Fristelser som de kunde haffue aff deris Forældris Synd/ at ingen saa tencker/ Jeg er født

 i Hoer

i Hver som Gud fordømer/
der faare er ieg oc fordømt.
Nei icke saa. Wi ere alle skyl-
dige for Adams Synd skyld/
icke for vore Forældris Synd
skyld. It Horebarn oc it ecte
Barn ere lige meget skyldige
naar wi ansee Naturen som
wi haffue aff Adam/ oc dra
ge de icke nogen Synd / men
tilbøielighed til Synd aff de-
ris Forældre. Derfor / lige
som alle Adams Børn haff-
ue foriettelse om Naade oc
Barmhiertighed foruden al-
le andre vilkor/saa fremt som
de tro paa Guds Barmhier-
tighed/ vdi vor HERRE Je-
su

ſu Chriſto/ ſaa haffue ocſaa wecte Børn den ſamme Foriettelſe.

Guds Langmodighed er her oc vdi at forundre/ at Gud icke ſtrax heffner ſig paa ſin ordnings foractere ſom hand vel giøre kunde / men hand Taalmodelige foruenter at Syndere ſkulle omuende ſig/ oc leffue. Men den ſom icke giør Penitentz/ hand ſamler Guds vrede offuer ſig til den dag der Gud ſkal løne huer effter ſine Gierninger / ſom Paulus lærer oſſ.

Saa haffuer ieg ſuaret

 dem

dem som ville der met beskytte Vectefolck / for Gud vnder dem Lifssens fruct / oc tit giør deris Børn til gode / oc fremmer dem til meget gaat vdi Verden.

Dette maa vere sagd om den tredie Punct / at Mand oc Quinde vdi Ecteskab ere sammenbundne vdi it / met it siustrengit baand / som bør effter Guds ordning at vere vløssligt / der faare forbiuder Gud at huercken Manden eller Quinden skal atskille det som Gud / haffuer sammen bundet.

Den

DEn fierde Punct (vdi Ecteskabs beskriffuelse) er at Mand oc Quinde i Ecteskab skulle vere huer andre til hielp / som Moses siger i sin første Bogs andet Capittel. Det er icke gaat siger Gud / at Mennisket skal bliffue ene / derfaare ville wi giøre hannem en methielp sig lig. Efftterdi Gud er god oc viis / som alting skafft haffuer / saa haffuer hand vden alt tuil alting skafft for visse Sager skyld / Saa at ingen ting er

skafft eller ordineret aff Gud forgeffuis. Nu er Mennisket Guds ypperste Creatur/der⸗for haffuer hand oc vden tuil skafft Mennisket for dræffue⸗lige oc merckelige Sager / til huilcke sager Mennisket bør at vende all fliid/ paa det at hand det vdrætte kand huor⸗for hand er skafft. Ja paa det at Mennisket kunde der vdi bliffue / oc skicke sig effter Guds vilie/ er Ecteskab ordi⸗neret aff Gud oc aff hannem beskyttis. Her aff er at for⸗staa/ at Ecteskab er vden alt tuil indsæt for den samme sag skyld/ huor faare Mennisket
bleff

bleff skafft/thi Ecteskab hører der hen at Menniskens slect kand beuaris oc formeris vdi Verden / til Guds ære.

Men paa det at mand diss bedre kand begribe de rette endelige sager/huor faare Ecteskab er stifftet oc ordineret aff Gud/ vil ieg dem faare giffue / den ene effter den anden.

DEn første endelige Sag/ huorfor Ecteskab er ordineret / anrører dennem som giffue sig i Ecteskab sammen/ Oc haffuer dẽne endelige sag fire parte/ som er en beleffuen

Omgengelse/ Kyskhed/ Huss-holdning/ oc Børnefødsel.

I. En beleffuen Omgengelse er en ypperlig ting/ besynderlige effterdi Mennisket er skafft at den ene skal omgaaes oc leffue met den anden. Saa er der ingen fastere/ vissere/ bedre oc lystigere omgengelse/ end en from Mands oc en høffuisk Quindis venlige oc ærlige omgengelse/ som ere saa sammen føiede/ at ingen aff dem ynsker sig bedre vdi denne Verden/ end at lenge kunde endrectelige/ høffuiskelige oc ærlige leffue tilsammen. Ja ingen kand betencke

huad

huad denne omgengelse off-
uergaar all anden omgengel-
se vdi Verden / vden de som
det forsøgt haffue. Men for-
di saadan omgengelse er Gud
behagelig / Mennisken tack-
nemmelig / oc dem som saa
leffue sammen/glædelig oc ly-
stig for alle ting/kõmer Dieff-
uelen / oc aldrig lader aff at
staa effter/ at hand kand om-
kaste den gode oc glædelige
omgengelse imellem fromme
Ectefolck. Der faare effterdi
mand veed sig at haffue saa-
dan en Fiende / er det raade-
ligt alle Ectefolck/ at de lade
hannem icke faa indgang met
 sig.

sig. Giffuis hannem nogen Aarsage/ da holder hand icke oppe/før end at hand bekommer sin vilie. Men en Christelig oc aluerlig Bøn kand vel foriage hannem/ at hand icke fremmer sin onde vilie. Men her om vil ieg videre tale vdi den siette Artickel.

2 Kyskhed kand neppelige bliffue bestandig / oc beuaris i denne forderffuelige nature/ vden i it helligt Ecteskab. Der faare siger den hellig Aand ved Paulum. Paa

det mand kand vndgaa oc fly it vkyskt Leffnet

haffue

haffue sig huer Mand sin Høstru / och huer Quinde sin Mand. Thi raader oc Paulus Ectefolck/ at de her vdi skulle være huer andre veluillige / paa det at Dieffuelen skal icke friste dennem / oc føre dem vdi wtuct imod Guds ordning oc Ecteskabs forbaand. Huor met Paulus giffuer tilkiende at Ectefolckis seng er kysker forordineret aff Gud/ huor met mand kand sky oc vngaa løsactighed oc wrenhed. Men effterdi Dieffuelen haffuer allereniste sin lyst til wrenhed

oc

oc wtuct/ besynderlige iblant
Ectefolck/ legger hand all sin
flid her paa / at hand kand
Ecteskabs kierlighed beklicke/
met en fremmet kierlighed/ oc
føre dem vdi wrenhed imod
Ecteskabs dignitet oc Herlig-
hed/oc det allermest søger hād
hoss dennem/ hues fald som
kand komme mange til skade.
Exempel vil ieg spare.

3. Hussholdning er oc stor-
lige fornøden/ foruden huilc-
ken Ecteskabs stat icke kand
vere lystig oc bestandig. Huss-
holdning kalder ieg forstand
til at regere Hus oc Tiuende
skickelige/ i tuct oc ære. Huor
denne

denne forſtand er icke / der maa Huſſet bliffue met tiden øde. Der faare vil Paulus at Quinder ſkulle være forſtandige oc flittige vdi deris Hus / paa det at alting kand gaa diſſ bedre. Manden tit oc offte ſkal være vden Huſſit / vdi atſkillige beſtillinger oc ærende / er her Quinden (ſom hiemme er) ful / lad / vforſtandig oc forſømmelig / da kand det Hus icke bliffue beſtandigt. Der faare ſiger Salomon: Den quinde ſkal mand loffue ſom frycter Gud / oc hun ſkal roſis for ſine henders gierninger. Der kand

intet vere slemmere / end en
ful / lad oc ørckeløss Quinde /
den finder Dieffuelen skickit
effter sin vilie / til at føre vdi
all wtuct oc vanartighed. Ja
det er lige saa / som en viis
Hedning sagde: Naar mand
intet giør / lærer mand at giø=
re det som ont er. Der faare
kallis Ørckeløsshed Dieffue=
lens bløde Seng / huor paa
hand lystelige huilis / oc de
som ere ørckeløsse / sigis at
klaa hans Ryg / Men hand
beskicker dem til løn dem som
klaa igen. Thi bør en Quin=
de at fly Ørckeløsshed oc haff=
ue act paa sit Hus met aller
største

største flid/ vdi sin Hosbondis frauærelse.

Penelope holt Hus vdi sin Hosbondis frauærelse met tuct oc ære/ for hun sparede icke arbeide/ men heller end hun vilde vere ørckeløss/ løste hun op om Natten/ det hun haffde veffuit om dagen/ saa at hun fants ærlig oc from/ der hendis Mand Vlysses kom hiem til hende igien/ effter hand haffde verit fra hende vdi tiue Aar.

Clytemnestra/ Koning Agamemnonis Høstru / hun taag sig intet faare vdi sin Mands frauærelse/ der faare lær-

re lærde hun at giøre ilde/ saa at hendis Mand / der hand kom hiem / fant hende en slemmer Hore.

Den Quinde som vil vere from / oc vil findis ærlig/ naar hendis Mand kommer hiem/ hun skal bede oc arbeide: Met Bøn bekommer hun Guds bistand / oc foriager Dieffuelen fra sig: Met Arbeide holder hun sit Hus ved mact/ oc foriager løse tancker

4. Børne fødsel actis oc aff Ectefolck/ paa det de kunde haffue baade i deris Liffs tid Trøst oc hielp aff deris Børn/ oc siden rætte Arffuinge/

ge / som kunde besidde deris Hus / oc arffue huad Gud haffuer vnt dem aff sin Naade oc Benedidelse. Her skulle Ectefolck tage vare / at de icke saa føde Børn / at de bygge sig selff Helffuede / som skeer naar de icke opføde dennem i ære oc tuct / oc naar de søge at giøre dem rige met de fattigis wræt. Som skeer i tuende maade / som er / naar mand met wræt vil bliffue rig / oc naar mand forrycker sine Tienere deris løn / oc de Fattige den hielp som mand er dem plictig aff Guds befalning.

DEn anden endelige Sag / huor

huor faare Ecteskab er ordi-
neret aff Gud / anrører den
Christne Kircke oc Menniske-
lige samfund. Fordi Ecteskab
er lige som en Sæd/huor aff
den Christne Kircke oc Men-
niskelig forsamling kommer
oc opuoxer. For den skyld be-
skytter oc Gud Ecteskabs stat
oc vil hannem at vere beua-
ret/paa det den Christne kirc-
ke kand bliffue ved mact / oc
Menniskelige forsamlinger
bliffue beholdne. Om denne
endelige Sag taler den viise
Philosophus Plato oc siger:
Mand skal hantheffue oc for-
fremme Naturen / at hun al-
tid

tid kand bliffue/ i saa maade
at mand lader Børn oc Bør-
nebørn effter sig/ som kunde
gaa i sin sted at tiene Gud.
Oc der hoss siger hand/ wi
affle oc føde Børn/ paa det
wi kunde antuorde andre liff-
uit/ lige som en Lampe/ til at
tiene Gud som det sig bør.

Der Paulus seer heden
til denne endelige Sag/ for-
maner hand Ectefolck / at de
opdrage deris Børn met tuct
oc Gudfryctig paamindelse.
Thi vden de vnge vel opfødis
Gudfryctelige oc tuctelige/ er
der intet gaat at foruente aff
dem naar de bliffue gamle /

men de bliffue ickon vdskud oc skadelige Menniske / baade i Kircken oc i Menniskelig omgengelse. Vdi Rom vaar en vnger Dreng som haffde for sed at stinge Øynene vd paa alle de Fule hand kunde bekomme / oc lod dem siden flye igien. Der de Viise vdi Rom saae det / da sagde de at hand skulde bliffue en skadelig Borgere / oc der faare omkomme de hannem / at hand intet ont skulde giøre i sin Alderdom. For den skyld er det Christne Forældris høyeste bestilling som de haffue aff Gud / at de rættelige opføde Børn / som
Gud

Gud haffuer dem betroct til saa fremt som de icke ville straffis for vlydighed. Men her om vil ieg siden videre tale.

DEn tredie endelige Sag/ huor til Ecteskab er forskic-ket/ er at Ectefolck betencke at de derfor ere sammen føiede aff Gud/ at de hannem som dem haffuer sammen føiet/ skulle vere tacknemmelige/saa at de samdrectelige met it hierte oc mund/hannem loff-ue oc prise/tale imellem sig indbyrdis/ om hans vise for-siun oc vnderlige gierninger.

Dissligeste paakalle hannem endrectelige / formane huer andre til at fryncte Gud/ husuale oc trøste huer andre met Guds foriettelse om det euige Liff oc Salighed/ som alle de skulle bekomme / som her leffue Gudfryctige vdi Troen oc en god Samuittighed.

De skulle oc tencke deris Ecteskab at være en amindelse / om det forbaand som er imellem Christum oc hans Kircke / huorfor Christus oc vil kallis en Brudgomme/oc den Christne kircke en Brud.

Disse trende endelige sager/huor faare Gud haffuer stiff-

ſtifftet Ecteſkab/ bør fromme Ectefolck altid at haffue faar Øyen.

DEN femte Punct (vdi Ecteſkabs beſcriffuelſe ſom ieg faare gaff) er/at Guds vilie ſkal vere Ectefolck en euig Regel/huor effter de ſkulle leffue.

Denne Regel faaregiffuis aff Gud/ vdi fire maader. Førſt met Tegn: Der næſt met Lignelſe: Siden met Exempel: Der offuer met klare vdtryckte ord oc befalning.

DEn førſte maade om Ecteſkabs Regel er tegn. Gud

hand skaffte Manden før
end Quinden/ der faare vil
Gud at Manden skal haffue
myndighed offuer Quinden/
oc vere hendis hoffuet/ Der-
faare er det imod Guds vilie
om Quinden vil tage sig myn
dighed offuer Manden/ eller
om Manden vil forringe sig
oc vere Quinden vnderdan-
nig. Der næst bleff Quinden
tagen aff Adams Side/ der
faare er det Guds vilie / at
hun huercken skal vere offuer
hannem/ icke heller haanlige
foractis aff hãnem. Oc staar
her vdi Mands oc Quindis
lighed/at hand er Hoffuedit/
oc

oc hun er Hoffuedit vnder=
dannig/ellers vaarede wlige.

Der faare skulle Ectefolck
altid haffue dette tegn i deris
Hierter / huor aff de kunde
lære at drage ens aag tilsam=
men. Giffuer oc Naturen
hos alle fromme dette Tegen
faare / at Quinden skiul sit
Hoffuit/ huor met der beteg=
nis at hun skal vere sin Mād
vndergiffuen/ oc leffue vnder
hans tag/oc vere til fredz met
hans Seng alene. 1. Cor. 11. 10.

DEn anden maade / huor
met Gud betegner den re=
gel som Ectefolck skulle leffue

 efften/

effter/ er Lignelse. De skulle vere/ siger Gud/ it kiød. Aff denne Lignelse/ uddrager den hellige Scrifft fem paamindelser til Ectefolck.

Den første paamindelse er: Ectefolck ere it kiød/ der faare er Ecteskabs baand meget større end alt andet venskab oc pact/ som kand ske imellem Mennisken paa Jorden/ saa at den ene antuorder sig den anden aldelis/ oc ere huer andre gantske beknyttede/ saa at Manden skal lige saa vel (om Høstruen døer) holde sig fra Quindens slect som fra sin egen:

egen: Oc Quinden (om Manden døer) skal holde sig fra Mandens slect lige som fra sin egen. Saa at lige som en maa icke tage sin Syster til Ecte/ saa maa hand icke heller tage sin Høstruis Syster til Ecte/ Huor om ieg videre vil tale i den anden Artickel.

Den anden Paamindelse er: Ectefolck ere it kiød/ derfaare haffue de lige ræt til huer andris Legeme vdi Ecteskabs bestilling. Jngen aff dem haffuer ræt til sit legeme men den ene haffuer ræt til den andens Legeme/ som icke skeer vdi noget andet forbond

eller venskab. Thi saa siger
Paulus: Manden haff-
uer icke mact offuer sit
legeme/men Quinden/
Icke haffuer heller quin-
den mact offuer sit lege-
me men Manden. Hui
saa? For begge deris Legeme
ere huer andris/oc begge lege-
me ere it Legeme: Thi Quin-
dens legeme er Mandens le-
geme/oc Mandens legeme er
quindens legeme. Her aff ind-
fører Paulus denne sententze:
Der faare skal Manden
beuise Quinden den til-

tilbørli-

børlige veluillighed. Aff denne paamindelse følger saa effter/ at en Mand maa icke haffue flere Quinder end en/ oc en Quinde maa icke haffue flere Mend end en.

Den tredie Paamindelse som tagis aff denne Lignelse er/ Mand oc Quinde ere it kiød / der faare skulle de icke forlade huer andre/ men vere all deris liffs tid tilsammen/ effter Guds ordning. Jøderne atspurde vor HERRE Jesum/om mand maatte giffue sin Høstru skilsmisse breff/ for huad som heldst sag hand vilde/ da suarede CHristus aff

denne

denne lignelse: De skulle vere (sagde hand) tho til it kiød. Der faare maa icke Manden atskille det som Gud haffuer tilsammen bundet.

Den fierde paamindelse som tagis aff denne lignelse er/at Ectefolck skulle elske huer andre. I Mend (siger Paulus) elsker eders Høstruer som eders egne Legeme. Fordi den som elsker sin Høstru/ hand elsker sig selff. Ingen hader sit eget Kiød / men hand føder oc vederqueger det

lige

lige som Christus føder
oc vederqueger sin Kirc-
ke. Der faare skal mand
forlade Fader oc Moder
oc vere sin Høstru til-
bunden/saa at de to ere
it Legeme.

Saa see wi her at Pau-
lus lærer oss aff denne lignel-
se / at Ecte folck bør at elske
huer andre / huilcket som na-
turlig Low ocsaa vdkreffuer.
Derfor om nogen Mand ha-
der sin Høstru / eller nogen
Quinde hader sin Mand/da
giøre de imod Guds Low oc
natur-

naturlig skel / som denne Lig-
nelse tilkiende giffuer. Men
her om vil ieg videre tale vdi
den siette Artickel.

Den femte paamindelse
som tagis aff denne Lignelse
er denne. Mand oc Quinde
ere it kiød/der for bør dem at
være vnder en verdslig ræt/oc
vnder en Religion. Fordi den
enighed kand aldrig vere be-
standig huor Mand oc Quin
de ere twens vdi deris Religi-
on. Sandelige aldrig kand
deris Hierter vere endrectige/
naar Manden følger sin Re-
ligion oc Quinden en anden.
Naar Manden hader Papi-
steri/

steri/oc quinden føder Mun-
cke oc Alter heste oc andet w-
gudeligt væsen vil beskytte.
Derfor haffue de giort ræt
som forbiude/at en Gudfryc-
tig skal icke bebinde sig i Ecte-
skab/met den som effter følger
en vrang Religion. Huad on-
de der aff kōme kand/ saa vel
den frōme Matron Rebecca.

**Om min Søn Jacob (sagde hun) tager sig Hø-
stru aff dette lands Døt-
ter/da vil ieg icke leffue.**

Oc Gud biuder vdi den an-
den Mosi Bog: J skulle

icke tage eders Sønner Høsiruer aff Hedningernis Døtter/ paa det de icke skulle forkere deris sind/ oc vende dem fra mig. Huorlunde kunde de optucte deris Børn i Gudfryctighed/ som der vdi icke komme offuer ens?

Mangen meen sig vel at vere saa stadig/ at hand icke vilde falde fra den rette Religion oc lade sig forføre aff en Quinde. Men hand er wuiis som icke skyer Ild om hand kand. Den som skyer icke fare/

re/ hand er verd at komme i fare. Samson vaar sterck/ Salomon vaar viis/de bleff=ue alligeuel forførde aff deris egne Høstruer/ som haffde en anden Religion. Wi vide vel exempel paa denne dag grue=lige nock baade nær oss oc len=ger fra oss. Der faare acter ieg de Førster at giøre viiseli=ge/ som icke bebinde sig i Ec=teskab met de Personer / som hantheffue den Papisiiske Religion. Paulus vil at wi icke skulle bære aag met de w=gudelige / meget mindre vil hand/at wi skulle beknytte oss met de wgudelige vnder it aag

som døden allereniste kand lø-
se/om der ellers erlige leffuis.

DEn tredie maade om Ecte-
skabs regel/huor met Gud
giffuer sin vilie tilkiende / er
Exempel. Gud sætter Adam
oc Eua alle Ectefolck faare til
it exempel. Dißligeste sættis
Abraham oc Sara fore som
baade vdi metgang oc mod-
gang giorde huer andre bi-
stand. Oc biuder Petrus at
alle Quinder skulle sætte sig
Sara faare til Exempel at
følge hende effter. Sættis oc
faare Tobias oc Sara til ex-
empel/ Dißligeste Zacharias
oc

oc Elisabeth. Kortelige/alle de som haffue leffuit effter Guds vilie/baade i det gamle oc ny Testamente. Ja oc dem som denne dag leffue. Saa vil oc Gud/at fromme Børn skulle følge deris fromme Foreldris Exempel effter vdi deris Ecteskab. Sandelige der er intet Exempel krafftigere / vere sig enten til gaat eller ont end Forældernis. Derfor burde det sig vel at Forældrene hulde sig i alle maade i deris Ecteskab effter Guds vilie/ paa det de kunde faa glæde aff deris Børns Ecteskab.

DEn fierde oc sidste maade/ huor met Gud fremsætter Ectefolck den Regel dem bør at leffue effter/ er Guds klare Ord/ i huilcket hand biuder/ baade huad Ectefolck skulle giøre/ oc huad de skulle lade. Dissligeste ocsaa loffuer dem gaat som ere lydige/ oc truer dem met straff som ere sig wlydige/ oc besluttis altsammen her vnder: Mendene skulle elske deris Høstruer: Quinderne skulle ære deris Mend / oc vere dem vnderdanige. Manden skal icke hade Høstruen/ Quinden skal icke heller sætte sig imod Manden.

Dem som denne Regel ere lydige som nu er faaregiffuit/ loffuer Gud timelige oc Aandelige Benedidelse: Men dem som hannem ere wlydige / oc icke ville skicke sig effter hans vilies Regel/dem truer hand oc straffer legemlige oc euige/ met Forbandelse oc heffn/lige som de der hannem haffue foractet/oc hans hellige ordning haffue skendelige traadt vnder føder.

Saa haffuer ieg nu forklaret den første Artickel / oc bescreffuit huad Ecteskab er / huor faare Gud haffuer det ordineret/oc huad Mēnisken

skulle der om dømme. See wi til Gud / da er hand god oc viis / saa alle hans ordninger ere gode oc hederlige. Ansee wi steden huor Ecteskab vaar begynt / da vaar det en hellig sted / huor met oss læris / at Ecteskab er helligt / oc hører til Helligdoms fremgang oc formering. See wi til tiden / da vaar Ecteskab før end Synden kom / huor faare Ecteskab er ingen syndig handel / naar mand skicker sig ræt effter Guds Regel. See wi til de første Ectefolck / da vaare de fuldkomne / viise / wskyldige / hellige / Retfærdige vdi alle
maade /

maade/ saa at alle viise/ helli-
ge / wskyldige oc Retfærdige
Menniske(om nogle saa vaa-
re) maatte vel følge deris Ex-
empel effter/ foruden al straff.
See wi til Guds gode yndist
oc vilie mod Ecteskab / da be-
nedider hand dem / beskytter
dem oc vil vere deris forsuar.
See wi til Ecteskabs endelige
sager / da ere de alle gode oc
hellige. Høre wi den hellig-
Aand/ da siger hand: Ecte-
skab er ypperligt oc ærligt i-
blant alle/ oc en Ecteseng er
wbesmittet: Det er/ hun er en
kysker Seng. Ville wi følge
CHristi Exempel / da ærer

 hand

ss.
hand Ecteskab met sin nærue-
relse/oc omuender deris vand
til Vin/oc deris sorrig til glæ-
de. See wi til Guds hellige
Engle/ da tiene de Ectefolck.
See wi til fromme Menni-
ske/da loffue de Ecteskabs stat.
Huad ville wi nu mere haff-
ue eller begere/at beskytte Ec-
teskabs stat met? Wi haffue
Gud Fader / Gud Søn /
Gud den hellig Aand / wi
haffue Guds Engle/wi haff-
ue alle Guds Børn/som pri-
se Ecteskab. Derfor ville wi
holde hannem hellig oc god
intet actendis den grumme
Dieffuels forgifftige raad /
som

ſom hand vdblæſer vdi man-
ge Kætters Hierter til at for-
acte Ecteſkab met / paa det
at hand kand ſit Rige for-
mere met all wrenhed/Hore-
ri/ Skørleffnet/ oc anden w-
tuct ſom ieg icke neffne vil /
ſom Paffuens Preſter/Nun-
ner/ oc Muncke ere vdlærde
paa/ den gantſke Chriſten-
dom til ſtor haanhed /
foract oc forſmædelſe
hos Tyrckere oc
Jøder.

Den

Den anden Artickel.

DEn anden Artickel ieg faaregaff først i denne scriffuelse om Ecteskabsstat/er om de Personer som maa giffue sig i Ecteskab sammen/effter Guds Low oc Menniskens Low.

Aff det som til forn sagd er/ kunde nogen indføre dette Spørsmaal. Effterdi Ecteskab er Guds hellige ordning ærlig oc loulig hos GUD/ hans

hans hellige Engle / oc alle fromme Guds børn: Huad maade haffuer det sig da/ at alle Personer/ huad heller de ere nær i slect eller ey / maa icke lige vel giffue sig vdi Ecteskab sammen. Er der ingen ting vdi Ecteskab lastelig eller straffelig i nogen maade/ hui forbiudis det da sōme Menniske oc tilstedis andre? Dette suar vaare vel nock. Naturlig Low / oc Guds Low vil saa haffue det/ desligest oc Menniskelig Low/ som haffuer en part baade Guds low oc naturlig Low at staa paa: Men her henger end nu tuilsmaal/

maal/ hui Gud vilde det saa haffue/ Fordi Gud giør ingen ting foruden sag. Endog at Mennisket kand icke begribe eller forstaa Guds raad i alle hans gierninger/ oc derfor bør icke heller at spørge / hui Gud vil saa haffue giort det eller det/ men vere Gud lydig vdi sit Ord / oc vdi sin Low som hand haffuer indplantet vdi Menniskens nature. Dieffuelen indskød Eua / at hun skulde grandske hui at Gud haffde forbødet at æde aff Viisdommens træ vdi Paradiß/ oc der met forførde hand hende / oc hun

forgreff

forgreff sig imod Gud / oc
førde den gantske Menniske-
lige slect vdi Synd oc sorge
met sin Offuertrædelse. Saa
vaare det vel oc best/at være
til freds met Guds vilies saa-
regiffuelse/ oc skicke sig der eff-
ter / oc icke videre randsage/
huorfor Gud det saa haff-
ue vil / vden det kand ske met
gaat skel oc god Forstand/aff
det som henger hos Guds be-
falning / huilcket som vel ske
kand vdi denne Sag som wi
nu omtale / Som ieg vil til-
kiende giffue hoss de Regle
der ieg vddrager aff natur-
lig Low oc Guds Ord/ om
de

de forbødne læd / oc vil ieg først fremsætte tre Regle som lære oss / huilcke Personer som icke maa sammenbindis vdi Ecteskab / for slect skyld.

Den første Regel.

Forældre och deris Børn / item de som ere vdi Forældris sted / oc de som ere vdi Børns sted / maa huercken nær eller fiern sammen komme vdi Ecteskab.

FOrældre ere Fader oc Moder / Børn ere Søn oc

Daatter. Vdi Forældris sted ere alle Forældris Sysken / met alle de som de ere komne aff fra olding til olding/euige. Vdi Børns sted/ ere alle de som afflis aff oss/ fra Børn oc Børneborn/och saa fremdelis vdi alle grader oc led/ euige. Disse maa icke komme sammen vdi Ecteskab. Ja leffde Adam paa denne dag/ da finge hand ingen/ som hand maatte komme vdi Ecteskab met. Her aff besluttis de Louer som Moses opregner i den tredie Bogs attende Capit:

Huor faare er dette forbudet? Huad grund haffuer

det i Naturen? Ectefolck bør at vere lige icke vdi vilkor / men i Kierlighed / reuerentz / dignitet oc samquem. Dette kand icke skee imellem Fader oc Daatter / icke heller imellem Moder oc Søn / Fordi Søn oc Daatter bør at ansee Fader oc Moder i Guds sted / oc giøre dem reuerentze oc ære næst Gud. Taage nu Faderen Daatter / da forringede hand sig selff / oc foractede den Dignitet som hand haffuer aff Gud / oc der met vnderginge Guds ordning / som Gud vil haffue ved mact. Maa icke nu Fader haffue

ſin Daatter / ſaa maa icke heller Farbroder haffue ſin Broders daatter / eller Morſyſter haffue ſin Syſter ſøn / for de gaa vdi Forældris ſted vdi Dignitet oc ære / meget mindre maa nogen haffue ſin Søns Daatter eller Daatters Daatter etc. Fordi diſſ lenger de gaa vd Forældre oc Børn / diſſ ſtøre vaaxer der imellem dem Kierlighed oc reuerentz / ſom wi ſee faar øyen at fromme Menniſke elſke mere deris Farfader / end deris egen Fader / oc hand diſligeſte elſker mere ſin Søns eller Daatters Barn / end ſit eget

Barn/ som daglig forfaring oc lære kand. Saa besluttis denne første Regel aff det fierde Budord. Du skalt ære din Fader oc din Moder/ at det kand gaa dig vel paa Jorden. Om nogen kand icke forstaa denne grund/ som nu er omtalet/ huor for Gud haffuer forbødet deris samkomme vdi Ecteskab/ som Regelen lyder om/ vere sig til freds met Naturlig indgiffuelse oc Guds klare Forbud.

Den anden Regel.

Brødre oc Systre maa icke giffuis i Ecteskab sammen.

DEnne Regel er klarlige indplantet vdi naturlig Low/ oc vdtryckt met obenbare ord vdi Mosi Low. Derfor bør hand oc at holdis / aff alle Menniske som ville vere Gud oc naturlig Low lydige. Huad grund haffuer denne Regel? Broder oc Syster ere lige effter naturlig Low/ oc desligest ere de it kiød: Men hosbunden skal vere Quindens hoffuet i Ecteskab / oc Quinden skal

vere Manden vndergiffuen. Saa vaare det nu imod naturlig Low oc Guds ordning at de skulde imod Naturen giøris vlige/de som Naturen haffuer giort lige. Item skal Mand oc Quinde tilhobe føies/at de bliffue it kiød/som kand icke skee met dem som ere naturlige it Kiød. Mand kand oc vel søge flere sager / hui Gud icke vil at Sysken skulle vere i Ecteskab sammen.

Den tredie Regel.

Broder maa icke faa sig Systers eller Broders

ders Daatter/ ey heller nogen aff dem som aff hannem eller hende aff-lis/euige: Icke maa hel-ler Syster faa sig Bro-ders eller Systers søn/ icke heller nogen som aff lis aff dem/ euige.

DENne Regel haffuer sit fundament vdi den første. Farbroder hand er sin Sy-sters daatter i Faders sted/ oc Syster er Systers daatter vdi Mormoders sted/ dislige-ste er oc Syster sin Broder-

søn vdi Moders sted / oc alle dennem som afflis aff hende. Der faare er euigt forbud imellem Broder oc Broders barn / imellem Syster oc Systers barn oc Børneborn/ Som den viise oc Hedenske *Iurisconsultus Paulus*, som leffde i Alexandri Keyseris tid/ forstod aff naturlig fornufft/der hand sagde: Jeg maa icke tage min Broder søns Daatter til Ecte / for ieg er hende vdi Faders sted.

Forbud vdi Guds Low gaar icke videre / der faare maa vel effter Guds Low tuende Brødris eller Sys-

kens Børn Ectis sammen. Jeg siger effter Guds Low / fordi Menniskelig Low er siden giffuit aff Mennisken / som icke er / eller nogen tid bliffue kand lige met Guds Low. Men huad fundament Menniskelig Low haffuer / vil ieg strax sige / oc huor viit hun strecker sig. Men her vil ieg dette haffue bgrundet / at Guds Low icke forbiuder mig at tage min Farbroders Daatter / eller min Faders Syster daatter til ecte / for det er huercken imod de Regle som ieg haffuer vddraget aff Mose / icke heller imod

deris grund oc Fundament / som de ere opbygde paa.

Keyser Maximilianus 2. fick sig sin Farbroders Caroli 5. Daatter / der met synde-de hand intet imod GUds Low. Før end Louen kom / fick den hellige Jacob sig sin Morbroders daatter til ecte. Der Moses haffde faaet Louen aff Gud / oc Folcket haff-de beiaet Maledidelse offuer dem / som noget fordriste sig til at giøre imod Louen / da beskickede hand dette saa selff / at disse Jomfruer: Egla / Melcha / oc Noa finge deris Far-brødris Sønner til deris Hosbon-

bonder. Guds tro Tienere
Josue som kom i Mosi sted /
giffte tilsammen Axa oc O-
thoniel som vaare tu Brødre
børn/ huilcket som Josue al-
d..g haffde giort/ haffde det
verit imod Guds Low. Jo-
seph hand Ectede (som den
fromme Philippus ret meen)
Jomfru Mariam/som vaar
hans Farbroders Daatter /
huilcket som den hellige oc ret-
færdige Mand haffde aldrig
giort / om det haffde værit
imod Guds Low. Saa er
dette saa vist som noget kand
vere/at Gud haffuer icke for-
bødet nogen sted i den gantske
hellige

hellige Scrifft / at Brødre Børn / eller Syskene Børn maa ey sammen komme vdi Ecteskab. Dißligeste vaar det friit effter Keyser Louen/indtil Paffuen fick mact oc offuerhaand/offuer Keyseren oc alle Christne Konger / som paa det sidste vigte oc anammede hans Low / oc gaffue sig aldelis vnder Paffuen / som dog dispenserer oc offuerbær met dennem som penninge ville giffue.

VIlt du da (maa nogen sige) at mand skal holde sig vdi Ecteskabs tilhobeføielse effter

effter Guds Low allereniste? oc intet acte her vdi Menniskelig Low.

Guds Low skal mand acte offuer alt/ her duer ingen vndertagelse. Men Menniskelig Low om Ecteskabs hanuel er trendefold.

Kircke Louen som Paffuen giffuit haffuer.

Keyser Louen som Keysere haffue giffuit.

Lands Low / som huert Land haffuer/ enten aff lang tid/eller aff deris Lands Herre/ vere sig Konning/Første/ eller ypperst Øffrighed vdi Landet. Om disse try slaus

Louer haffue wi her at acte/ huad mand bør at holde.

Om Kircke Louen/ som Paffuen aff Rom haffuer lagd paa den Christne Kircke/ siger ieg saa. Efftersdi Paffuen er den rætte Antichrist/oc forfølger Guds folck myrder oc omkommer JEsu CHristi ræte Lemmer/bør oss intet at vere hans Low vndergiffne. Thi hand haffuer ingen ræt at sætte oss nogen Low faare / oc icke heller ere wi plictige at vere hans Low lydige. Men om der findis noget vdi Paffuens Low som er til gaffns/da holde wi det/

icke

icke fordi at Paffuen haffuer det bødet / eller wi ere hannem vndergiffne / men fordi det haffuer en anden sted sin grund. Saa holde wi meget aff det som Philosophi haffue ræt sagd / icke for de haffue det sagd / men for det er gaffnligt.

Om Keyser Louen siger ieg saa / at det er ræt oc tilbørligt / at alle de som ere vnder Keyserdømet / bør at være Keyserens Low lydige / saa lenge hand icke forgriffuer sig imod GUD. Efftterdi da at nogle Christne Keysere haffue anammet den Low om Ec-

teskab/ oc befalet hende deris Vndersaatte / at ingen skal gifftis sammen inden fierde led / bør alle Keyserens vndersaatte at vere denne Low lydige / icke anseendis Paffuen / som den samme Low haffuer bestillet / men allereniste Keyseren/ som haffuer mact at skicke vdi sine Land oc Rige (saa viit hand icke forgriffuer sig imod Gud) huad hand forstaaer at komme Land oc Rige til gode oc bestandighed.

Lands Low er som huert Land haffuer for sig selff/ enten aff lang seduane/ som icke

kand foruandlis vden Forargelse / eller aff Landsherrers / Kongers oc Førsters viise betenckelse / som det skicker / oc met Low stadfester / som deris Land oc Riger kand vere til gaffn oc gode / Dog saa at de intet fordriste sig til at giøre imod Guds Low. Saadan Low hør huert Land at være vndergiffuen oc være lydig / saa fremt som mand icke vil fortørne GVD (som biuder oss at vere vor Øffrighed lydige) oc falde vnder Øffrigheds heffn oc Straff. Nu haffue wi her vdi Danmarcks oc

Norgis Riger baade aff Lands seduane / oc aff screff-uen Kircke Ordinantz / at in-gen skal kōme sammen i før-ste / andet oc tredie Led / saa at næst Syskene Børn maa icke end komme sammen vdi Ecteskab. Denne Low bør oss alle Danske oc Norske at vere lydige / om wi icke ville falde vnder GVDS vre-de/ oc komme vnder vor Øff-righeds heffn oc straff.

HVad siger du her om / (maa nogen sige) at vor Konning (som sigis) vil faa sig til Hostru sin Farsysters

Daatter. Er icke det imod vor seduane her vdi Danmarck? Er det icke imod vor Kircke Ordinants som du selffuer bekiender? At det er icke imod GVDS Low det giffuer ieg dig effter/ Thi ieg finder det icke forbødet / oc beuisis oc met Exempel at det vaar sømmeligt oc tilbørligt vdi det gamle Testamente / oc mange Keysere ocsaa efftlerlode oc tilstedde det.

Her til suarer ieg saaledis / Endog ieg kunde vel suare met it ord oc met rette / at Øffrighed bindis icke vnder alle de Louer som hand

giffuer sine Vndersaatte/men allereniste saa viit at hand giør intet imod GVD / oc giør sine Vndersaatte ingen wret / imod den Low hand giffuet haffuer/ men dennem beskaffer huad retfærdigt er/ beskytter oc beskermer dem / oc lader huer mand skee effter Low oc Ræt / vere sig Løn eller Straff. Huo som saa giør / hand haffuer for sig den frihed/ at hand maa giøre noget (saa fremt som hand giør icke imod Gud) huilcket hannem icke bør at lide vdi sine Vndersaatte / vden hand det efftерlader oc tilsteder

der aff besynderlig gunst oc Naade. Maximilianus fick sig til ecte sin Farbroders Daatter / som ieg tilforne sagde/der faare bør hannem icke at tilstede/ at huer Adelsmand / Prest / Borgere / oc Bonde maa giøre effter hans Exempel / men hand bør at straffet / om nogen vil forgriffue sig imod Louen.

Men fordi at ieg kand vel tencke/ at dette suar (endog at det er ret oc fast) icke fornøier alle/ vil ieg det suar her hos sætte som alle skulle fornøies met/som vide oc forstaa / for huad endelige Sa-

ger Øffrighed haffuer giffuet denne Low om Ecteskab/ oc hende stadfestet / Finde wi de endelige Sager at komme offuer ens met Konningens Gifftermaal/ da kand ingen klage at det skeer imod Louen / som Menige mand er vndergiffuen.

FOr huad endelige Sager er da denne Low giffuen oc stadfest/ at ingen maa her vdi Danmarckis eller Norgis Riger komme sammen vdi Ecteskab inden Tredie Led?

Den første Sag til alle

gode

gode Louer/ er at mand kand der met affuerge Menigheds skade.

Den anden Sag/ er at mand kand der met søge Menigheds gaffn oc beste.

Menigheds skade er det/ naar Slect oc Byrd / som ere nocksom forbundet tilhobe met naturlige Affecter / at de der offuer forbinde sig met Suogerskab vdi andet oc tredie Led. Thi huor det skeer bliffue mange Partj / saa at de som ere baade slect oc besuogrede tilsammen/ holde til hobe/ oc sætte sig imod dennem som de ere icke vdi

Slect

Slect met/eller bebundne met vdi Suogerskab / Huor aff mand paa det sidste maa for-uente Oprør / Mord / oc Lands forderffuelse. Jeg vil icke faaregiffue Exempel/for-di de store forstaa mig vel / oc forfare vel hos sig selff / at det er saa som ieg siger. Denne skade kand affuergis/ naar mand icke maa tage sig Høstru inden tredie Led.

Menigheds gaffn oc be-ste søgis / naar mand saa skicker Low oc Ræt/ at man-ge kunde met Kierlighed be-bindis tilhobe. Dette meen-te viise Forstandere at kunde

skee/

ſkee / naar de ſom icke vaare bebundne met Blod / kunde ſammen bindis met Suogerſkab. Naar en faar ſig en Høſtru aff fremmet Folck / da bebindis hand til hendis Slectinge / lige ſaa ſom til ſin egne / oc der met ſpredis Kierlighed vd iblant mange / oc mange ſammen bindis vdi ſtort Venſkaff tit oc offte aff it Ecteſkab. Haffde det verit ſømmeligt her vdi Riget / at huer mand maatte gifftet ſig met ſin Farſyſters eller Morſyſters Daatter / da haffde det vden tuil gaaet ſaa til lenge ſiden / ſom det

gaar til udi Stranden. Huor de store Fiske æde de smaa op/ saa at den som mindre er/ maa altid made den som støre er. Saa er det derfôr saare viislige berammet met Gifftermaal her i Danmarck oc Norge/ for Menigheds skade at affuende / oc Menigheds beste at handtheffue oc fremme.

AActe mig nu grant/om vor Naadige Herris Gifftermaal kommer offuer ens met disse endelige Sager eller oc ey. Kommer det icke offuer ens met disse tuende Sager/
da

da er dit Klagemaal ræt / Men kommer det offuer ens met disse endelige Sager / (som det giør vdi Sandhed) saa at det kommer det gantske Rige til gode / oc affuender skade / som kunde komme vdi andre maader / da er icke dit Klagemaal ret / Thi her skeer intet imod vor Low oc Kircke ræt / som alereniste vdi denne Sag anseer Lands oc Rigis oc den Christne Kirckis gode oc gaffn. Saa see wi klarlige at en ting kand somme forbiudis / oc somme tilstedis / for de samme endelige Sager skyld. Oc naar

den endelige Sag er ens vdi alle maade / da er icke tilstedelse imod forbud / fordi de komme baade offuer ens vdi Louens yderste vilie. Dette vil ieg haffue sagd om dette Spørsmaal / paa det at de som Sagen icke ræt forstaa / kunde vnderuisis.

NV vil ieg met det kortiste giffue tilkiende / huor viit Suogerskaff forhindrer Ecteskab. Dette fundament skulle wi først acte / at Mand oc Quinde vdi Ecteskab ere it Kiød / som sagd er / Her aff haffue wi disse trende

trende Regle at acte/aff huilcke wi kunde forstaa oc dømme / naar Suogerskab forhindrer Ecteskab/oc naar det icke forhindrer.

Den første Regel.

EN Mand skal holde sig lige saa vel fra sin Høstruis Slect (om hun døer) som fra sin egne slectinge/oc en Quinde skal holde sig lige saa vel fra sin Mãds Slect (om hand døer) lige

lige som fra sine egne Slectinge.

Aff denne Regel følger dette euige effter/ Jeg maa icke haffue min egen Syster til ecte/ derfor maa ieg icke heller haffue min Høstruis Syster til ecte. En Quinde maa icke haffue sin Broder til ecte derfaare maa hun icke heller (effter sin Mands død) haffue hans Broder til ecte.

Den anden Regel.

En Mand maa icke tage den Quinde til ecte/ som icke maa tage

hannem

hannem til Mand. Oc en Quinde maa icke ectis met den / som hende icke maa ecte.

Min Stiffmoder maa icg icke tage til ecte / fordi hun maa icke tage mig til Mand / som er hendis Hosbondis søn / thi hun skal holde sig fra alle sin Mands slectinge / lige som fra sine egne / effter den første Regel. Min Daatter maa icke ectis met min Stiffader / derfor maa icke min Stiffader tage min daatter til ecte / fordi min Stiffader skal holde sig fra sin Høstruis slect / lige som fra sin egen.

Den tredie Regel.

Mandens Slect oc Quindens slect forbiudis icke for Suogerskab at komme sammen vdi Ecteskab.

Aff denne Regel efterfølger / at Fader oc Søn kunde saa giffte sig/ at den ene faar Moderen oc den anden faar Daatteren. Item om en Mand haffuer en Søn / oc giffter sig siden met en Quinde/som haffuer en Daatter/ da maa den søn oc den daatter vel haffue huer andre.

Item en Mand haffuer min Syster til ecte/ oc ieg haffuer min Høstru / døer nu ieg oc min Syster / da maa den Mand som igien leffuer tage min efterleffuerske til Høstru for den Mand vaar beplictig til at holde sig fra sin Høstruis slect / det er fra min Syster/ Daatter/ eller Moder/ oc icke fra min Høstru effter min død / thi de vaare huercken vdi Slect eller vdi ret Suogerskab.

Vdi Køge nogle Aar siden vaar en from Mand ved naffn Simon Scriffuere/oc en anden from Mand ved

naffn Thomis Nielssøn / nu baade salige met Gud. Denne Thomis Nielssøn faar sig til Høstru Simons Syster: Simon døer hen/desligeste oc hans Syster/som vaar Thomis Nielssøns Høstru. Her leffuer igen Simons Høstru oc Thomis Nielssøn/disse gaffue sig sāmen i Ecteskab. Huor aff mange taage sig forargelse til/dog met wræt/Fordi de giorde huercken imod Guds low eller Menniskelig low.

Scriffuis ocsaa dette exempel. Der vaar en Greffue / som haffde tolff Rytere vnder sig/de fire haffde hans Systre/

Systre / de fire haffde hans Dotter/ de fire vaare hans Søñer/ oc de vaare alle tolff fødde aff en Moder/ oc intet vaar her met syndet/huercken imod Guds Low/ eller verdslig Low. Den Greffue haffde fire Døtter met en anden Quinde/ oc den Quinde som haffde de tolff Sønner/haffde otte/før end hun fick denne Greffue/oc fick siden fire sønner met Greffuen/saa syndis der intet met/ huercken imod Verdslig ræt eller Guds Low.

Den tredie Artickel.

DEn tredie Artickel som ieg faaregaff/er huorlunde mand skal berede sig til / før end Troloffuelsen begyndis. Her priser ieg icke Menige mands viis oc beredelse til Ecteskab / men ieg vil faaregiffue huad Gudfryctighed / Erlighed oc Høffuiskhed vdkreffuer aff Guds børn / oc befindis vdi loulige Exempel/ baade vdi den hellige Scrifft oc

oc hos mange fromme. Denne beredelse vil ieg befatte vnder fire Puncter.

I.
En hiertelig Bøn til Gud.
II.
Vduellelse hos dig selff.
III.
Raadslag met Forældre.
IIII.
Hemelig forfaring hos hendis Forældre/ som begeris til Ecteskab.

Den første Punct.

DEN første Punct er/ at den som acter at giffte sig/ skal før end hand ven-

vender sit Hierte til nogen
Person/ inderlige bede Gud/
at hand vil forskaffe hannem
den / som Gud kand vere til
ære/oc sig til gode effter Guds
vilie oc andre til gaat Exem-
pel. Den som icke vdi denne
maade begynder sit Ecteskab
hand meget forseer sig. Fordi
all den ting som god er/ hun
giffuis aff HERREN / som
Jacobus siger / oc besynderli-
ge en god Høstru / som den
vise Salomon i sine sprocks
niende Capittel siger: Hus
oc Rigdom giffuis aff
Forældre/men aff Her-

ren giffuis en forstan-
dig Høstru. Her er icke
Salomons mening/at Hus
oc Rigdom kommer alene aff
Forældrenis forsiun / oc icke
er Guds gaffue/eller icke giff-
uis aff Gud. Men hand lig-
ner tilsammen Hus/Rigdom
oc en god Høstru. Lige som
hand saa vilde sige: Hus oc
Rigdom giffuis vel aff Gud/
men er dog intet regnendis
imod denne ypperlige gaffue/
som er en god Høstru/ den
giffuer Gud besynderlige/ de
andre timelige gaffuer ere her
imod plat intet at regne. Der

faare skal mand bede aff Gud at hand vil giffue hannem Høstru/oc vende hans hierte til den / som sig kand vere behagelig.

Mange ville først selff vduelle sig den Person dem behager/oc ville aldelis der hos bliffue / i huo der vil imodstaa/ oc siden paa en quantzuiis bede vor HERRE / icke at hand skal vendet om det hannem icke behager/men at hand vil forfremme deris begering. Det er intet andet end at giøre Gud til en Ruffere oc tage først fra hannem/det du vilt siden aff hannem at

skulle

skulle giffuis dig. Men du som fryncter Gud / oc kiender hannem at vere din rette Fader / beger aff hannem / det som dig kand komme til gode / oc hannem til ære. Saa skalt du befindet / at hand skal lade sig finde en viis Raadgiffuere / oc giffue dig sind til den Person / som dig skal komme til glæde. Oc kand mand effter denne mening skicke sin Bøn.

O Almectigste viise oc gode Gud / som haffuer skafft mig effter dit Billede / at ieg skal

dig ære oc priise i denne
Verden/ oc til euig tid.
Jeg beder dig for din kie
re Søns / min eniste
Frelseris JEsu CHristi
skyld/at du regerer mig
met din hellig Aand/oc
om det er dig til ære/ oc
er din hellige vilie / at
ieg skal dig ære oc prise i
Ecteskabs stat / da giff
mig den Persone at leff-
ue met vdi Ecteskab som
dig kand bliffue beha-
gelig/

gelig/oc mig til gode oc
bistand. O HERRE
om det er din vilie/da
vent mit Hierte til den
Person som Gudfrycti-
ge/tuctige oc ærlige vil
leffue met mig/oc lad
mig icke aff kiød oc blod
oc aff blind Kierlighed
forføris/mig til forderff
uelse oc skade. O HER-
re giff du de beste raad/
oc fuldkomme dennem/
dig til ære/Amen.

Den

Den anden Punct.

VAar du faar nu sind til nogen Person/ som dig er behagelig/ haste intet/men offuerueg disse omstandelige vilkor hos dig selff effter huer andre/som de bogstaffue ieg haffuer her hos sæt/ vduise.

A. Huad Forældre hun er kommen aff.

B. Huorlunde hun er opfødt.

C. Huad Seder hun haffuer.

D. Om hun er Forstandig.

E. Om hun altid noget tager sig til gierning.

F. Om hun haffuer it gaat Sind.

G. Om hun er Gudfryctig.
H. Hendis Personis skick.
I. Om du kant vere hendis lige.

Om disse vilkor vil ieg noget faaregiffue / effter som Bogstaffuene vduise.

A. Først skalt du acte huad Forældre hun er kommen aff / som du acter at vduelle til din Hostru / fordi gierne tyer mand paa den Æt som mand er kommen aff. Den som er kommen aff gode fromme oc Gudfryctige Forældre / forhaabis at hun skal følge deris fodspor : Den som er kommen

kommen aff wfromme/ Wgudelige/ Tyranske / Wuenlige Forældre/er befryctendis at Affkommet skal være lige saadant/ Fordi der fødis icke gierne Lam aff Vlffue / icke heller Duer aff Rafnue/ men huer slecter gierne paa det hand er kommen aff. Men dette raad acter icke Vngdommen/ men mere see effter penninge oc fauerhed / følger siden fromhed hos/ da tage de det til tacke / men Rigdom oc deylighed actis offuer alt.

B. Der næst er at acte/ huor lunde hun er opdragen oc opfødt

opfødt aff Barndom. Mange ere vel fødde aff gode fromme Forældre/men dog ere icke strax tilbørligen opdragne. Dauid hand ligner Børn ved Vinrancker / som gierne beholde deris Moders natur/ besynderlige om de røctis aff begyndelsen/oc skæris aff dem de vnyttelige grene som fortage den rætte Dyd/men forsømis de/ da foruoxe de/ met vnyttige grene oc blad/ saa at der er ingen god Vin at foruente vdaff. Derfor sige viise Mend / at opdragelsen er den som altingest henger paa/ bode til gode oc til onde.

Alle Menniske føre met sig til Verden den oprindelige Synd som mand kaller arffue Synd. Maa hun sig selff raade/da gaar det saa til met Mennisket (i huor gode Forældre det er født aff) lige som met en Ager / som er icke aff Naturen god / Lader mand hannem bliffue wdyrcket/ da voxer der intet vden wkrudt/ som er ingen til gaffn / Men dyrcker mand hannem / ophugger onde rødder/ pløier oc gøder hannem / oc saaer der gaat Korn vdi/da forbedris hand meer oc meer. Ja Vrter som voxe paa Marcken

ken for sig selff / naar de ta-
gis hiem oc roctis aff Vrte-
mesteren / da faa de strax en
anden natur / oc bliffue meget
krafftigere. It Træ som siu-
nis at ville vaaxe krogit / kand
mand met konst rætte / saa at
det vaaxer ræt op / Saa si-
ger oc Salomon: Dorskab
er rodfest vdi Barnens
Hierte / men met til-
børlig Opdragelse kand
mand den oprycke.

Huad optuctelse oc opdra-
gelse aff Barndom haffuer
meget paa sig / lærde den He-

denske Dommere Lygurgus sine Borgere vdi den Stad i Grecaland/som hed Sparta. Der hand saa at Borgerne haffde liden act paa / huorlunde de fødde deris Børn op/ men meente at Børnene skulde vel slecte paa deris Foraeldre/ alligeuel om mand icke end saa flitige opdroge dem strax aff Barndom / oc der met foractede Lygurgi raad/ som altid formanede dem/ at de skulde haffue opseende paa deris Børn/huorlunde de opføddis. Huad gior her Lygurgus? Hand taag tuende vnge Racker/som vaare fødde
aff

aff en Moder oc en Fader / Den ene holt hand til Jact / oc øffuede hannem der til dag fra dag / Den anden skøtte hand intet om / men lod hannem løbe vdi Stegersit huor hand vilde / oc haffue Hoffuedet i den ene gryde efter den anden. Der disse to Hunde vaare saa opfødde / da førde hand dem op paa deris Raadhus / oc haffde bundet dem tilsammen. Oc der hand haffde sæt en Hare mit paa gulffuet / oc en gryde met en mulie / da slog hand disse to Hunde løss. Den hand haffde vant til Jact / hand

søgte strax Haren / men den anden søgte Gryden/ oc stoppede Hoffuedet vdi den indtil halsen/ oc sløg vdi sig alt det hand kunde. Der Borgerne det saae / da loe de alle som det saae/ oc spurde Lygurgum at/ hui hand det giort haffde oc huad det narriske Spectackel haffde paa sig. Hand suarede: Disse to Hunde ere fødde aff en Moder oc en Fader/ men de ere icke ens oplærde/den ene holt ieg til jact/ den anden lod ieg leffue sig selff. Huor aff i kunde forstaa/ det som ieg altid haffuer sagd eder / at der ligger
megen

megen mact paa/huor mand opfødis aff Barndom. Dette Exempel rørde mere de Spartaner/ end alle de raad hand tilforne haffde giffuit/ oc der effter haffde større flittighed til at optucte deris Børn end tilforn. Derfor raader ieg oc den som vil giffte sig/ at hand icke allereniste seer/ huordanne hendis Forældre ere / som hand begerer til Høstru/ men ocsaa/ huorlunde hun er aff Barndom opdragen oc optuctet.

C. Næst en ræt optuctelse aff Barndom/ skalt du oc

acte huad Seder hun haff-
uer / naar hun er bleffuen
mand voxen / Ydmyge seder /
blufærdige oc høffuiske i ord
oc facter / ere de beste. Fordi
den som ydmyg er / bliffuer oc
vel sin Mand lydig / Men er
hun hoffmodig / da er der in-
tet gaat inde vdi Hiertet / oc
heller intet gaat er at foruen-
te vdi omgengelsen. Er hun
blufærdig / oc icke kaster siun
paa huer mand / da er for-
haabendis at hun skal holde
sin Mand en ærlig oc tuctig
Seng. Men slaer hun øyne-
ne op paa huer mand / oc
gnisser at dem / er befrycten-
dis /

dis / at hun icke bliffuer til freds met en Mand. Dette er icke mine ord / men Jesu Syrachs i det *XXVI.* Cap: En Quindis (siger hand) ublu̲hed lader sig see i opløffte øyen / oc lader sig kiende paa hendis øyne lader. Fordi paa de vduortis seder giffuer det sig tilkiende som er skiult i Hiertet / huad heller det er Dyd eller Wdyd. Høffuiskhed vdi ord oc facter bepryder en Jomfru / meget mere end Guld oc perler. Faa ord lader en Jom-

fru best / gode facter pryder mest/ huor de ere/ er alt gaat at foruente.

D. Her næst er at acte/om hun er forstandig/saa at hun kand staa Hus faare/oc regere dem som skulle vere vnder hendis befalning. En viis Quinde (siger Salomon) opbygger Huset. Der faare den som faar sig en vforstandig Quinde/faar sig meget kummer oc gienuordighed / hand selff nødis til at vere baade Høstru oc Hosbonde / Thi huor Quinden kand

kand icke regere Hus oc Tiun-
de / men lader altingest raa-
de sig selff / der kand icke Hu-
set bliffue ved mact / oc icke
heller bliffue fast Kierlighed
imellem Mand oc Quinde.
Der faare giøre de Forældre
ræt / som lade deris Børn vi-
de deris bestilling / oc see huor-
lunde de omgaa met Huss-
holdning / oc vndertiden lade
dem raade / paa det de kunde
diss bedre vnderuise dennem
vdi det dem fattis.

E. Om it Quindfolck altid
noget tager sig til gier-
ning / er forhaabendis / at hun

 bliffuer

bliffuer flittig/naar hun faar sit eget Hus at staa faare. De som kræse met deris børn oc kunde icke lide at de tage sig noget til / de forraade deris Børn. Fordi Dreckeløsshed (som ieg tilforn sagd haffuer) er Aarsage til store fald oc meget ont. Der faare er det loffligt/at rige Folck holde deris Børn til at lære at læse / oc lade dem øffue sig vdi Gudfrycttige oc kyske Scriffter. Thi aldrig læss mand det som gaat er/at der bliffuer ey noget hengendis ved.

F. Er ocsaa at actte/om den

du acter at vduelge til din Høstru/ haffuer it gaat sind. Mange ere vel optuctede/ haffue vel oc gode Seder/ oc ere forstandige/ men haffuer hun it ont sind/ naar noget skeer hende imod/ da er der noget forborget vdi Hiertet/ som mand icke kand vide aff de vduortis Seder. Derfor hører det sig/ at tage sig vare/ den som acter at leffue it roligt leffnet met sin Høstru. Jeg kaller icke ont sind/ om hun bliffuer vred paa Synd oc last/ oc kand icke lide at noget wtuctelige handlis/ men om hun lader sig lættelige fortør-

fortørne / foruden ræt Aar-
sage / oc henger der vdi lenge /
oc icke vil offuergiffue igien /
det som hun aff it ont Sind
haffuer sig faare taget. Det
er bedre (siger Salomon)
at bo vde paa en vilden
Ørck / end vere i Hus
met en trætactig oc vred
actig Quinde. Dette kom-
mer altsammen aff it forbor-
get hoffmodigt Hierte / som
mere vil giffue sig tilkiende /
naar hun bliffuer sin egen
Høstru.

G. Om hun er Gufryctig /
er

er vel det ypperste oc beste Klenode / en Jomfru kand føre til sin Brudgomme. For di huor Gudfryctighed er / der følger meget mere gaat.

Den største Viisdom (siger Salomon) er Guds fryct. Item/Den Quinde som fryčter Gud/ er priis verd. Ja sandelige er hun Priis verd / Thi huor Guds fryct er / der er Troen til Gud / der er Kierlighed / der er Kyskhed/der er Retfærdighed / der er en god Samuittighed / der er it gaat forsæt /

sæt/ der skyes Synden/oc søgis met all flid alt det Gud er behageligt oc Menniskken tacknēmeligt / der forsmaaes ingen / der ansees Fattige oc Rige. In summa huor Guds fryct er/ der er den største rigdom / den rettiste vey til alt gaat vdi Verden oc Salighed vdi den anden. Derfaare siger Salomon: **Den som frycter Gud hand intet forsømer.** Det er/hand lader intet staa tilbage/ men giør alt det som hand veed at Gud er behageligt. Men huor der er icke Guds fryct/

der

der samlis tilhobe alle de V-
dyder som ere imod de Dyder
der Guds fryct haffuer met
sig. Saa at det er icke bedre/
at bo i Huse met en vgude-
lig Quinde/end met Dieffue-
len/ som hun visselige haffuer
til sin Herre.

H. Her effter er oc at acte
hendis Personis skick oc
vext/ hendis deylighed/ sund-
hed oc andre legemlige vil-
kor. Mange see allereniste eff-
ter den vduortis deylighed/
som er vel en ypperlig Guds
gaffue/ oc er it gaat tegen at
der skal vere it gaat hierte in-
den for/om det icke ellers bliff-
uer

uer foruent aff hoffmod/som Dieffuelen indskyder deylige Mennniske. Saa er deylighed icke at foracte/naar de dyder som ieg haffuer opregnet/ere der hos/Men ere icke de Dyder hos deylighed / da er hun icke meget verd. En Quinde (siger Salomon) som er deylig oc daarlig / hun er lige som en So / som haffuer en Guld ring i Næsen. Item/ Smuckhed er falsker / oc deylighed er forfengelig. Ja de som ere meget bradfaure vdi

deris Vngdom/de bliffue me=
get forfærdelige naar de bliff=
ue gamle.

Sundhed oc karskhed er en ypperlig ting/ huor hun boer vel/det er huor hiertet er oc sunt oc karskt.

I. Naar du effter disse bog=
staffue haffuer skudt den du haffuer faaet sind til/ da see til at du intet daarlige begyn=
der: See til om du kant vere hendis lige met Æt/met Aff=
komme/met Slect/ met seder oc met andre vilkor som kun=
de tiene/at du icke daarlige begynder/det du siden skam=

melige skalt affstaa. Saa raader oc en Hedensk Poete som siger: Vilt du giffte dig da søg din lige.

Den tredie Punct.

DEN tredie Punct Der / at mand skal icke forgiette det fierde Budord / Hedre Fader oc Moder / at det kand gaa dig vel paa Jorden. Der faare / naar du haffuer saa beraadt dig met dit eget Hierte / oc haffuer vduald den Persone / som du ment dig at kunde vere be-

re bequem/skalt du oplade dig faar dine Forældre / oc raadsla met dennem / oc icke gaa fra deris raad/ som vden tuil ere viisere end du est. Dette vdkreffuer Naturlig skel oc fornufft: Dette biuder Guds Low : Dette raade mange lofflige Exempel / bode iblant Hedninge oc Christne.

Hector vaar en veldig Krigsmand/ der Kong Agamemnon bød hannem sin Daatter / suarede hand oc sagde: Min Fader lader ieg den sag hos/vden hans vilie/ raad oc samtycke vil ieg huercken haffue din Daatter eller

nogen anden. Den som sine Forældre wdelycker aff sit raad/ eller dem som ere i deris sted/ hand tør icke foruente stor Velsignelse aff Gud i sit Ecteskab/ fordi Gud hand icke vil det prise/ som hand haffuer vnder stor straffis beplictelse forbødet.

Den fierde Punct.

DEn fierde Punct/ Naar du haffuer alt dette giort/ som ieg nu haffner sagd/ er det oc gaat at du hemelige forfarer hos den Jomfrues eller møes Forældre

dre huad dem tyckis/oc om de
ere effter din vilie/at de frem-
delis ocsaa forfare hos deris
Daatter/ huad hendis hier-
te er. Fornemmer du hende
at vere dig imod / oc icke vil
beiae det du vilt/ eller oc For-
ældrene lade sig finde swuilli-
ge der til/tacke du den Almec-
tigste Gud / som du haffuer
bedet at hand skulde skicke dig
den til / som hannem vaare
behagelig/fordi ere Forældre-
ne eller hun imod din bege-
ring/ da er det aff Gud/ som
vil icke giffue dig den / men
en anden/ som kand vere dig
meget bedre. Men om For-
 ældre-

ældrene oc hun giffue deris samtycke / tacke ocsaa Gud for hand haffuer dig viist til den hand vilde vnde dig / oc bed fremdelis Gud / at hand vilde naadelige fuldkomme det hand begynt haffuer.

Naar du est saa langt kommen / saa skalt du skicke ærlige Bud til hendis Forældre / som kunde det obenbare forfare / som du haffuer tilforn hemelige handlet.

Den

Den fierde Artickel.

DEn fierde Arti-
ckel ieg faaregaff/
er om huad en ær-
lig oc tilbørlig Troloffuelse vd
kreffuer. Viise Mend i Chri-
stendõmen/ paa det at alting
i saa merckeligen handel kun-
de gaa vel til / oc kunde være
diss fastere oc bestandigere/
huad der samtyckis om saa-
dant forbundt/ som offuer-
gaar alle andre pacter oc for-
plictninger / som kunde gaa

imellem Menniſken vdi Ver-
den/ da vilde de at dette ſam-
tycke / oc denne Troloffuelſe
ſkulde vere aluerlig/ høffuiſk/
retfærdig/ frij / fuldkommen /
oc vſuigelig.

ALuerligt er ſamtycke oc tro-
loffuelſe / naar mand vdi
ædruhed/ vden ſkuff oc gam-
men/vdi fromme Folckis nær-
uerelſe / oc vdi Guds hellige
Naffns paakaldelſe / loffuer
huer andre met Mund oc
haand/det de acte at fuldkom
me aff hiertens grund/ huor
paa de ville haffue Gud til
vidneſbyrd/diſligeſt hans hel-
lige Engle / oc fromme folck/
ſom

som der til kaldis aff begge
parter.

Høffuiskt oc ærligt er samtycke oc troloffuelse/ naar det skeer at ingen met rætte kand sige det at vere wtilbørligt i nogen maade / naar begge personer kunde vere huer andre lige/ vdi Æt/Byrd/Seder/Religion oc andre vilkor som ere sømelige/ at mand icke tager den som sig/sin slect/ sin stat / dignitet oc bestilling er wbequem. Skal der faare en ærlig Mand icke tage nogen beryctet Quinde. En fri Mand icke heller wfri Quinde. En Førstelig mand

 icke

icke den som er icke baaren til at være hans lige.

Der faare hører det dem som bør at haffue act paa Gifftermaals handel/ at see sig faare/ at de icke tilstede at merckelige Personer/ aff en blind Kierlighed oc vberaadt mod/ icke actende deris stat/ oc sted som Gud haffuer sæt dem vdi/ besuere sig vdi saadan forbaand som deris vilkor icke sømer. Men om saadant skede daarlige/da burde dem at affuende det viislige. Thi det kand aldrig vere Gud behageligt / som skeer imod Retfærdighed / som Verdslig

orden/tuct oc skick vdkreffuer. Gud hand vil vel at wi alle skulle vere ydmyge/men hand vil icke at wi skulle daarlige forringe oss selff/ faar Menisken/ vort Kald oc Embede til foractelse. Haffde somme betenckt ræt dette vilkor som nær oss bo/ da haffde de icke kand ske/ det som de icke gierne haffue vilde.

FRit er samtycke oc Troloffuelse/ naar begge Parter gaa til wtuungne oc wlockede oc tilsige huer andre/huad de acte met Guds hielp at holde. Thi den som enten lockis eller

eller tuingis til at sige met Munden / det som hand icke gierne vilde / hand samtycker icke / men hand siger it met Munden / oc tencker it andet met hiertet / huor aff der kand komme it wlystigt Ecteskab / besynderlige fordi at Gud er icke der hos / huor Hierte oc Mund komme icke offuer ens

FVldkommen Troloffuelse oc samtycke / er naar Hiertet er ræt / oc ordene wforblomme-de / oc icke blandis der iblant / løse eller wnyttige eller wmue lige vilkor / huilcke som mere siunis at vere besuigelse / end

ſømmelige vdi ſaa merckeligt
oc dreffueligt forbaand.

W Suigeligt er ſamtycke oc
Troloffuelſe/ naar mand
icke dyller huad breck ſom
mand hemelige haffuer/naar
mand icke ſiger ſig at vere fri
oc rig/ der ſom hand er vfri
oc arm. Naar en Quindis
perſon ſiger ſig eller lader ſig
icke at vere Jomfru/der ſom
hun er beliggen. Thi huor
ſom ſaadant ſuig brugis/ der
kand aldrig bliffue den Ecte-
ſkabs kierlighed oc ſamdrec-
tighed ſom der burde at vere.
Fordi altid fortryder den ſom
bedra-

bedragen er / sig at være be-
skuffet/ Oc icke er heller deris
samkomme ræt Ecteskab faar
Gud. Thi Gud hader alt
suig oc bedrageri/ som Dieff-
uelsens sin Fiendis gierning
oc bestilling. Den Persone
som besuigis samtycker icke /
endog hand baade loffuede oc
soer/ fordi samtycke kand icke
staa met vildfarelse/ naar en
meen en ting anderledis end
som hun er/ oc loffuer oc tilsi-
ger den sin tro / som hand
meen at vere vsuigactig/men
dog er en bedragere.

Der vaar en Friboren oc
rig Quinde vdi Rom / som
fick

fick vilie til en frõmer Mand oc vilde haffue hannem til Ecte / Men hand viste sig at haffue it hemeligt breck paa sit Legeme/som hand icke kun-de skiule / om hand finge den ypperlige Quinde/derfor stod hand lenge imod oc icke vilde samtycke hende. Der hun det forundrede/ som vaar smuck/ rig oc ærlig/ da kom hand he-melige til hende / vdi hendis Hus / oc begerede at tale met hende vdi enrom / Der hun kom til hannem / da opløffte hand sin Kaabe oc obenba-rede sit Legeme bart for hen-de / oc viiste hende it Oxel /

som

som hand haffde. Der hun det saa/ forundrede hun paa hans fromhed/ at hand icke vilde dylge sin brect oc skrøbelighed / oc fick større kierlighed til hannem / saa at de komme sammen vdi Ecteskab och leffuede vel tilsammen. Men haffde hand det forborget/oc hun siden haffde bleffuet det var / da haffde hun vden tuil meent sig at vere bedragen/oc aldrig haffde faaet god vilie til hannem.

Den femte Artickel.

DEn femte Artickel er / huorlunde Ecteskab skal rettelige / tilborlige oc Christelige indgaaes oc fuldkommis. Thi alt det som nu er sagt er ickon en tilgang til Ecteskab. Fordi Samtycke oc Troloffuelse er icke om det som nu er / men om det som met tiden skee skal. Vdi denne Artickel haffue wi tre Puncte besynderligen at acte oc mercke.

Den Første/ er huad der skal skee vdi Kircken / vdi den Christne forsamlings næruerelse.

Den Anden / om Brøllups Kaast.

Den Tredie/ om huad Brud oc Brudgomme bør først at giøre/ naar de ere ene vdi deris Brudekammer.

DEn første Punct/

Der om huad der skal ske vdi Kircken / huor Brud oc Brudgomme skulle vies tilsammen. Her er at acte at fromme viise Regentere i den Christne Kircke / met viise oc forstandige Øffrighed / haffue det saa forordineret/ at Brud oc Brudgomme skulle

sammen vies vdi den Christne forsamling/ for fire dræbelige sager skyld / som ieg vil forklare.

DEn første Sag er/ at alle skulle vide Guds vilie om Ecteskab / at det er den stat / som sømmer Christne Folck/ oc Guds Børn/ saa at ingen skal mene denne stat at haffue noget met Dieffuelsens gierninger / som haffuer lyst til all vrenlighed oc slemhed.

DEn anden Sag / hui at Folck vies sammen vdi den Christne forsamling/ er at de

som indgaa Ecteskabs stat / skulle vdi allis nærverelse vnderuisis aff Guds Ord/ huorlunde dem bør at holde sig i Ecteskab/ at de kunde der vdi leffue effter Guds vilie/ met en god Samuittighed/ oc vere andre til it gaat Exempel/ vdi all dydelighed oc fromhed som sømmer Ectefolck/ oc sig selff til glæde/trøst oc bistand/ baade vdi Metgang oc vdi Modgang. Endog fromme Christne tilforn haffue dette betenckt/ da skal det alligeuel nu besynderlige giffuis dem faare/ at de det diss bedre all deris liffs tid betencke. Fordi

den vnderuisning skulle de icke tage/ som aff it Menniske/ men som aff den der taler paa den almectigste Jesu Christi vor HERris vegne/ aff hues befalning Guds tienere giør det hand giør. **Huo som eder hører** (siger Christus) **hand hører mig.** Huor om Ectefolck skulle altid paaminde huer andre/ at det gaar dem aldrig aff glemme/ der som de det hort haffue aff Guds Ords Tienere/ paa Guds vegne.

DEn tredie Sag/ hui at Ectefolck vies i den Christne for-

ne Forsamling / er at den Christne Kircke skal vide / at Gud haffuer bestillet det Ecteskab / oc at de komme tilsammen effter Guds ordning oc skick. Thi naarsomheldst at de der giffue huer andre samtycke at ville vere Ectefolck / oc Guds Ords tienere legger sin haand paa deris sammen lagde hender / da skulle de icke anderledis tencke / end at Gud følger Quinden til Manden oc binder dem sammen i Ecteskab. Oc skal Brudgommen intet anderledis tencke / end at hand aff Gud selff ved Guds Ords Tienere / anammer sin

Høstru /

Høstru / lige som Adam annammede Euam vdi Paradiss. Dissligeste skal Quinden mene sig at antuordis Manden / paa det hand skal vere hendis Hoffuit / oc hun skal vere hannem vnderdannig / met all tuct oc troskab i alle maade. Naar som de saa haffue anammet huer andre vdi den Christne forsamling / da er deris Ecteskab fuldkommet / baade faar GUD / oc Mennisken. Dette bør Brud oc Brudgomme aluerlige / met all Gudfryctighed och GUDS paakaldelse at betencke.

DEn fierde Sag/huor faa-
re Ecteskabs baand fuld-
kommis/vdi den Christne for
samling / er at Presten skal
velsigne dem paa Guds veg-
ne/oc giøre Bøn for dem met
den gantske forsamling/ som
da tilstede er/at Gud vil den-
ne sin ordning beskytte imod
Dieffuelen Ecteskabs fiende/
oc vnde dem at leffue endrec-
telige/ kierlige/ Gudfrycktige/
kyskelige oc ærlige tilsammen/
Gud til ære / andre til gaat
Exempel / deris Venner oc
slect til trøst/oc sig selff til glæ
de/paa det at de paa den yder
ste dag/maa findis glade eff-
ter dette liffs ende.

Den anden Punct/ Der her at acte/huordan Brøllups kost sømmer dem som acte at skicke sig effter Guds vilie.

Her er offuer alt fornøden / at mand lycker icke den vde/som knuden haffuer bundet / det er Gud Almectigste met sine hellige Engle / men hannem først indbiude oc sætte hannem øffuerst/det er vdi Hiertet / met en stadig Tro / hiertelig paakaldelse / oc aluerlig Tacksigelse for sin gierning oc Benedidelse. Ja huilcken som vil haffue hannem i

Brøllup met sig/hand skal lade hans Fiende/det er Dieffuelen bliffue vde / met all wtuct/ løsactig tale/ wkyske seder/Offuerflødighed / oc andet som Dieffuelen haffuer lyst aff/ oc Gud fortørner/ ia vddriffuer Gud aff Brøllups huset. Tuctigt glædskab/ met høffuisk tale/ mad oc dricke/ fortørner icke Gud / men det er Gud behageligt/ naar wi det bruge met Tacksigelse/ oc vende alting Gud til loff oc ære.

Kommer mand end her lidet offuer knuden/ som mād siger/ oc bliffuer drucken/ saa at

at mand icke lader sin druc-
kenskab betage sind fra sig /
da kand det løbe hen/oc Gud
det icke tilregner dem / som
glæde sig besynderlige/at Gud
haffuer Brud oc Brudgom-
me sāmen føiet. Men Brud-
gommen oc Bruden bør al-
delis at vaacte sig for druc-
kenskab/oc diss imellem beten-
cke Guds gierning / oc met
hiertet bede/ at Gud vil icke
vige fra dem. Men de som
giffue sig til Drick paa den
tid/ de icke rettelige betencke
deris sag / oc icke beskicke sig
til Tuctighed/ som deris stat
vdkreffuer / men heller som
Bolere

Bolere fylde sig / at de deris lyst kunde fuldkomme / lige som der vaare icke skilssmisse / imellem en Ecte seng / oc en Skøge seng.

DEn trediepunct er / Som huad desom saa ere nys sammen bundne vdi Ecteskab / bør først at giore / naar de andre gaa vd / oc bliffue ene vdi deris Brudekammer. De følgis ind met bluss / der følger dem Mend oc Quinder / Suenne oc Jomfruer: Her burde dennem som staa Brølluppet fore at tage vare / at spotske Spillemend

eller andre met vhøffuiſk ta-
le icke komme ind vdi Brude-
kammeret / men allereniſte
høffuiſkt Folck/ſom met kyſker
ſnack / met aluerlig Bøn / oc
aandelige Pſalmer priſe Gud
oc der met opuecke Brud oc
Brudgomme til ſtørre Gud-
fryctighed oc aluerlighed.

Men naar alle ere vd-
gaane/ oc de ere ene inde met
Gud oc hans kyſke Engle/ da
ſkulle de tuende ting førſt ta-
ge ſig faare.

Førſt ſkulle de giøre Bøn
til Gud/ oc tacke hannem ſom
dem haffuer ſammen føyet/
enten baade tilſammen/ eller
huer for ſig. Der

Der næst skulle de tale om det baand/ som de ere nu tilhobe føyde met.

Deris Bøn kand nyttelige giøris / effter denne mening.

O almectigste Gud vor HErris Jesu Christi Fader/ wi tacke dig/ ved din kiere Søn vor HERRE Jesum Christum/ som haffuer skabt Menniskken / oc dem tilhobe føiet vdi Ecteskab/ wi bede dig/ at du vilt

for

for din kiere Søns skyld naadelige beuare oss/ første vdi en stadig Tro til dig/ der næst vdi den Tro wi haffue giffuet huer andre/ effter din vilie/ at wi maa leffue sammen rolige/ ærlige/ kyskelige/ oc Gudfryctige dig til ære. Giff du lycke oc fremgang/ beskytte din gierning/ vnd oss at wi i lige aag kunde tiene dig/ beuar vort

Hus

Hus oc Seng ved dine hellige Engle/fra all wrenhed oc wtuct. Vnd at wi kunde leffue sammen kierlige oc endrectige/ dig til ære oc oss til gode. Lad icke Dieffuelen din ordnings Fiende faa indgang met oss / giff oss den sande Fred/ som Verden kand icke giffue. Vnd oss at søge vor Liffs næring met Retfærdighed vdi vort

rætte kald / benedide oss met Liffsens fruct / at wi kunde affle Børn / och dennem optucte / dig til ære / den Christne Kircke til opbyggelse / oc Menniskelig forsamling til nytte oc gaffn. O HErre / bo vdi vore Hierter / forlad oss icke / Leed oss saa vdi dine veye i denne Verden / at naar wi her skulle fraskillis / at wi da kunde bekomme for

din kiere Søns skyld / det euige Rige oc Salighed / oc siden dig loffue oc prise vdi all euighed / Amen.

Naar de saa haffue giort deris aluerlige Bøn / skulle de tale sammen / om huad som imellem dem nu skeedt er / oc kand Manden effter denne mening tale til sin Brud.

Min allerkieriste / huad wi ere oc huad wi haffue loffuit huer andre / bør oss aluerlige at betencke. Først ere wi Sysken vdi det wi kiende en

Fader vdi Himmelen ved Je=
sum Christum/wi ere sammen
bundne ved Troen oc Christi
ord/oc haffue forsaget i Daa
ben/Dieffuelen oc hans gier=
ninger / Oc saa lenge som wi
bliffue vdi denne Tro/oc vdi
dette Aandelige forbund/ da
haffue wi GUD met oss oc
hans hellige Engle. Der næst
ere wi ocsaa sammen bundne
met Guds haand i Ecteskab/
saa at oss bør all vor liffs tid
at bliffue tilsammen. Derfor
er det oss raadeligt/ at wi al=
uerlige betencke hvad Gud
vdkreffuer aff oss/ oc det bond
som wi ere sammen bundne

met. Skicke wi oſſ der effter ræt / da haffue wi Gud met oſſ / men giøre wi anderledis (huilcket Gud forbiude) da maa wi foruente Guds heffn. Jeg vil met Guds hielp ſtaa dig faare ſom en ærlig Hoſbonde / oc holde dig det / ieg haffuer loffuet. Haff du act paa beggis vort gaffn / Jeg vil met Gud oc ære forſørge oſſ vor nøttørfftighed: Befinder du noget vdi min omgengelſe / ſom er dig wlideligt / da paamind mig hemelige / Jeg vil rætte mig ſelff / ſaa at du met Guds hielp ſkalt befinde mig at haffue dig / lige ſom

ge ſom

ge som mit eget Legeme. Kom-
mer oss modgang paa/da vil-
le wi tacke Gud/ oc lade icke
modgang foruende vore Hier-
ter fra huer andre. Verdslig
vellyst er forgengelig/høffuisk
hed oc kyskhed er Gud beha-
gelig/ Der faare ville wi det
beste vduelge/och begere at
Gud vil alting vende sig til
ære/ etc.

Her kand nu en frommer
Brud suare til/met faa ord/
oc sige vti dēne mening: Min
allerkieriste/met Guds hielp
da vil ieg lade mig finde/baa-
de mod Gud Gudfryctig/
mod eder vnderdannig/ met

lighed/ oc mod andre høffuist oc ærlig/ saa at i met Guds hielp ingen skyld skulle faa til mig. Men forseer ieg mig aff skrøbelighed eller vanuittighed/ da beder ieg eder min allerkieriste Mand lille/ at i ville oc hemelige vnderuise mig/ ieg vil mig gierne rætte effter eders vilie.

Her kunde ieg oc aff Thobiæ Bog / raade Brud oc Brudgomme / at de lode de tre første nætter gaa hen vdi Bøn til Gud/ oc der effter beuise huer andre Ecteskabs vel uillighed. Men om Brudgommen vilde det raade / da befrye-

befrycter ieg at hand skulde
faa det suar / som en vnger
Mād fick aff sin Brud: Min
allerkieriste (sagde hand til
Bruden) den hellige Mand
Thobias giffuer Guds børn
dette raad / at de som ere sam-
men føiede vdi Ecteskab / skul-
le intet andet tage sig faare /
vdi de tre første nætter / end
giøre Bøn til Gud. Huad
heder (suarede Bruden) den
hellige Mand? Brudgom-
men sagde: hand heder Tho-
bias. Ja sagde hun / hand
haffuer giffuit Raad / som
hand haffuer Naffn. Hand
maa vel hede Thobe. Saa

mente den gode Brud/ at det skulle vere thobeligt om hun skulde saa lenge miste faffn-tag. Der faare tør ieg intet raade her vdi / at vore Jomfruer skulle icke kalde mig ocsaa Thobe.

Den siette Artickel.

DEn siette Artickel ieg faaregaff/ er om huorlunde Mand oc Quinde kunde leffue rolige oc samdrectige sammen/

men/ met lyst oc glæde til de-
ris døde dag. Denne Lær-
dom er saare fornøden/huilc-
ken som er baade snar at lære
oc læt at holde/om mand haff
uer det rætte fundamente vdi
hiertet / som er Rolighed oc
Samdrectighed / met sin e-
gen Samuittighed.

Oc staar denne Rolighed
oc Samdrectighed vdi tuen-
de ting/som er en ræt Tro til
Gud/oc en wforfalsket Gud-
fryctighed.

Af denne Tro oc Guds fryct
kommer en ræt wforfalsket
Kierlighed/huor met Mands

oc Quindis hierter vdi Ecte-
skab bindis tilsammen. Den-
ne Kierlighed maa lignis ved
en podequist/ som tagis aff it
Træ oc indpodis vdi it andet/
bindis tilhobe met det Træ
som hand er inpodet vdi/men
faar hand icke dug aff Him-
melen da foruisner hand / oc
hand plat forgaar / oc giff-
uer slæt ingen fruct aff sig.

Saa at Ecteskabs Kier-
lighed (som kommer aff Tro-
en oc Guds fryct) skal indpo-
dis vdi Mands oc Quindis
hierter / hun skal bindis der
hart til/ hun skal offuerstenc-
kis met Himmelsk dug/ huor
aff

aff hun baade voxer oc bliff-
uer fructsommelig.

Denne Podequist/det er kierlighed / skal indplantis i begge deris Hierter / det er Høstruis oc Hosbondis/ met en ræt Forstand om denne Guds ordning som er Ecte-skab/ at de vide at Gud haff-uer den ordineret / oc haffuer dem sammen føiet/oc er hans vilie / at de skulle haffue en ræt kysk oc hellig Kierlighed til huer andre. Naar Mand oc Quinde som fryċte Gud/ dette ret acte / da befatte de aluerlige denne kierlighed til huer andre / for Guds vilie oc be-

oc befalning skyld / dissligeste oc for deris eget gaffn skyld.

Naar denne Kierlighed er saa indpodet i deris Hierter / da skal hun festis paa alle sider met allehaande dydelighed oc fromhed. Saa er dydelighed oc fromhed lige som en Lim / huor met denne Ecte kierlighed bindis vdi Gudfryctige Menniskers hierter: Saa kommer denne Ympe aff en skøn affkomme / som er Guds fryct / plantis vdi tuende Gudfryctige Hierter / oc festis paa alle sider met dydelighed oc fromhed.

Det er icke nock / at denne

dyrebare pode er saa indpo-
det oc fest paa alle sider/ men
hun skal ocsaa stedse oc dagli-
ge dags offuerdyggis met
Himmelsk dug / paa det hun
icke skal foruisne vdi fremti-
den/mẹn daglige voxe oc kand
bliffue io større oc større.
Denne Himmelske dug er den
hellig Aands Naade / huilc-
ken som nederfalder aff Him-
melen vdi deris Hierter / som
daglige aff Troen oc en god
samuittighed paakalde Gud
ved vor kiere HERRE Jesum
Christum / oc tacke hannem
for sine daglige velgierninger
mod sig.

Dieffuelen staar altid efter at hand kand denne Pode oprycke aff Ectefolcks Hierter / paa det hand kand indpode igien sine forgifftige poder/oc der met faa dem i sin snare. Fordi naar kierlighed bliffuer kaald vdi Menniskens hierter/da haffuer Dieffuelen fri tilgang/ oc kand lættelige oprycke den pode / det er Kierlighed/ oc der indsætte igien Had / huor aff wenighed kommer / aff wenighed vrede / aff Vrede skends ord/ aff skends ord bitterhed vdi deris Hierte / at de icke andet tencke/end at ville gierne

ne vere langt fra huer andre/ saa giffuis der Aarsage til Hoer oc anden vrenhed/som Dieffuelen haffuer stundet effter/ Men dyggis den kierlighed met den hellig Aands Naade / ved daglig Paakaldelse oc Tacksigelse/ da optendis hun io mere oc mere/ saa at Dieffuelen flyer der fra / oc kand intet vdrætte. Ja ligeruis som en Spyflue icke springer vdi den gryde som er hed / men flyer der fra / saa flyer oc Dieffuelen fra de hierter som daglige brende/ved en Christelig Bøn oc tacksigelse / Fordi Dieffuelen hand

kaldis vdi den hellige Scrifft en Flue Herre / det er en stor Flue / paa det wi skulle vide at hand icke kand mere bekom me hos Gudfryctige Mennis ske/ hues hierter som brende daglige / oc ere siuendis hede met Bøn oc Paakaldelse/end en Spyflue kand bekomme hos en hed siuendis Gryde. Derfor er det storlige fornø den at Ectefolck aldrig for glemme at bede/paa det deris Ecteskabs kierlighed icke skal forkøles / oc met tiden plat forsuinde.

Oc kunde Ectefolck effter dēne mening giøre deris dag lige Bøn. O

O HERRE Himmelske Fader/som er all god Kierligheds kielde. Jeg beder dig at du icke lader den Kierlighed/ som du haffuer indgiffuit mig til min Hosbonde (Høstru) forkølis vdi mig/men lad hannem daglige voxe oc formeris / formedelst din hellig Aands Naade / paa det wi baade kunde fredsommelige oc venli-

ge leffue dig til Loff / oss
selff til Trøst / oc andre
til it gaat Exempel. O
HERRE foruden din
Naade er det alt forlo=
rit met mig / giør du
mig bistand oc fuldkom
din gierning vdi mig /
som du haffuer naade=
lige begynt / at ieg dig
loffue oc prise kand eui=
ge / for denne din store
velgierning.

Naar denne Pode / som er
en

en ecte Kierlighed / saa dagli-
ge offuerdyggis met den Him
melske dug / som er den hellig-
Aands naade / ved en dag-
lig Bøn oc Tacksigelse / da giff
uer hun offuermaadig / lystig
oc sød Fruct aff sig / som er
baade Gud oc hans hellige
Engle met alle Guds Børn
velbehagelig. Denne fruct er
atskillig / som slaer sig først
om Mand oc Quinde selff /
oc siden recker vd i det gant-
ske Hus / oc der offuer lader
sig see vden Husit / oc kommer
andre Menniske til gode.

Til Manden oc Quin-
den selff kommer denne fruct

(huilcken der om ſpender dem lige ſom en deylig Vinrancke) ſom er enighed/ veluillighed/ endrectighed / flittighed/om-ſorge/metlidelſe/offuerberelſe/ Foruden huilcken fruct ſom kõmer aff den pode kierlighed/ Ecteſkab kand icke bliffue be-ſtandigt. Ja dette er altſam-men at begrunde her aff/ at Manden er Quindens lem / oc quinden er Mandens lem/ Ja baade it Menniſke. Thi lige ſom lemmerne i it Men-niſke bindis ſammen ved Na-turen/ henge ſammen ved ſe-ner/ quegis met blod/ hielpis aff huer andre / beuaris met

huer

huer andris omsorge/forligis ved metlidelse oc offuerbærelse/ saa gaar det oc til met Mand oc Quinde i Ecteskab.

Thi Mand oc Quinde enis eller bliffue til it Menniske ved Kierlighed / de henge sammen met Veluillighed / quegis met Endretighed/hielpis aff huer andre/ beuaris met huer andris omsorge / forligis met Metlidelse oc offuerbærelse. Ja lige som wi see vdi Menniskens lemmer/saa bør det at vere met Ectefolck/ den ene Lem acter for sit gode alt det gode den anden Lem haffuer / oc acter for sit onde

alt det onde den anden Lem haffuer. Naar den ene Lem lider nogen modgang/da sør=ger den anden. Naar den ene Lem er glad/saa er oc den an=den glad / Hoffuedet haffuer omhu for alle de andre Lem=mer/ saa bør oc en Mand at haffue omhu for sin Høstru/ Haanden sætter sig imellem naar nogen slar til de andre Lemmer/ saa bør oc Hosbon=den at sætte sig vdi fare for sin Høstru / oc affuerge hen=dis skade. Kōmer det sig stun=dem/at den ene Lem vforua=rendis giør den anden ska=de/ da begerer hun icke strax

heffn

hefn offuer den/ som skaden giort haffuer / men lader sig hielpe igen aff den som skaden giort haffuer/paa det de baade kunde bliffue ved mact. Kort at sige/ de Ectefolck som haffue en ret Kierlighed til huer andre / skicke sig aldelis effter Menniskens Lemmer/ som haffue det aleniste aff deris Nature/ at de ville hielpe beskytte oc beskerme huer andre/ Ja offuerbære met huer andre / paa det de alle kunde bliffue ved mact.

NAar denne Pode bær saadan Fruct hos Hosbonde

oc Høstru / spreder hun sig
videre vd. Først vdi det gant-
ske Hus met all tuct oc Kier-
lighed. Siden lader hun sig
see vden Husit met gode Ex-
empel/ Fromhed/Retfærdig-
hed/ Kierlighed/ Barmhier-
tighed/saa at alle mand kun-
de bære Vidnesbyrd om det
hus at Gud boer der inde/oc
Dieffuelē haffuer ingen platz
hos dem som saa leffue.

Endog det som nu sagd
er/ kunde vere nock til Lær-
dom / huorlunde Mand oc
Quinde kunde leffue rolige oc
samdrectige til sammen/ met
lyst oc glæde i deris liffs tid/
da

da vil ieg alligeuel besynderlig Underuisning giffue Ectefolck faare. Først huorlunde Manden skal skicke sig mod Høstruen. Siden huorlunde Quinden skal skicke sig mod Manden / huilcket kommer dog aff en grund / som er en ret Ecte Kierlighed imellem Mand oc Quinde.

To Storcke som leffue ecte tilhobe / ere baade om at bygge deris rede / men Quinden hun føder oc mader sine vnge / oc Manden fluer vd oc forsørger baade Quinden oc Vngerne deris nødtørfft oc føde. Saa haffue oc Hosbon-

de oc Høstru somt aff deris bestilling tilsammen / oc somt haffuer huer for sig.

Mandens største flid bør at vere (effter det fundament som nu lagd er / som er en stadig Kierlighed oc samdrectighed imellem sig oc sin Høstru vdi Ecteskab) at hand saa alting bestiller / at hans Høstru rættelige først oplæris / om huad hende bør at vide / oc siden selff giør det hans vilkor vdkreffuer.

Først skal en Mand oplære sin Høstru huad hende bør besynderlige at vide / som

kand tiene til en kierlig oc bi-
standig omgengelse met huer
andre.

Dette skal hand lære hen-
de met Ord/ met fromme Ec-
tefolcks Exempel / oc met sit
eget Exempel.

MEt ord skal hand vnderui-
se hende aff den hèllige
Scrifft/ huorlunde en Quin
de bør at leffue vdi sit Hus
met sin Mand effter Guds
vilie / sit Hus oc hiem til op-
byggelse oc forbedring. Her
til tien at frem sætte mange
Sententzer aff Salomons
ordsprock / oc aff Jesu Sy-
rachs

rachs Bog/ vdi huilcke from-
me oc onde Quinder lignis
mod huer andre/paa det hun
kand effterfølge de gode oc sky
de onde.

Oc offuer alt skal hand
lære sin Høstru huad HER-
rens fryct er en dyrebar ting/
aff huilcken alt gaat / baade
her vdi Verden / oc siden vdi
all euighed kommer. Syrach
25. siger. HErrens fryct
offueruinder alle ting
met Klarhed oc Herlig-
hed/ huo som den haff-
uer kand ingen lignis
ved/

ved/ Ja ingen er ypper-
mere oc større end den
som fryčter Gud. HEr-
rens fryčt (siger Salomon)
er Liffsens kielde. Item/
HERrens fryčt er den
beste vern. Om dēne Guds
fryčt skal en from Mand al-
tid tale for sin Høstru/ oc der
hos bede Gud at dēne Guds
fryčt kand begrundis vdi sin
Høstrues Hierte. Hand skal
oc holde hende til at bede dag
lige/ læse vdi Bibelen/ oc an-
dre Gudfryčtige Bøger / la-
de hende gaa til Kircke oc tit
bruge

bruge Jesu Christi Naderis Sacramente. Naar dette fundament er vel lagd / da bliffuer bygningen diss fastere som der paa byggis.

Tre ting (siger Viismand Syrach i det xxv. Ca:) giøre mig glade / oc ere offuermode deylige for Gud oc Mēniske / Som er endrectighed imellem Brødre / venskab imellem Naboer / oc en god uillig Samdrectighed mellem Mād oc quinde.

Item /

Item/ vdi det samme Capit: Den Mand er lyckſalig ſom leffuer met en from forſtandig Quinde / oc lige ſaa er oc den Quinde lyckſalig/ſom leffuer met en frommer forſtandig Mand. Tuert imod er ingen ting ſlemmere/ væderſtyggeligere faar Gud oc Menniſken/end en onder oc ſlem Quinde. Item: All ondſkab er lidet at regne imod en

ond

ond Quindis vanartig hed. Salomon siger: En quinde som frycter Gud er Loff verd. Item/ En viis Quinde opbygger Huset/ men en daarlig nederslaer Huset. Item/ En oprictig Quinde hun beskytter Æren. Item/ Den som haffuer en god Quinde/ hand haff uer meget got/ oc hand øser vellyst aff HErrens kielde. Oc kand en frommer
Mand

Mand tit oc offte læse det siet
te oc tiuende Capittel hoss
Jesus Syrach. Vdi huilcket
Viismand sætter imod huer
andre frõme Quinders dyder
oc onde Quinders vdyder.

NAar mand saa haffuer
lært sin Høstru aff Guds
Ord huad hende sømer / saa
skal hand oc sætte hende from
me Quinders Exempel for/
som loffuis oc prisis vdi den
hellige Scrifft. Som er Sa-
ra/Rebecca/Anna/ Susan-
na/Elisabet / Maria/ oc an-
dre flere. Item hendis Foræl-
dris Exempel om de ere ellers
gode. P Men

Men offuer alt gielder det
mest hos en Quinde/om hen=
dis egen Mand giffuer hende
it gaat Exempel vdi det hand
vdkreffuer aff hende/ saa at
hun kand see paa hannem all
Gudfryctighed / tuctighed /
oc ærlighed vdi alle maade.
Mand siger almindelige: lige
som Herren er saa er oc Vn=
dersaattene. Nu er huer Hos=
bonde en Herre / ia en Kon=
ning vdi sit Hus. Derfor om
hād vil at hans høstru skal ve=
re Gudfryctig oc from da skal
hand lade hende see Gudfryc=
tighed oc fromhed vdi sit leff=
net. Huorlunde kand den lære
sin

sin Høstru Gudfryctighed oc fromhed / som er selff vgudfryctig oc vfrom? Huorlunde kand hand lære hende kyskhed naar hand er selff vkysk?

Imellem des at Manden saa oplærer sin Høstru / skal hand oc selff tage flittige sin bestilling vare / vden Hus oc i Hus / saa at hand kand sig oc sin Høstru nære met Gud oc ære.

Oc effterdi at Quindfolck ere suage oc skrøbelige / skal icke en Mand alting see for grant til / saa lenge som hand finder ærlighed hos sin Høstru / somt skal hand lade

lige som hand intet der aff viste / somt skal hand rætte i tide/ oc vdi enlighed / naar de ere selffue bode tilsammen at rætte hende i andris nær=uerelse kömer lidet til gaffns Huad der icke rættis kand met Lærdom oc ærlig paamin delse / det maa mand rætte met haarde ord oc trusel. Dog saa er hun icke fornemmer hans Hierte at vere sig fra vendt. Men slag oc hug at rætte sin Høstru met bruger ingen viis Mand / for den som slaer sin Høstru/oc ræter hende met hug / hand kand vel beskaffet at hun giør det

eller

eller det som hand haffue vil/ men aldrig faar hand hendis rette Hierte igien/ i huor gaat hun loffuer hannem.

Der er ingen vrede saa bitter (siger Syrach) som Quinde vrede. Derfaare skal icke en Mand vere som en Løffue vdi sit Hus/ som altid brøler / oc er grum mod Høstru oc Folck / men hand skal vere som en milder Fader som alting offuerbær met det beste.

NAar Høstruen er fructsömelig/ da bør en Mand

 besyn-

besynderlig at tacke Gud met
sin Høstru / oc bede hannem
at hand vilde fuldkomme det
hand begynt haffuer/ sig til
loff oc ære/ oc skal hand haff=
ue metlidelse met hende / at
hand omgaaes kierlige met
hende / taler met hende om
Guds Benedidelse / styrcke
hende met Lærdom oc raad /
giøre hende bistand vdi alle
maade / som nu er vdi Guds
bestilling til at føde Børn /
Gud til ære/oc sig selff oc an=
dre til gaffn. Oc burde det
vel Gudfrnctige folck/ at hol=
de sig fra huer andris sam=
quem oc seng/ saa lenge hun
vaare

vaare fructsommelig/ oc ind-
til hendis tid vaare effter sin
Kirckegang.

Dette maa vere kortelige
sagd om Mandsens omgen-
gelse met sin Høstru/som alt-
sammen henger paa det ieg
tilforn haffuer sagd om den
podequist/ som skal aff Guds
fryct indplantis i Ectefolcks
Hierter/ met en ret forstand
oc dom om Guds ordning:
skal festis met alle haande dy-
der oc fromhed: skal dyggis
met Guds Naade/ved Bøn
oc Paakaldelse: oc bære atskil-
lig fruct baade vdi Husit oc
vden Husit. Nu vil ieg vn-

deruiſe aff det ſamme funda-
ment / huorlunde en from
Quinde ſkal ſkicke ſig mod ſin
Mand oc vdi ſit Hus.

FOrſt ſkal en Gud-
frygtig Quinde vide/at
hun er effter Guds Low oc
Naturlig ſkel vndergiffuen
ſin Mand / hand er hendis
Hoffuit / hun er vnder hans
mact/ der faare bør hende at
vere ſin Mand lydig vdi alle
ting/ſaa fremt ſom hand biu-
der hende intet mod Gud /
Tuctighed oc Erlighed. Men
biuder hand noget her imod/
da ſkal hun vide at hun er
Guds

Guds Low / naturlig Tuct/ oc ærlighed mere plictig at vere lydig/ end sin Mand.

Men paa det en Quinde diss bedre kand sig betencke/ oc beuise sin Mand tilbørlig Lydactighed / skal hun først oc offuer alt icke acte huor rig huor skøn / huor viis/ eller huor fattig / huor slem oc vforstandig hand er/ men dette ene at hand er hendis Hosbonde/ sig tilføiet aff Gud / huilcken hun bør at vere vnderdannig/ for Gud haffuer det saa bødet / for Naturlig Low det vdkreffuer / oc for hun haffuer der til forplictet sig.

DEr næst paa det en Quinde kand diss bedre vere sin Mand lydig / skal hun strax de ere sammen komne / haffue grand act paa hans seder lader oc lempe/huad hannem vel befalder/oc huad anderledis/ om hand er vredactig / hastig / heffngerig/nagsaar/ saa at hun effter disse vilkor holder sig/ ocsaa altingest vel bestiller met ord / gierning oc omgengelse/at hun kand vere sin Mand lydig met Gud oc ære.

Vdi ord skal en Quinde vere sparsom/oc skal icke altid tale/besynderlige naar det er

bedre at tie end tale/Som en viis Mand siger: Enten tie eller tal noget / som er bedre end at tie. Naar en Quinde skal tale/ vere sig simpel for uden mange ord/ oc ingen u-bequem eller ulystig snack fø-re faar sin Mand/ men al-lereniste som kand bære vidne om hendis fromme oc hierte-lige kierlighed mod hannem. Skal hun undertiden raade sin Mand noget/da skal hun dette der hos sætte/ om han-nem saa tyckis/ oc for ingen deel skal hun den myndighed tage sig til/at hendis raad skal gelde mere end hendis mands.

Men

Men forgriber Manden sig da skal hun hielpe sagen til gode det beste hun kand.

Nabal vilde icke høre sin Høstruis Abigaels raad/der Dauid haffde begeret nogen værquegelse aff hannem/der hand flyde for Saul. Oc der faare vilde oc Dauid heffnt sin harm̃ paa den gerige daare. Men der Abigael bleff det var/ da gaff hun sig imod Dauid/oc stillede hãnem met ord oc skenck tilfreds. Huor for Gud oc lønte hende. Thi Nabal hendis Mand døde strax der effter/oc Dauid tog hende til Høstru igen/oc bleff

meget actet som tilforn vaar ringe. Ja det er det meste at hendis fromhed end paa denne dag prisis oc sættis andre Quinder til Exempel.

Vdi sin gierning skal en høffuisk Quinde saa betencke sig. Hosbonde oc Høstru de ere Herrer vdi Huset/dog saa at Hosbonden er offuer Høstruen / oc haffuer at biude offuer hende. Der faare skal først en Quinde giøre skilssmisse imellem den bestilling oc gierning som hendis mand ene tilhører / oc den gierning som hende ene bør at giøre/ oc huad dennem baade ens

vedkom-

vedkommer. Met den bestil-
ling som hendis Hosbonde ene
tilhører / skal hun intet haffue
at skøtte / vden saa viit at
Hosbonden raader met hen-
de / oc biuder hende noget paa
sine vegne at bestille.

Vdi sin egen Sags bestil-
ling / som hun haffuer aff sin
Mands befalning / skal hun
skicke sig effter hans vilie oc
befalning / huad hand fører
vdi Huset / det skal hun vare
oc geme til begge deris gaffn.
Huad som hører i Hus / ve-
re sig til smycke eller til andet
gaffn / skal hun acte sin Hos-
bondis sind / huad hannem
kand

kand befalde best/oc vide denne Regel at holde sig effter/ at hendis Mands vilie er den Liff regel/huor effter hun bør at holde sig.

Vdi omgengelse met sin Mand bør en Quinde at vere blufærdig/beleffuen/lystig/ renlig / ædru / oc smycke sig effter sin Mands vilie / at hun kand vere hannem behagelig/ Hun skal kõme ihu der hun fordis vdi sin Mands Hus/at hun tecte sit Hoffuit til it tegen at hun vilde vere vnder sin Mands lydelse/icke ville lade sig skue aff andre/ eller smycke sig/at andre kand

hende wtuctelige faa lyst til. Det er nock (siger en Viis Mand) om Drotningen er sin egen König smuck nock. Oc naar tiden begiffuer sig saa/at hendis Mand biuder Gester/da skal hun lade kiende at hun acter sin Mand ene/ oc icke slaer øyne op paa huer som indbiudis/ som en galen Ko.

Konning Tigranes bød den deylige Konning Cyrum til gest/oc der Gestebudet var endt/ da sagde Konning Tigranes til sin Høstru: Haffuer du seet en smuckere Mand

end

end denne Konning Cyrus som vaar vor Gest? Hun sua rede: Jeg saa hannem intet/ Jeg vaar hos eder baade si-dendis i det gantske Geste-bud/men ieg saa ingen uden dig. Endog mand kand sige dette at vere for meget grofft/ da giorde hun meget tucteli-gere/ end de som sætte deris øyen paa huer mand/oc giff-ue deris tvblue Hierte til-kiende.

MEN fordi at Dieffuelen staar Ectefolck meget eff-ter oc de kunde komme i mod-gang / at en Quindis Hos-

 bonde

bonde enten maa røme Lan-
det/ eller Fengslis/ eller bliff-
uer siug/ at hand maa ligge
paa sin sote seng. Her bør en
Quinde besynderlige at kom-
me sit løffte ihu / oc betencke
huad Ecteskabs baand oc kier
lighed vdkreffuer / oc der eff-
ter aldelis skicke sig / oc holde
det Løffte hun giorde der hun
gaff sig i Mands vold / oc
at være hans Lem oc Kiød.

Bliffuer en Mand for-
iaget (vndertaget werlig sag)
da bør en Quinde at giffue
sig effter sin Mand/ icke anse-
endis rigdom / venner/ slect/
icke heller huad fare hun kãd
i kom-

i komme vdi nogen maade / men aleniste søge sit Kiød/det er sin Mand / at hun kand hannem trøste oc husuale vdi sin modgang. Cornelia den ypperlige Romeris Pompej Magni Høstru / der hendis Mād vaar foriaget fra land oc Rige / Gods/ Rigdom oc Venner / gaff hun sig effter hannem / oc kom til hannem paa det sidste/ oc der hun saa hannem / da falt hun neder paa Jorden oc daanede. Men Pompeius hendis Mand løffte hende op/ oc talede til hende vdi denne mening. O Cornelia / o Høstru som er

 mig

mig kierere end alle andre
ting/ieg forundrer mig/at du
saa est neder slage n met Lyc-
kens første stød/du som est kō-
men aff saa ypperlig Slect /
Nu lader du din kierlighed see
mod mig / Det vaar icke vn-
der vert at du elskede mig/der
ieg vaar en Første offuer det
Romske Folck/ der ieg regere-
de de Romske raad / der ieg
haffde mange Konger och
Kongeriger vnder mig/Men
at du elsker mig nu/som offuer
vunden er oc foriaget fra den
store ære ieg haffde/oc er kom
men til foract oc wselhed /
det er vnder / derfor bør alle
dig at rose oc prise. Drot

Drotning Lizabeth/ den fromme Keyseris Caroli 5. fromme Syster / der hendis Hosbunde Christiernus den andẽ rømde Riget(som vaar forført aff den lede gram Sibret/ som vaar en Troldkone aff Holland) vilde icke bliffue igien met sine Børn / endog Danmarcks raad bøde hende til/at hun maatte met sine Børn nyde Kongeriget oc det regere som Danmarcks Drotning. Men hun fulde sin Mand effter/til atskillige steder/ met stor sorrig oc gienuordighed. Thi denne fromme Førstinde betenckte ræt oc

Christelige huad hun haff-
de loffuet sin Mand/ oc der
for vilde icke vndfalde han-
nem vdi modgang/ den som
hun haffde annammet vdi
Metgang.

Mitridates den veldige
Konning aff Ponto bleff for-
iaget aff sit Kongerige / oc
maatte reyse igiennem atskil-
lige Land/ paa det hand skul-
de icke komme i sine Fienders
hender / Huad giorde her
hans Høstru Hipsinatea ?
Hun drog sig vdi mande klæ-
der/oc søgte sin Mand her oc
der lang tid/ ind til hun fant
hannem/hun mente sig da at
haffue/

haffue/rige/velde oc ære nock/ naar hun kom til sin Hosbon= de: Hun mente/ ieg haffuer hafft metgang oc glæde met min Hosbonde/ieg vil oc vere delactig met hannem i hans Modgang. Mand finder vel mange Quinder som vel ere delactige met deris Mend naar det gaar dem vel/ men vdi modgang giffuer en from Høstru sit Hierte mod sin Mand tilkiende.

MAnge haffue oc befriet de= ris Mend vnderlige aff Fengsel/oc met deris eget liffs fare haffue hiulpet dennem.

En Greffuinde vdi Hispani-
en (der Kongen haffde sæt
hendis Mand vdi Fengsel/
oc vilde lade rætte hannem)
gaff sig til Kongen oc begere-
de/at hun maatte komme vdi
Fengselet oc tale noget met
sin Mand. Kongen loed det
skee/oc hun kom ind vdi Feng-
sel til sin Mand/ oc vaar ene
hos hannem/ oc der bad hun
sin Mand lenge/at hand vil-
de tage hendis Klæder/ oc
hun vilde tage hans Klæder
paa igien/ oc lade sig finde i
Fengselet/men hand vndkom-
me vdi hendis Klæder/ som
ocsaa skede. Anden dagen bleff
befundet/

befundet/at Greffuinden sad vdi Fengselet vdi sin Mands Klæder / oc hand vaar vndkommen. Der Kongen det hørde forundrede hand paa den Quindis snilde raad/ oc paa den kierlighed hun haffde til sin Hosbonde/ at hun vilde heller dø / end hendis Hosbunde skulde komme noget at skade/ oc der faare gaff hand dem bode løss / oc lod dem saa bliffue tilsammen / ynskendis at Gud vilde giffue hannem oc hans Sønner saadanne Høstruer.

Mand læs om mange fromme Førstelige Quinder/

som haffue selff tient deris Mend vdi deris sote Seng / haffue selff fliet deris Seng / selff redt deris Mad / oc selff den frembaaret / oc icke vilde lade nogen anden tiene dem vdi deris sote Seng.

Der scriffuis om den Konning aff Hybernien ved naffn Robertus / som gaff sig i strid mod de Syrier / oc der bleff stungen it dybt Saar i armen / met it suerd som vaar stroget met forgifft / oc bleff fort hiem til sin Dronning / Der nu alle Læger mistrøste om hans Liff / vden mand kunde faa nogen som vilde vd di

den

den forgifftige raade met sin mund aff Saarit/ Da vaar samme Konning saa from at hand icke vilde nogen aff sine Vndersaatte at skulle forgiff-uis met den forgifft for hans skyld/ oc der met beridde sig til døde. Men der hans Drot-ning saa at der vaar intet at foruente andet end Døden / vden samme forgifftige raade bleffue vddiet / da søgte hun tid oc lempe / huorlunde hun kunde det giøre som ingen vil-de giøre. Der nu Lægerne oc andre Tienere vaare vdgaa-ne/ oc hun bleff ene inde hoss hannem/ saa kom hand vdi

en

en stor søffn/der hun det acte-
de/ gick hun bag ved Sengen
kaste Klæderne aff armen/oc
lagde sig til at di Saarit/oc
huad hun fick vdi Munden /
det vdspytte hun strax/ indtil
at Saaret bleff rent/ oc der
met fride hun sin Hosbondis
Liff. O huad ere der mange
som icke end ville røre deris
Hosbondis saar/ siden at sue
den forgifftige raade vdi sin
Mund met Liffs fare/oc der
met fri sin Hosbunde. Korte-
lige at sige / en from ærlig
Quinde hun lader sig finde
ens/ baade vdi Metgang oc
Modgang/Rigdom oc fattig
dom/

dom/i Karskhed oc Siugdom/
anseendis Guds vilie oc den
Tro oc loffue som hun haff-
uer giort sin Mand / oc der
for acter all hans modgang
lige som den vederforis hen-
de selff. Mand kunde vel
mange flere Exempler samle
sammen/ om fromme Quin-
ders gode hierter oc mãge vel-
gierninger mod deris Mend/
men dette maa vere nock sagd
paa denne tid. Nu staar igen
huad Hosbonde oc Høstru
begge bør at bestille til lige/
som er at optucte deris Børn
om Gud haffuer benedidet
dem met Liffsens fruct: Her
bør

bør dem viselige oc grandgi-
belige at acte / huor faare at
Gud haffuer benedidet dem
met Børn / paa det de kunde
diss bedre vide huorlunde dem
bør at opdrage oc optucte
dennem.

ER der trende Sager huor
for at Gud giffuer Mand
oc Quinde Børn i Ecteskab.

Den første oc den ypper-
ste er Guds æris formering.

Den anden er den Christ-
ne Kirckis forbedring.

Den Tredie er Menni-
skelig Naturis beuaring.

OM den første siger Gud hos den Prophet Ezechiel. I føde Mig Børn det er / i føde icke Børn at i maa dem bruge som i ville / men de høre Mig til / oc i Forældre ere Mit redskaff / huor met ieg affler mig børn.

Dette besluttis vnder den endelige sag / huor faare Gud haffuer alting skabt / som er til sin Ære. Derfor ere de Gud vtro / som icke betencke denne sag / huor faare Gud vnder dem Liffsens fruct. Føde nu Forældre Børn Gud til ære / at de skulle vere hans /

da ere oc Forældre plictige at opføde dem til Guds Ære. Der faare siger Paulus: optucter eders Børn vdi HErrens fryct oc paamindelse.

Huorlunde kand dette ske? Dauid i den nittende Psalme offuer hundrit/ suarer til dette Spørssmaal/ der hand saa siger: **Huorlunde skal en vng gaa sin vey vstraffelige? Naar hand holder sig (o HErre) effter dine Ord.** Her giffuer Dauid tilkiende huorlunde vngdommen skal optuctis/ som er at holde hannem effter

Guds Ord oc befalning. For den skyld bør Forældre met største flid/at lære deris børn at frycte Gud / oc andre dyder som kunde vere til gaffns/ vdi huad befalning de tilkemme/ vere sig vdi Geistlig eller Verdslig bestilling: Ja de skulle lære dem vdi disse fire maader / som er met Ord / paamindelse/Exempel oc riis.

MEt ord/at de lade dennem lære det første de begynde at tale/at haffue Jesu Naffn i munden/ oc bøie deris knæ naar de høre Jesu Naffn/der næst deris Fader vor / der

 effter

effter de X. Budord/oc naar de opuoxe til større forstand at lære deylige Ordsprock aff Scrifften/ baade om Dyder oc wdyder / oc der hos huad løn dyd følger/oc huad straff Wdyd offuerkommer/oc dag- lige dags morgen oc afften lære dennem at bede for den Christne Kircke / for Guds Ords fremgang/for Kongen oc Regentere / for deris For- ældre. Huilcke Forældre dette forsøme/ de ere icke Gud tro/ men forhuerffue Guds heffn offuer sig.

SKulle Forældre oc lære de- ris Børn met paamindel-

se/ paa det at det som de haff-
ue lært/ skal icke strax forgaa
igien/ saa at huad Sententz
Børnene lære/at Forældrene
kreffue dennem aff Børnene
igien. Fordi diss tidere mand
hører det som gaat er/diss fa-
stere bliffuer det ved/ besyn-
derlige met Vngdommen /
som er ickon som it bløt vox
der mand kand indtrycke
huad hand vil.

Her hielper det meget/om
Forældrene ere selff Gudfryc-
tige/ oc lade dem see vdi deris
Exempel / huad de ville at
Børnene skulle giøre. Der
faare er det gaat at Forældre

bede Aarle oc silde vdi deris
Børns næruerelse/ som gier=
ne ville (heldst men de ere end
nu vnge) giøre huad de see
deris Forældre giøre/ Oc eff=
terdi Paulus vil at wi skulle
loffue GUD met Aandelige
Psalmer / bør oc Forældre at
oplære deris Børn til at siun
ge Aandelige Psalmer / paa
det de met lyst lære kunde/det
som de icke ellers kunde be=
komme met stor wmage. Den
ne øffuelse i Psalmer at siun=
ge/haffuer visselige stor fruct
met sig / oc betager mange
Tancker / som Vngdommen
kand indfalde.

Men

MEn om Børnene ville icke lade sig regere met Ord/ paamindelse/deris Forældris gode Exempel / da skal mand icke spare Riset / thi den som sparer Riset hand elsker icke Barnet. Dette er den viise Salomonis raad/som icke er at forsmaa. Mange findis som icke ville straffe deris børn met Riis / oc ville icke heller tilstede at nogen anden skal det giøre.

Jeg kiende en merckelig from oc Gudfryctig Mand/ som haffde ickon en Søn / hannem haffde hand saa kier at hand aldrig maatte met

Riis straffis / huilcket Gud fortrød/oc kaldede det samme Barn fra hãnem til stor sorge. Der faare giorde de spartaner meget viseligere/ der de vaare vnderuiste aff deris Loumand Lygurgo. Naar noget Barn kom hiem fra sin Læremestere til sine Forældre oc beklagede at det vaar slaget met riis aff sin Læremestere/da regnis det Forældrene til en stor spot / om de icke strax toge Barnet frem/ oc gaffue det dobbelt saa mange hug/ som det haffde faaet tilforn aff sin Læremestere/ oc vaar ingen tingest dem saa

ſuar/ſom at lade deris Børn
vere foruden tuct oc tilbørlig
refſſelſe. Oc ſandelige de ere
meget grumme imod deris
Børn / ſom icke ſtraffe dem
for deris wtuct / thi der met
lære de dem at giøre ont / oc
ere mere ſkyldige faar Gud
end Børnene ere.

Der vaar en tid to Mor-
dere ſom haffde giort wſigeli-
ge meget ont / ſaa at mand
ſaare forundrede/at tu Men
niſke kunde ſaa meget ont
haffue vdrettet. Der den vii-
ſe Plato hørde det/da ſuckede
hand oc ſagde : O huad de
haffde bleffuet viiſe nyttelige/

 for-

forstandige Mend/ til at vdrætte meget gaat/om de haffde verit vel optuctede aff deris Barndom. Fordi diss bedre Naturen oc arten er vdi Børn / diss værre bliffue de om de icke ræt optuctis oc oplæris. En fructbar Ager om hand forsømmis / da giffuer hand bregne oc Klinte oc andet wkrud/ indtil hand bliffuer plat forderffuet.

De Athener i Græcaland haffde for en viis/ huert Aar paa en viss tid pleiede de at sætte deris Børn til Konster at lære / huer som hand vaar skickit til aff sin natur. Oc paa

det de diſſ bedre kunde vide huad tilbøielſe huer haffde aff Naturen / da pleiede de paa ſamme Aars tid at beſtille it ſpectackel / huor vdi der beriddis alle Embeds verck / ickon til Børne ſpil ſom vaar aff huert Embede: Der dette vaar ſaa beridt / da lode de deris Børn komme der hen / oc gaffue act paa huad huer haffde meſt lyſt til / oc der effter ſkickede Forældrene ſig / oc ſætte huer til at lære den konſt ſom hand ſiuntis at haffue beſt tilbøielighed til.

Vaare der vel megit mere at tale om Børne tuct /

som gode Forældre ere Gud
pilctige / men ieg vil her met
ladet vere sagd paa dēne tid/
oc noget tale om Kaarssit som
pleier gierne at følge Ecteskab.

KAarssit som offuer kom=
mer Ectefolck kand haffue
atskillige sager / endog at in=
tet kand ske / vden Guds gode
oc viise tilladelse. Saa vil
ieg icke tale her om Kaarssit
vdi almindelighed / men aller=
eniste om det slags Kaarss /
som tit vederfaris vdi Ecte=
skab / som er vdi disse maader.

1. Stundem døer Børn i
Moders Liff / eller strax effter
før end de bliffue døbte.

Vnder=

2. Vndertiden seer mand sørgelige Vnder paa nyfødde Børn.

3. Stundem døer Børn/ naar de ere komne til vext/ oc Forældrene kunde haffue trøst aff dem.

4. Stundem findis Børn at vere wlydige/ oc føris aff den ene wdyd i den anden.

5. Vndertiden sørgis der for at de kunde icke affle Børn sammen.

6. Stundem døer enten Hosbonden fra Høstruen/ eller Høstruen fra Manden.

7. Stundem kommer dem

offuerfalds / skade paa som kand skee vdi mange maade.

8. Stundem findis Manden wtro mod Quinden/eller Quinden mod Manden.

9. Stundem er den ene den anden wlidelig met omgengelse/dog vden ære spilde.

At mand vnder saadanne Kaarss kand bliffue bestandig hører stor konst til/som er alene at bekomme i Guds rige Apoteck / som er den hellige Scrifft / huilcket Dauid bekiender der hand siger: Haffde icke dit Ord trøstet mig da haffde ieg bleffuet borte vdi

min

min angist. Oc skal dette vere som en almindelig Recept som Job faare giffuer. Som det befald HErren saa er det skeet. Der næst skal mand vide/at Gud vil at wi skulle beskue tuende ting vnder Kaarsit/som er Guds Dom oc Retfærdighed. Dommen er at hād straffer Synden: Barmhiertighed er/at hand met straffen bereder vey til Naaden/fordi hand icke straffer at hand vil forderffue/men at hand vil forbedre. Effter at dette fundament er lagd/ville wi offuerueye huert stycke som ieg faaregaff/det ene effter det andet.

Om

Om Børn dø vdi Moders Liff/ eller strax effter/ før end de bliffue døbte.

DEtte er it saare stort stød / som offuermodes klemmer Ectefolckis hierte/huilcke som det hender. Oc haffuer Paffuedømet icke lægt dette bittre saar/ mẽ heller giort det meget større/ for denne sag skyld / at de sagde saadanne Børn / som døer enten vdi Moders liff / eller siden før end de bliffue døbte/ at vere vden Christi Kircke / oc derfor at vere fordømde. O huad de haanlige foracte-

de Guds

de Guds store Naade och Barmhiertighed. Men før end ieg skamfuter den wgude-lige mening / vil ieg kortelige antegne huad der rørde Papister / til at sætte denne Lærdom frem.

Der vaare mange / strax effter at Euangelium bleff forkyndet iblant Hedningene / oc Christelige forsamlinger bleffue paa atskillige steder / som anammede vel Euangelium / men de forhalede Daabē i lang tid / somme indtil deris døds tid / oc kūde dog neppelige bliffue døbte i deris sote seng / thi de haffde denne mening /

Efftersdi Daaben er giffuen til Syndernis forladelse/ at de da paa deris sidste tid kunde døbis / oc der met bliffue alle deris Synder quit. Huad vildfarelse der vaar vdi denne mening er lættelige at forstaa / fordi Daaben icke affslætter synden/ men er Guds vidnesbyrd/ at Synden afftois met Christi Blod/ oc at Mennisket som døbis igienfødis met den hellig Aand. Men paa det mand icke saa skulde forhale Daaben til yderste tid/formanede Presterne Folckit/Oc der formaning kunde intet hielpe / da lagde

de denne mening der hos / at huo som icke bleffue døbt hād bleffue Euindelige fordømt/ huor met de saa forskaffet at ingen der effter vilde forhale Daaben/ men lode sig strax døbe/desligeste oc deris smaa Børn.

Oc paa det de vilde vdi Pauedømet siunis at haffue noget at staa paa/ brugte de tuende sententzer aff den hellige Scrifft. Den ene staar Johan: 3. huor Christus saa siger: Vden nogen bliffuer igien født met Vand oc den hellig Aand/ Kand hand icke indgaa i Himmerigis Rige.

Den anden ſtaar Epheſ: 2.

**Wi ere alle aff Natu-
ren Vredens Børn.**

Men diſſe Sententzer haffue de miſbruget / thi den første taler om de Folck ſō ere komne til alder oc forſtād/ ſom kunde anamme Ordet oc tro/ eller oc forſkyde Ordet oc icke tro. Den anden Sententz giør ſkilſmiſſe/ imellem det ſom wi haffue aff vor egen natur/ oc det wi haffue aff Guds naade. Alle ere wi aff vor egen Natur vredens Børn/ men aff Naade ere alle Børn ſom aff Chriſtne ere fødde/oc alle

gamle ſom tro paa Gud/ eff-
ter ſom Euangelium vdkreff-
uer / Guds elſkelige Børn.
Dette vilde Gud haffue be-
ſeglet i det gamle Teſtamente
met Omſkærelſen/ oc vdi det
ny Teſtamente met Daaben/
ſaa at baade Omſkærelſen oc
Daaben vaare vidniſbyrd oc
beſegling/ paa den Naade
mand haffde allerede henne:
Thi Daaben er indſæt vdi
Omſkærelſens ſted / oc beſeg-
ler den ſamme Naade / ſom
Omſkærelſen beſeglede. Dette
vaar aleniſte ſkilſſmiſſe / at
Omſkærelſen vaar en atuar-
ſel/at Chriſtus ſkulde fødis

oc taalle Død/men Daaben
er it Vidnißbyrd at Christus
er født/oc haffuer taald Død
for Syndens skyld/ ellers be-
seglede Omskærelsen den sam-
me Naade/ som Daaben be-
segler paa denne dag.

Der faare lige som smaa
Børn vdi det gamle Testa-
mente/der døde enten i Mo-
ders Liff/eller før ottende da-
gen effter deris Fødsel/ det er
før end de bleffue omskaarne/
vaare delactige vdi den pact
Gud haffde giort mellem sig
oc Abraham/ oc hans Sæd
euindelige / oc aff den pactis
krafft bleffue Arffuinge til
Himme-

Himmerigs rige/Saa ere oc Christne Menniskers børn som enten døer vdi Moders Liff / eller strax der effter før end de bliffue døbte / vnder den samme pact som GUD giorde imellem sig oc Abraham/oc hans Sæd euindelige / oc aff den pactis krafft bliffue salige. Men paa det at dette diss bedre kand forstaaes/vil ieg først foregiffue den pact som Gud giorde met Abraham/oc huorlunde Gud stadfeste den Pact met it vduortis Naadetegen: Der næst vil ieg beuise met Scrifften at Christne ere Abrahams

rætte Sæd/ saa at den pact som er giort imellem Gud oc Abrahams Sæd / hører oss til/ der hos huorlunde Gud besegler oss sāme Pact met sit Naadetegen/som er Daaben.

GUds pact met Abrahams Børn er denne/som screffuit er vdi den første Mosi Bogs xvij. Capit: Jeg vil (siger GUD til Abraham) sætte min Pact imellem mig oc dig / oc imellem din Sæd effter dig/hos deris efftertommere/oc det skal være en Euig

pact/

pact/ saa at ieg vil vere din Gud oc din Sæds Gud effter dig.

Vdi disse Ord ere tre besynderlige Puncter at acte. Den første/ huo denne Pact gielder paa. Den anden / at det er en euig Pact/ oc recker til alle Abrahams affkomme. Den tredie / huor vdi denne Pact staar.

Pacten er giort imellem Gud oc Abraham oc hans Sæd / derfor ere nu Christne Abrahams Sæd/ da hører hun dem til/ som ieg strax beuise vil.

Denne Pact er Euig/ saa at hun kand icke opholde/ men bliffuer Euindelige ved mact/ lige som Gud er altid sand oc wforuandelig.

Denne Pact staar her i at Gud vil vere deris Gud/ det er/at de euige skulle leffue oc aldrig dø saa at de skulle bliffue borte/men opstaa igen paa den yderste dag. Fordi Gud er icke (siger Christus) de Dødis Gud/men deris som leffue. Saa gielder denne pact om euig Naade hos Gud/oc euig Liff oc Salighed at bekõme/ allereniste aff Guds naadelige Løffte oc Pact. Saa

Saa vaar icke GVD til freds at giøre denne Pact met Ord/men hand vilde der hos legge sit Naade tegen/ som skulde vere en Besegling/ paa den Pact som indgaaen vaar/imellem Gud oc Abraham oc hans Sæd/ Oc paa det de skulle icke beholde det vduortis tegen/det er Omskærelsen/oc glemme huad det betyer/ gaff hand samme sit Naade tegen Naffn/ aff den pact som giort vaar/oc kaldede derfor Omskærelsen sin Pact/icke at hun er Guds pact i sig selff/ men fordi hun bær vidnisbyrd om Guds

pact oc besegler den. Derfor kaller oc Paulus Omskærelsen it Indsegel/huor met Gud besegler/at den som troer(som Abraham giorde) er retfærdig/er i Guds yndest oc naade/ oc er arffuing til det euige Rige ved Jesum Christum.

Saa see wi her klarlige at Pacten gaar faare/ oc beseglingen kōmer effter/Beseglingen giør icke Naaden/men hun ickon besegler Naaden oc stadfester hende. Saa bleffue icke de Jødiske børn salige aff Omskærelsens krafft / men Omskærelsen beuiste ickon at de vaare tilforn aff Guds

Foriettel-

Foriettelsis krafft vdi Guds Naade/oc vaare arffuinge til Himmerige for Christi skyld/ som den tid skulde komme.

Kunde wi nu beuise at Christne de ere Abrahams Sæd/da er der met oc beuijst at de ere delactige vdi Guds Naade/ i deris Moders liff/ oc ere Guds elskelige Børn/ før end de døbis / oc døbis allerenisté for den sag skyld/ at Daaben skal besegle den Naade pact/som de ere delactige vdi/saa at om de icke end bekomme den Besegling / da er Gud alligeuel sandru/ oc aldrig vil gaa fra sin Pact.

HVorlunde beuiser du da at Christne ere Abrahæ sæd?

Paulus lærer oss det/vdi det niende Capittel til Romerne/ huor hand giør skilsmisse mellem tuende slags Børn som Abraham haffde/som er mellem Kiødsens børn/ oc Foriettelsens Børn.

Kiødsens Børn ere de som ere legemlige afflede aff Abrahams sæd/ oc aff hans affkomme/som Isaac/Ismael Jacob/Esau/ etc.

Foriettelsens Børn ere alle de som tro Guds Foriettelser/lige som Abraham giorde. Nu efftersi da Christne tro

tro Guds Forietning (som
Abraham trode)ere de i sand
hed Abrahams Aandelige
Børn/saa at Guds pact hø=
rer dem til. Der faare siger
Paulus met klare ord til Ga=
laterne i det tredie Capittel.
Abraham trode Gud/ oc det
bleff hannem regnet til Ret=
færdighed. Vider der faare at
saa mange som tro / de ere
Abrahæ Børn. Der faare de
som tro velsignis ocsaa/lige
som Abraham der trode.
Huad følger her effter? Ere
Christne Abrahæ Børn/da
ere deris børn delactige i den
pact/som er skeet mellem Gud
oc

oc Abraham oc hans Børn/
saa at Christnis Børn i de-
ris Moders Liff/endog de ere
aff Naturen vredens Børn/
ere aff Pactens oc Foriettel-
sens krafft Naadens Børn:
Ja for denne skyld allerenište
lade wi vore Børn døbe/ at
Daaben skal vere dem en be-
segling aff Gud/paa den Naa
de de tilforn ere vdi / thi lige
som Omskærelsen icke gaff
Naaden/men beseglede Naa-
den/ Saa icke heller giffuer
Daaben Naaden/men beseg-
ler Naaden met Guds Naa-
dis vduortis Tegen. Denne
Guds Naade/ er saa stor at
om

om den ene aff Forældrene vaare en Hedning/oc den anden vaare en Christen / at Barnet som fødis aff dem er helligt aff denne Guds pactis krafft/ som Paulus lærer 1. Cor: vij. Ja denne Naade er end saa stor/at deris børn som kallis Christne/endog deris gierninger ere meget anderledis/ere alligeuel vdi denne Forietning / oc delactige vdi denne Guds Naade.

Her vdaff kunde wi klarlige kiende oc forstaa / at de Børn som dø vdi Moders Liff / eller oc siden før end de bliffue døbte (saa fremt som

deris Forældre ere Christne) skulle icke regnis blant Hedninge / som er Tyrckers eller vantro Jøders børn/men ere Naadens Børn oc arffuinge til Himmerigis Rige.

SAa haffue wi her den rette Recept aff Guds Apoteck / det er aff den hellige Scrifft/ som er krafftig nock til at heele de sorgefulde Hierter / hues Børn som ere hen døde/ vere sig enten vdi Moders liff / eller siden foruden Daaben / saa at de ere icke bleffne borte/ men saa vel ere vdi Guds Naade/ yndist oc ven-

venskaff/ oc ere arffuinge til Himmerigis rige som de døbte ere. Thi Gud er saa sandru och saa fast vdi sit Løffte hand haffuer loffuet alene met Ord / som hand er naar hand haffuer beseglet / det hand loffuet haffuer. Fordi Forseglingen skeer ickon for Menniskens skyld/ at de diss vissere kunde vere paa Guds Løffte/ som dog vdi sig selff er twryggeligt.

It fromt Menniske huad det loffuer det holder det vel/ men den der løfftet skeer/hand bliffuer vissere / naar hand faar besegling paa det han-

nem loffuet er. Fordi it Men=
niske kand dø eller faa it an=
det sind / Gud døer aldrig/
oc icke heller kand trine fra
sit løffte/ thi hand er den eui=
ge Sandhed.

Der næst skulle Forældre
som saa miste deris Børn
wdøbte / lade sig suigte vn=
der GVDS viise forsiun /
som icke vilde at Børnene
skulde her lenger vere/men
hand vilde haffue dem
til sig vdi Himme=
rigs glæde.

Naar

Naar Mand seer sørgelige vndertegen paa ny fødde Børn.

DEtte er et grueligt Kaarss som meget trycker bedrøffuede Forældris Hierter. Oc der er ingen andre raad mod saadant kaarss end at betencke det at være Guds gierning / huor met Gud vil paaminde icke Forældrene alenisте/ men oc alle andre. Thi saadan vnder er Guds Vredis tegen / oc en atuarsel om Guds heffn oc straff/om mand icke staar aff Synden oc giør aluerlig Penitentze.

Før end den Krig imel-
lem Danmarck oc Suerige
begynte/ hørde mand it barn
græde vdi Moders Liff sex
vger før end det bleff født her
vdi Kiøbenhaffn/ som vaar
meget vnderligt. Her om sag-
de huer sin mening. Somme
mente at det vaar for Forœl-
drenis synd skyld/ som vaare
dog fromme oc Gudfryctige/
Men der ieg det hørde/ sagde
ieg: Det Barn skal enten fø-
dis til stor sorge oc graad i
Verden / eller det bemercker
Menig mands graad oc sor-
rig. Der dette Barn nu født
vaar oc bleff døbt/døde det eff
ter

ter det haffde leffdt vdi xxiiij. timer / oc lod aldrig aff at græde/ Huor aff mand kunde betencke / at den graad skede icke for Barnens skyld / men for det gantske Rigis skyld/ som GVD vilde straffe met den Feide.

Andre Vnder oc meen som findis vndertiden paa Børn/ere lige saa Guds vre dis tegen/oc paaminde baade Forældrene och Menige mand om tuende ting/ som er Guds Dom/oc Guds Naade. Om Guds Dom paamindis Menniskene met saadan selsom Fødsel /at de skulle be-

le betencke Synden aff Guds vredis tegen/ saa at om de icke omuende sig/ haffue at foruente Guds heffn oc straff. Om Guds Naade paamindis wi saa at Gud vil spare oss/ om wi ellers indfalde til hans Naadis stoel / det er til vor kiere Frelsermand Jesum Christum / oc der hos tacke hannem for sin Faderlige atuarsel.

Der faare skulle Forældrene her lade sig finde lydige i dette Kaarss/ bede Gud at hand vil saadanne Børn tage snarlige aff Verden / oc der met formilde deris store sorrig.

sorrig. Om dette slags Kaars
vil ieg icke videre scriffue /
Thi det høris sielden (GUD
vere loffuit) her vdi Dan-
marck. GUD vnde oss saa
at leffue / at wi huercken see
saadāne Guds vredis tegen
eller andre. Huor faare ieg
icke haffuer opregnet atskilli-
ge Exempel / som ieg veed om
vnderlige Børnefødsel / som
ere mange oc atskillige / vil
ieg lade huer betencke
som kand.

Om Børn dø naar de ere komne til vext / oc Forældre kunde haffue gaat aff dennem.

AT Forældre ere meget bedrøffuede/naar deris Børn/ som ere komne til vext/ oc kunde vere Forældrene til trøst/ hen dø/er naturligt/ oc er ingen saa sterck at hãd ey her maa saa gaat som bucke vnder dette Kaarss. Huad stor sorge Jacob fick aff den tiende at hand hørde sin Søn Joseph at vere død/ giffuer Scrifften tilkiende / saa at hand vaar bedrøffuit saa

saa gaat som til Døde. En-
dog denne sorge er stor / da
vil den hellige Paulus / at
Christne skulle icke sørge for
deris Børn / som Hedninge-
ne giøre / som ingen Tro haff-
ue. Oc ere disse Pauli Ord.
Bekymrer eder icke for de som
hensoffue / som andre Folck
giøre / som haffue icke Haab.
Fordi tro wi at Jesus vaar
død oc er opstaaen / saa skul-
le wi oc tro at Gud skal frem
følge met hannem / dennem
som ere hensoffuede vdi han-
nem. Saa vil sanctus Pau-
lus / at det Haab som wi haff-
ue om Opstandelsen aff døde

skal læge den sorge / som wi haffue naturlige for vore Børn eller Venner som dø fra oss. Mod den Trøst wi kunde foruente oss aff vore Børn om de haffde leffuet / skulle wi sætte Guds Trøst / som er oss mere end tusinde fromme Børn kunde være. Ja wi skulle her oc betencke Guds viise raad her vdi / som hen tager Børnene / baade paa det at Forældrene skulle icke saa sætte Trøst til deris Børn / at de glemme Gud / oc at Børnene skulle icke bliffue onde / oc bedrøffue Forældrene paa deris Alderdom.

Saa skulle Forældre følge Jobs Exempel effter/vdi denne sag/ oc sige met Hierte oc mund: HErren gaff/ HErren tog/ HErrens Naffn vere loffuit euindelige.

Om Børn findis at vere wlydige oc forføris aff en Wood vdi en anden.

DETTe er it stort Kaarss vdi Ecteskab / oc er saa meget større om Forældre haffue icke met flid opdraget Børnene aff Barndom/ der mand kunde regere dem met Lærdom oc Riis.

Men

Men haffue Forældrene intet forsømmet/ da haffue de en god Samuittighed at trøste sig met. Oc skulle de vide denne Regel/ At alt det Gud lader skee / det skeer at wi skulle frycte hannem. Salomon i Predickeren Cap: 8. siger / At om en Syndere giør end hundrede gange ont/ da kommer det dem til gode som fryctе Gud / oc frycte for HErrens Ansict. Gud siger hos Mosen vdi den femte Bogs første oc tiuende Capit. Om nogen (siger hand) haffuer en selffuillig oc wlydig Søn/ som icke vil lyde sin Faders

oc

oc Moders røst/ oc naar de
reffse hannem/ vil hand icke
dog vere dem lydig/ Da skal
hans Fader oc Moder gribe
hannem/ oc lede hannem for
de Eldste vdi Staden/ oc til
Porten vdi samme Stad/ oc
sige til de Eldste i Staden.
Denne vor Søn er selffuil-
lig oc wlydig / oc vil icke lyde
vor røst/ oc er en Slemmere
oc Dranckere/ Saa skal den
Menige mand i Staden ste-
ne hãnem ihiel/ Och saa skalt
du skille det onde fra dig / at
all Israel maa det høre oc
fryckte sig. Denne Guds low
vaare hun icke ræt/ da haffde
Gud

Gud aldrig giffuet hende sit eget vdkaarne Folck. Derfor ere icke de Forældre at straffe som saadãne wlydige oc gienstridige Børn giøre arffueløse/paa det de icke skulle bekomme redskab til at fremme deris wdyd met.

Kort at sige / den sorge som Forældre haffue aff vanartige Børn/kand icke oprycki s met rod / men hun kand formildis vdi tuende maade. Først met en god Samuittighed/naar Forældrene vide imellem Gud oc sig/ at de intet haffue forsømt / som hørde til en ærlig/Christelig optuctelse/

tuctelse/

tuctelse / oc icke heller gaffue
dem noget effter wstraffet/ i
deris Barne tid. Der næst
at de betencke (som ieg sagde
aff Salomonis mening) at
Gud tilsteder dette / at For-
ældre skulle diss ydermere fryc
te Gud/ bede Gud for deris
Børn/oc siden lade skee huad
Guds gode vilie er.

Men haffue icke Forældre-
ne vel optuctet deris Børn
vdi Guds fryct / bøyt dem
der de vaare endnu smaa/ da
ere de mere skyldige faar Gud
end Børnene/ oc all Børne-
nis skyld henger dem saa vel
paa som Børnene / indtil de
forligis

forligis met GUD / ved en
sand Penitentz. Der scriffuis
om en vng Person / som bleff
befundet met Tiueri / oc skul-
de derfor hengis / Der hand
nu vdleddis til rætterstеden /
da saa hand sin Moder føl-
ge sig grædende / oc kaldede at
hende / oc lod som hand vilde
hemelige tale met hende / Der
hun saa kom til hannem / oc
holt sig nær hannem / at hun
kunde høre hannem huiske /
da bed hand Næsen aff hen-
de / oc sagde: Moder haffde
i straffet mig met Riis / der
ieg bedreff de smaa tiueri vdi
min Barndom / da haffde ic-

ke nu Bødelen straffet mig met Reb. Saa vaar denne Moders løn tilbørlig. Derfor er det raadeligt / at rætte Quisten men hand er vng / paa det hand icke skal bliffue kraaget / naar hand voxer frem. Huad luct der kommer først vdi it nyt Kar / den bliffuer gierne beholden.

Om Hosbonde oc Høstru affle icke Børn sammen.

MAnge tage sig her stor sorge aff / at de icke affle Børn tilhobe / oc besyn-

derlige de som ere rige/oc kun-
de lade deris Børn meget eff-
ter. Huad er her for raad?
Her skal mand icke søge vtil-
børlige middel / met Traal-
dom eller andet som forbødet
er / men giøre effter Guds
Børns exempel / Abraham
biede lang tid før end Sara
bleff fructsommelig/saa gior-
de oc Isaac før end Rebecca
fick Børn. Item Helcana
før end Hanna bleff fructsom
melig met Samuel. Dißlige-
ste Zacharias før end Elisa-
bet bleff fructsommelig. Men
huad giorde de diss imellem?
De bade Gud inderlige om
Lifssens

Liffsens fruct / besynderlige for den skyld / at det vaar blusomt i det gamle Testamente / at vere wfructsommelig. Saa er dette det første oc beste raad / at mand i saadan sorge for Børn / beder Gud inderlige om Liffsens fruct / om det kand vere hannem behageligt / oc det som fødis / kand komme Gud til ære / oc sine Forældre til glæde.

Om Ectefolck icke bliffue her vdi bønhørde / da skulle de giffue sig vnder Guds vilie / oc vere til freds / oc icke videre friste Gud. De som dette icke ville giøre / men fortørnis at

 Gud

Gud lader dem leffue vden Liffsens fruct / kunde vel bekomme aff Gud / at de kunde affle Børn / men de komme dem lidet til fromme. Derfor vilde ieg giffue dette raad / at de effter denne mening bede.

O Himmelske Fader som haffuer oss sammen føiet vdi Ecteskab / du veedst huad dit hellige Naffn kand komme til ære / du veedst huad oss dine Creatur er best. Kand det komme dit

Naffn til ære oc oss til-
gode / da bede wi at du
hører vor Bøn / oc vnder
oss Liffsens fruct : Men
er din vilie anderledis /
da skee din vilie / wi ville
gierne giffue oss vnder
din Faderlige Naade oc
Barmhiertighed.

Skulle ocsaa fromme Ec-
tefolck vdi saadan deris be-
gering ligne mellem sig / huad
gaffn oc huad skade der kand
komme aff Børn. Somme
faa Børn til liden glæde /

Somme faa Børn til wsigelig sorg. En viser Hedning siger: At haffue Børn er at smage sød galde. De som den haffue smagt bestaa / at der ere sex hundrede dropper galde mod en droppe Honning. Smager mand derfor icke det søde / saa smager mand icke heller det sure. Faar mand icke glæde aff sine børn da faar mand icke heller sorge Det er it skonskt ordsprock om dem som haffue icke Børn: Seer du icke din Daatter ko mme vdi gyldene Karm / da seer du hende icke heller komme hiem met broden Arm.

Saa

Saa er det intet at angre paa Guds gode gaffuer. At faa Børn er Guds gode gaffue / at icke faa Børn / er oc Guds gode gaffue. Du ment dig at vere wlyckſalig/for du kant icke faa Børn/men denne wlyckſalighed kand være dig til ſtor Lyckſalighed. En Philoſophus vaar atſpurt om hand haffde Børn/hand ſuarede: *Meo infortunio ſum fœlix,* aff min wlycke er ieg lyckſalig. Der faare vil ieg ſaa raade: Faar du Børn tacke GVD. Faar du icke Børn tacke oc Gud/ oc priſe hans vilie oc raad.

Ja siger du / Jeg haffde vel megen lyst aff Børn / nu leffuer ieg foruden den lyst. Kunde vel ske/at du finge lyst aff dem / kunde det oc vel anderledis begiffue sig. Men vilt du haffue lyst/ da giffuer ieg dette raad/at du acter mere en god Hosbonde end mange Sønner / oc mere en god Høstru end mange Døtter. Den fromme Quinde Hanna gaff sig meget for hun vaar wfructsommelig / saa at hendis Hosbonde Helcana der offuer bleff ocsaa bedrøffuet/Men der hun bleff i saadan bekymring varactig/sagde hen-

de hendis Mand til hende. Hanna/ er ieg dig icke bedre end thi Sønner? Her lærer den fromme Mand Helcana huad Hosbonde oc Høstru skulle haffue mest lyst aff/ som er en kierlig omgengelse. Som en Gresk Poete siger: Intet Guld/ intet velde/ ingen Rigdom er saa lystig/ som en beleffuen omgengelse mellem en retfærdig Mand oc en Gudfryctig Quinde/ som acter sin Mand oc ærer hannem.

Jeg (siger du) haffuer Gods oc Eiendom/ det kommer effter min død/ vdi fremmede Mends hender/ och

kand ſke vdi deris ſom ville
mig lidet gaat / oc mit Fæder-
ne vaaben nederleggis / ſom
haffuer lenge verit vdi mact
oc ære. At du haffuer Gods
oc Eyendom / det haffuer du
vden tuil aff Gud: Haffuer
du det aff Gud / da lad han-
nem raade / huo det kand til-
komme / vere ſig ven eller w-
uen / Tacke Gud at hand dig
det vnt haffuer / oc du der aff
haffuer hafft lyſt oc glæde /
Sørge intet for huad der
kand komme effter din død /
Gud hand regerer vel alting
ſig til ære / giff ickon dig vn-
der hans viſe forſiun.

Ment

Meent du at dit Fæderne Vaaben bliffuer nederlagt / da bestille din ting saa / at dit Naffn kand findis effter din død / vdi en lofflig hukommelse / oc vdi Liffsens bog / oc fli det saa / at du giør dig arffuinge / aff dennem som kunde indtage dig vdi Himmerigs rige / som Christus raader oss. Guds børn som løbe nøgne oc hungrige / holt dem for dine Børn / lad dem husualis met Guds gaffuer / som hand haffuer dig tiltroet. De Arffuinge skulle vere dig bedre / end tusinde som haffue selff Gud oc nock. Du haffuer

haffuer Slect/som haffuer oc
hielp behoff/du haffuer Guds
Kircke/som recker sine hender
til dig / oc begerer hielp oc
trøst/ aff dig som er Guds
Oeconomus oc Husholdere.

Tenck ocsaa her Dieffuel-
sens list / oc Kiøds oc Blods
anfectning. Finge du nu børn
effter din begering/ da torde
Dieffuelen oc Kiød oc Blod
føre dig vdi det / dig ilde skul-
de betale paa det sidste. Thi
mange søge Gods til deris
Børn / oc bliffue selff arme
der offuer/ icke legemlige men
Aandelige. De faa en Gyl-
den vdi pungen/ oc miste den
hellig-

helligAand aff Hiertet/ De saa Skow oc Marck i Verden/ oc lycke sig vde aff Himmerige. Fordi neppelige kommer stor Rigdom vden stor wræt/ som it gamlet Ordsprock lyder: *Omnis diues aut iniquus aut iniqui hæres.* Huer den som riger er / enten er hand wretfærdig/ eller hand er en wretfærdigs Arffuing. Dette Ordsprock er tit sanden / endog at mange kunde bliffue rige aff Guds besynderlige Benedidelse oc gaat forraad / men de (kand skee) ere saa faa som huide Krager.

Her hos er oc at betencke/ at de børn som saaledis bliff=ue rige/ de bliffue de aller=armeste/ icke paa Gods/men paa dydelighed oc fromhed. Det du haffuer samlet met ræt oc wræt sætte dine Børn paa Horer oc skøger/oc man=ge en stor part der aff fortæ=re vnder Læger oc Barskers haand / Saa at det som du est ilde atkommen/det skal op=rødis i dine Børns krop.Ex=empel haffue wi faar øyen / om mand ellers vil lade den=nem op oc see sig om. Saa sørge icke for børn/ bed Gud om Børn met vilkaar/om de

kunde

kunde komme til Guds ære/ oc dig til gode / men om det anderledis er forseet aff Gud/ tacke hannem for sin Faderlige forsiun. Thi haffde du end hundrede Børn/da kunde du icke dog vere viss paa/ om nogen aff dem skulde arffue dig.

Naar enten Hosbonden døer fra Høstruen / eller Høstruen fra Manden.

HEr er it besynderligt Kaarss / om Hosbonde oc Høstru ellers haffue leffuit vel tilsammen. Men haffue de

ue de icke leffuet vel tilsam=
men/da sørger hatten oc kaa=
ben / men Hiertet er gladt.
Men ieg vil her aleniste tale
om dem som erlige Christelige
oc endrectige haffue leffuit
deris liff tilsamen/ huor der
kand icke andet vere end stor
bitter Sorge/som ingen kand
vide / vden den det forsøgt
haffuer / men en Christen
Mand eller en Christen quin=
de som mister sin methielp /
skal trøste sig met disse trøste
stycker som effter følge.

Divina I. Voluntas.

Først er her Guds vilie
at ansee/thi ingen døer/vden
Guds

Guds viise raad oc vilie/ vdi huad middel der kand brugis til. Derfor skal en Mand / som haffuer mist sin Høstru: Eller en Quinde som haffuer mist sin Mand saa tencke: Christus haffuer lært mig at bede i Fader vor: **Bliffue din vilie.** Nu er dette Guds gode och viise vilie / at min Mand eller min Høstru er død fra mig/vil ieg det icke nu saa haffue / da er ieg imod mig selff som daglige beder / Bliffue din vilie paa Jorden som hand er vdi Himmelen. Guds Creatur ere da ræt

 beskicke-

beskickede / naar deris vilie er ligeformet met Guds vilie. Det er Guds vilie at du est stundem siug / oc stundem karsk / oc at du døer naar hand vil. Effter denne Guds vilie skalt du bøie din vilie / om du icke vilt fortørne Gud. Ja dette er vor Retfærdighed i denne Verden / at vor blinde vildfarende oc vrange vilie rættis effter Guds vilie / som effter den viseste rættesnor. Ja Guds Søn selff siger : O Fader icke min men din vilie skee. Item: Jeg søger icke min vilie / men

Faderens/som haffuer vdsent mig. Der faare skalt du det gierne ville som Gud vil. En spurge falder icke paa Jorden vden Guds vilie/meget mindre falder den vden Guds vilie som Christus haffuer met sit Blod igienløst. Effterdi nu det er Guds vilie/ at din Mand er død eller din Høstru/ ver til freds / oc sætte dig icke imod Guds vilie.

II.

Her skalt du oc acte huad Retfærdighed vdkreffuer. Ret færdighed vdkreffuer at det

som dig er antuordet i troer haand/at du det slipper naar den kreffuer som det tilhører/ huad er nu alt det wi haffue andet end betroet Gods/som hører Gud ene til. Huad haffuer du (siger Paulus) som du icke haffuer annammet? Siel/ Legeme/ Ære/ Rigdom/ Sundhed/ Velde/ Børn/ Høstru/ Systre/Brødre/ Venner/ere alle Guds gode gaffuer som hand vnder oss saa lenge hand vil/ oc der for kand met rætte igen tage dennem/ naar hand vil. Hand gaff dig Hosbonde/
den

den haffuer hand taget fra
dig igien. Hand gaff dig Hø-
stru / den vilde hand icke at
skulle vere din lenger / hand
bant eder sammen met Ecte-
skabs baand / hand haffuer
nu løst baandet igien. Job
miste siu Sønner oc tre Døt-
ter / som it Hus falt neder
paa oc slog ihiel / Der kom ild
ned aff Himmelen / oc opbren
de hannem siu tusinde Faar /
oc Fiender taage hannem
fem hundrede par Øxen / oc
fem hundrede Asen bort / Ja
andre Fiende toge fra han-
nem try tusinde Cameler / oc
sloge hans tienere ihiel. Huad
 gior-

giorde Job her til: HErren (sagde hand) gaff/ oc HErren bort tog/ loffuet vere HERREns Naffn.

Efftterdi nu at Guds Retfærdighed er icke at straffe vdaff hans Creature/ saa bør ingen at fortørnis/ naar Gud hand retfærdelige tager det hand naadelige giffuet haffuer/ icke til eyendom men til brug/ saa lenge som hannem vel befalder.

Moriendi III. Retesgilus

Det er saa skicket aff Gud oc icke andet kand vorde/ at lige som huert Menniske er

en tid

en tid født til Verden / saa
skal det en tid dø fra Verden
igien / huad heller mand leff-
uer lenge eller stacket / Saa at
ingen kand vndgaa Døden /
i huor hellig hand vere kand.
Abraham / Jsaac / Jacob /
Dauid maatte alt dø: Abra-
ham maatte alt miste sin frō-
me Høstru / saa maatte oc
Jacob / Den fromme Judit
maatte miste sin Mand / saa
maatte oc Anna Prophetissa.
Saa er her intet andet at
foruente end at skilsmissen vil
io komme / naar Gud vil saa
haffue det. Derfor siger Da-
uid: Huo er det Menni-
 ske

ske som leffuer oc icke skal see Døden. Intet (pleie wi at sige) er vissere end Døden/ oc intet er wuissere end Dødsens time. Huilcken time Gud derfor vilde at skulde vere alle Menniske wuiss/ paa det de altid saa skulle leffue/ at de icke fryčte Døden/naar hand kommer. Vor HERRE Jesus Christus haffuer met sin Død saa dræbt vor Død/at hand kand oss intet skade/saa fremt som wi findis at være Christi lemmer. Der faare/ naar en Mand mister sin frõme Quinde/eller en Quinde mi-

de mister sin fromme Mand/ da betencke sig/ at alle Mennis͡ke ere her i Verden met disse vilkaar/ at de skulle her fra naar den almectigste Gud vil saa haffue det.

Memoria: IIII. Jucunditas.

Skal mand oc her sætte imod sin sorge den nytte oc gaffn/som den haffuer bekom met der er hen død. Her vaar hand vnder atskillig fare/vdi kamp met Dieffuelen oc Synden/stundem vaar hand siug stundem karsk/stundem vaar hand i stor ære oc act / stundem vaar hand foractet oc forsmaaet/ saa at ingen ting

vaar bestandig / ingen ting kunde vere saa farlig/saa sørgelig/ saa behendig/at mand kunde sige sig der fri faare / men nu haffuer Gud formedelst Døden giort hannem der fri faare/hand tør huercken fryc te affuind eller vrede/ ælendighed eller Fengsel/men er nu fri. Siælen er hos Gud som gaff hende/Legemet bliffuer til Jord: Men naar Gud lader støde vdi sin Basune/ da skulle de her alle frem / oc huer vndgielde effter sine gierninger. Haffuer du mist din Mand som vaar Gudfryctig/da er hand hos GUD/

oc

oc omgaaes met Guds hel-
lige Engle / vaar hand an-
derledis / da er hand vel at
yncke / men sæt alting til den
retfærdige gode Gud / hand
kunde giffue hannem Naade
vdi sidste suck / at hand ven-
de sig til GUD som icke vil
Synderis død / men at de
skulle omuende sig oc leffue.

providen V. tia utilitas.

Her er oc at betencke
Guds vise forsiun / som altin-
gest regerer ordentlige / gaffn-
lige oc ræt / saa skalt du icke
tuile / at det er ey aff Guds
viise forsiun / at Gud haff-
uer

uer kaldet din Mand fra denne Verden / der for skalt du giffue din vforstand / din vanuittighed / vnder Guds viise forsiun / som ingen ting giør daarlige / men effter sit viise oc vbegribelige raad.

Macerandi VI. Vanitas

Om mand vil end meget hyle oc græde for sin døde Mand eller Høstru / huad hielper det da? det er daarligt at ville sørge for det som icke kand vendis. Huad er det andet end at sætte sig imod Gud? For synden skal mand græde / men for det Gud haff

uer giort oc er ſwryggeligt / hielper ingen graad. Ja ſiger du: Min Mand vaar mig ſaa god / min Høſtru vaar mig ſaa from. Tacke GVD der faare/ oc leg vind paa/ at du icke miſter met din ſwtacknemmelighed din rætte Fader som er Gud i Himmelen. Ja (ſiger du) min Mand forſørgede mig ſaa vel. Tacke Gud ſom dig meget bedre kand forſørge. Gud haffuer omſorge for ſine Creatur i huor ringe de ere/ vilt du at hãd ſkal haffue omſorge for dig/ da fryctè hannem. Thi ingen ting ſkal dem fattis ſom fryctè Gud.

Her er oc at betencke det-te Liffs korthed oc forfenge-lighed/ om huilcken Augusti-nus saa siger: O du nærue-rendis Liff/ huad du suiger mange. Naar mand kiender dig/ da est du intet. Naar du end vilt ophøffue dig/ est du ickon som en røg. Viise acte dig at vere besk/ Daarer dø-me dig at vere sød. De som søge dig de kiende dig intet/ de som kiende dig fly dig. Der for siger Paulus. De som haffue Høstruer/vere sig lige som de icke haffde Høstruer. De sõ græde vere sig lige som de icke græde. De som glæde sig

sig / vere sig lige som de icke glæde sig. De som kiøbe/vere sig lige som de intet eyede. De som bruge denne Verden/vere sig lige som de icke brugede Verden. For denne Verdens skick skal forgaa. De Christus siger/ huer dag haffuer nock i sin plage. Saa er det intet bedre end at betencke ret huad denne Verdens wstadighed lærer oss/ som er at sætte sit Haab til hannem alene/ som kand oss giffue euig verelse i Himmerige/ naar denne forgengelige Verden faar ende.

Christi VIII. resurrectio

Den allerstørste trøst som nogen kand faa i sin Mands

eller Høstruis død / er vor HErris Jesu Christi ære=fulde Opstandelse. Til denne skal mand giffue sig / som til de aller ypperste raad / imod all den modgang som Men=nisken kand vederfaris i den=ne Verden. Her aff er at øse fuldkommen husualelse. Pau=lus screff til sin Discipel Ti=tum dette raad/der hand leed stor gienuordighed vdi sin be=stilling. **Kom ihu** (sagde hand) **at Jesus Christus er opstaaen aff Døde.** Thi lige som Gud opuacte Jesum aff Døde/ skal hand

ocsaa

ocsaa paa sin tid alle dennem
opuecke som tro paa hannem.
Denne Jesu Christi Opstan-
delse/lærer oss ræt at dømme
om Døden / at hand er icke
vden it tren til Opstandel-
sen oc euig glæde/ til huilcken
ingen kand komme/vden ved
Døden: Thi lige som wi her
dø paa Legemens vegne/saa
leffue wi paa Siælsens veg-
ne/som optagis til Christum
lige som Røffuerens Siæl
bleff optagen. Derfor skal en
Mand som mister sin Høstru
oc en Quinde som mister sin
Mand/trøste sig met vor kie-
re Herris Jesu Christi salige
opstādelse. Y Om

Sic David 2 Sam 12. Job 19. Martha. Joh. 11.

Om offuenfald ſkade kommer Hoſbonde oc Hoſtru offuer.

Ihuadſomheldſt offuenfald ſkade / ſom kand offuerkomme Ectefolck/ haffuer tuende Aarſager hos Menniſket ſom lider ſkaden/ Tuende hos Dieffuelen / Tuende hos GVD. Hos Menniſkene er Synd oc wtacknemmelighed/ hos Dieffuelen Had oc Tyrannj / hos Gud Dom oc Barmhiertighed.

Menniſkene met deris Synd fortiene tit ſaadan straff/

straff/oc met deris wtacknem=melighed fortiene at Gud lader dennem lide skade/paa de gaffuer hand haffuer giffuit dennem.

Dieffuelen hader Menniskene/ oc bruger imod dem alt det Tyrannj hannem stedis aff Gud.

Gud aff sin retfærdige Dom/lader Dieffuelen gaa frem met sin Had oc Tyrannj imod Menniskene / men aff sin Barmhiertighed holder Gud baade Dieffuelen tilbage / at hand icke kand giøre det som hand gierne vilde / oc aff samme Barm=

hiertighed lader hand dem straffe / at de skulle rætte oc bedre sig / atde kunde bekomme det beste igien som de mist haffue / Det er Guds naade / huilcken som er bedre end all Verdens rigdom. Der faare naar saadan offuerfalds skade offuerkõmer Ectefolck / da skulle de begynde paa sig selff / oc klage paa sig selff / som saadant fortient haffue met deris Synd oc vtacknemmelighed / oc der aff / som aff en Faderlig straff / omuendis ved en aluerlig penitentz. Oc dette visselige tencke / at Gud haffuer saadant ladet

skeet

skeet for deris beste. Huorfor dem bør at tacke hannem. Naar de saa giøre / da kommer Gud met sin Barmhiertighed / tager dennem til Naade / forlader dem deris Synd / husualer dem igien met sin Benedidelse.

Wi læse vel om Job / at hannem offuerkom stor offuerfalds skade (som ieg tilforn opregnede) som dog vaar en enfoldig / retfærdig Gudfrynctig Mand / oc flyde det onde som Scrifften siger. Abraham met sin kiere Høstru Sara maatte rømme fra it Land til it andet for

 hun-

hunger. Jacob maatte met sin Høstru oc Børn romme aff Canaan til Egypten for stor dyr tid. Her siunis icke Job/ Abraham eller Jacob at haffue fortient saadant met deris synd oc wtacknemmelighed. Her til suarer Paulus: **Guds Dom er retfærdig.** Derfor siger ieg/ at Gud giorde Job/ Abraham oc Jacob ingen wræt. De vaare vel Guds Børn / oc vaare i Guds venskaff/ dog kiende de sig icke end da saa vel som dem burde. Derfor vilde Gud met kaarssit giøre dem

dem viisere oc komme dem i
bedre kundskaff met sig selff.
Det Gud giorde met dem be=
kiender ieg vel at hand giør
lige saa met mange andre/
huor hans Guddommelige
Viisdom seer det at vere til
gaffns/ dog raader ieg/ at
huo som saadant offuerkom=
mer/ at hand her bekiender
sin Synd oc vtacknemmelig=
hed/oc flyer ind til Guds
naade. Job hand viste vel at
Dieffuelen opbrende hans
Faar/ oc nederslog huset paa
hans Børn/ oc qualde dem
der vnder/ oc at de Chaldeer
hentoge hans gods oc rigdō.

Her klagede hand dog icke offuer Dieffuelen/ icke heller offuer de Caldeer / men bekiender det at være Guds gierning. Mange slaes neder met vederstyggelig kranckhed/miste queg/saa at alting gaaer dem imod/Her skylder mand Traaldquinder / nu siger mand sig at vere forgiort/oc søger raad mod saadan skade aff Traaldquinder oc Traaldkarle. Jeg lader det vel effter at Traaldfolck kunde giøre Menniskene ont / men icke dog videre end Dieffuelen kand/det er saa viit som Gud det vil tilstede/ aff sin

retfærdige Dom oc Barm-
hiertighed. Derfaare vil ieg
giffue dette raad/at mand oc
her i begynder paa sig selff/
oc giffuer sig selff skyld/oc ræt-
ter sig mod Gud som sagd er.
Men findis der skellige vit-
nesbyrd offuer Traaldfolck/
lad dem straffe som ved bør/
dog saa at mand bekiender
at Gud haffuer saadant til
stedt at skee aff sin retfærdige
Dom oc Barmhiertighed.

Den Retfærdige (siger Salomon) klager først paa sig selff.

At Job saa flittige beskyt-

 te sin

ter sin vskyldighed mod sine Venner/ som sagde hannem at være straffet aff GVD for sin Synd oc vretfærdighed/ haffuer en anden Aarsage / som hand met klare ord bekiender. Jobs Venner meente / at Job vaar mere vretfærdig end andre Menniske / som Gud icke lod saa haardelige plagis/meente at det vaar løn som skyld / Her siger Job ney til / oc beskytter sin Vskyldighed / at intet Menniske kand hannem rettelige anklage for nogen Last / men faar Gud kiender hand sig for en Synn-

dere. Derfor skulle icke Men-
niskene saa dømme: Den
Mand straffis mere end an-
dre / der faare er hand me-
re skyldig faar GUD end
andre. Den Beslutning er
falsk. Fordi tit oc offte straf-
fer en god Fader paa sin
Søn/det som hand icke straf-
fer paa sin Dreng. Veed oc
GUD best/huad huer tien.
Somme de sparis til forbe-
dring / somme de straffis til
forbedring/effter Guds gode
viise raad. Derfor dømer in-
gen viis oc Gudfryctig Mãd
om en anden aff hans Met-
gang eller Modgang / men
aff

aff hans Gierninger som hand seer faar øyen.

Om Manden findis wtro mod Quinden / eller Quinden mod Manden.

WT Roskaff imod Mand eller Quinde vdi Ecteskab kalder ieg Hoer. Huor det bedriffuis aff Manden/der haffuer Quinden sit Kaarss / saa vel som Manden/ naar Quinden bedriffuer Hoer haffuer sit Kaarss. Synden paa begge parte er væderstyggelig faar Gud oc Menniske. Mandens Synd

er større faar GUD / thi Manden er Quindens hoffuit/ oc bedrager en anden til Synd met sig : Quindens Synd er større hos Mennisken / fordi hun met sit Horeri / om hun bliffuer fructsommelig / foruender godset fra de rætte Arffuinge til sine Horebørn/ huor met hun offuer Hoer besuiger sin Mand / oc fører fremmede Arffuinge ind i hans gods.

MEn Manden som vdi saa maade forseer sig/ skulde betencke huad hand giør/ thi hand icke i en maade synder/ men

men vdi mange. Hand for-
kaster sin Christelige Tro /
hand riffuer sig fra Christi
Legeme / hand vdskyder den
hellig Aand aff sit Hierte /
Hand foracter sin Bøn /
hand skil sig fra Guds helli-
gens samfund / hand giør sig
til Dieffuelsens bolig / hand
forhærder sig selff vdi Syn-
den / hand stiel fra sin Ho-
stru det hende hører til / hand
bedrøffuer Guds hellige En-
gle / hand fryder Dieffuelen /
hand forarger Mennisken /
hand giør GVds gaffuer
vdi sig vnyttelige / oc steff-
ner lige hen til Helffuedis
affgrund.

affgrund. Fordi Hoer haff-
uer denne vanart met sig/
at huor hun lenge haffuer
taget herberge/der forblinder
hun saa Menniſket / at det
intet acter ſig at ſynde/ men
far hen vdi en Synd effter
en anden/indtil at hand plat
vndergaar vdi Synden.

Huad ſkal her en from
Quinde giøre? Hun ſkal me-
get offuerbæreoc foruente for-
bedring/paaminde ſin Mād
vdi tilbørlig tid/lade ſine ven
ner venlige tale met hannem/
oc raade hannem det beſte.
Oc kand tit oc offte en from

Quinde

Quinde mere bekomme vdi saadan sag met Taalmodighed/ end met Rætten.

Ludouicus Viues scriffuer en Historia / om en Herremand/som om Nate tide met stor fare gick aff sit Slot/neder til sin Bole / oc tit oc offte kom i Liffs fare for hende/ Der hans Høstru(som vaar en frommer ærlig Quinde) bleff det var / oc viste vel at hād icke vilde giffue den Bole offuer / gaff hun sig vdi venlig tale met Manden / som vdi andre maade vaar beleffuen oc from mod sin Høstru oc sagde: Mand lille

ieg

ieg haffuer stor sorge for eder at i skulle skendelige omkomme en Nat for eders Bole skyld / Ville i lyde mit raad / da skulle i bliffue for vden all fare / Tager hende her op paa Slottet til mig / ieg vil intet anderledis haffue mig mod hende / end mod min egen Syster. Hand lydde sin Høstru at / oc taag samme sin Bole op paa Slottet til sig. Der hun der kom / bleff hun meget forfærdet / at Høstruen skulde komme oc see hende oc giøre hende ont / Der Høstruen det formerckte / gick hun til sin Mands Bole oc sagde:

Min Syster/ver icke redt for mig/ sky mig intet/ huad ieg haffuer som gaat er / vil ieg dele met dig / du tørst intet foruente dig ont aff mig. Oc der effter omgingis de dagli-ge it helt Aar igiennem / lige som de haffde veret Systre. Men der Aaret vaar vde/ oc Manden saa sin Høstruis Taalmodighed/ da fick hand saa stor vederstyggelighed til sin Bole/at hand icke vilde see hende/men strax forskød hen-de fra sig. Oc der effter fick saa stor kierlighed til sin Hø-stru / at hand hende aldrig der effter fortørnede/men leff-

uede

uede ærlige oc kyskelige met hende/ oc bleff saa befriet fra det onde leffnet hand hengde vdi.

Saa kand tit oc offte en from Quinde/ met sin Taalmodighed baade sin Mand / oc vende hānem fra onde veye

Saa skal dette vere mit raad/om en Mand forseer sig mod sit Ecteskabs forbaand/ at en Quinde inderlige beder for sin Mand/foruenter forbedring / oc vender hannem icke mere fra sig met it forbittert oc ont sind.

Men om Manden icke allereniste met Hoer/ men oc

met ond omgengelse / bitter-
hed / oc slag / leffuede met sin
Høstru / oc hun saae at der
vaare ingen forbedring at
foruente / da bruge sig Ræt-
ten: Oc efftterdi hand skamme-
lige haffde løst / det som vaar
ærlige bundet / begere aff
Dommere skilsmisse / at hun
kand søge den som frommere
vil vere.

HEr er oc at forstaa / huad
en from Mand kand giø-
re / om hans Høstru bedriffuer
Hoer. Kaarssit er hart saa
vel som Quindens er / naar
Manden synder. De haffue
vel begge ræt til at begere skils-
misse

misse naar saadant skeer. Men ligeruis som ieg raadde Quinden / vil ieg oc raade Manden paa det næste. Om Quinden haffuer forseet sig en gang eller tysser / oc der er haab at hun kand rette sig / oc haffuer vdi andre maade taallige vilkaar / da vilde ieg vel raade Manden at hand paaminte hende / oc om hun da loffuede bedring / met ydmyg bøn oc graad / at hand taage hende til naade / saa fremt som hen-dis skam vaare icke vdi huer mands mund / paa det hand vdi saa maade

kunde tecke det onde vdi sit hus/ oc affuerge Forargelse.

Men om hun saa skickede sit leffnet / at der er intet andet at foruente end skam oc forargelse / oc hendis vbluhed er kommen for huermands dør/da bør en Mand aff Øffrighedz mandat/ om hand icke end selff vilde/at skille sig ved den lem/som haffuer met sin Synd selff aff skaaret sig fra Manden/ oc sønder reffuit sit ecteskabs baand besynderlige om Manden er selff vskyldig/ eller vdi nogen dignitet oc høyt embede oc bestilning/vdi Kircke eller verdslig

ſlig regement. Dette er Sa-
lomons raad. Den ſom
holder hos ſig en hore/
hand er daarlig oc v-
retfærdig. Oc Syrack ſi-
ger. Vil hun icke være
dig lydig (det er om hun
bedriffuer hoer) da ſkil hen-
de fra dig.

Naar noget ſaa ſkeer mel-
lem Høſtru oc Hoſbonde/ er
der intet bedreraad imod den-
ne ſorge/ end at bede oc være
taalmodig. Thi det ſom kand
icke vendis / det forbedris icke
heller met ſorge.

Naar den ene er den anden vdi Ecteskab wlidelig met omgengelse/ dog vden ære spilde.

Kommer det oc offte hiblant ectefolck/ at den ene er den anden wlidelig vdi omgengelse / som kommer her aff at deris hierter vaare aldrig som det sig burde/met en gudfryctig kierlighed sāmen bunden. Der faare skal den wskyldige part her legge vind paa/ at den kerlighed kand optendis vdi den gienstridiggis hierte. Her til tien disse fem raad.

1. Bøn til Gud.
2. Formaning til den som gienstridig er.
3. At offueruinde det onde met det som gaat er.
4. At fortelie huad gaffn mand haffuer vdi huset/ naar Mand oc Quinde giøre it.
5. Huad skade der kommer aff moduillighed.

Det Første raad er en inderlig Bøn til Gud / vdi huilcken mand skal tuende ting befatte.

Først/ at mand bekiender sig at haffue saadan wlidelig metlem / for sin Synd skyld. Fordi intet ont kand offuer komme Menniskenn vdi Ver-

den vden Guds retfærdige Dom. Derfor om en Mand haffuer en Quinde som er sig wlidelig met omgengelse / bekiende det at være Guds rætfærdige Dom for sin Synds skyld/oc der hos bede aff gantske hierte/ met en stadig Tro sin Syndz forladelse. Der næst skal hand bede for sin Høstru / at Gud vil regere hende met den hellig Aand / indgiffue hende en Gudfrygtig kierlighed/ at hun kand vende sit sind til veluillighed oc fromhed/ Gud til ære oc dennem begge til en glædelig omgengelse. Lige saa skal oc Quin-

Quinden giøre/om Manden er sig wlidelig i omgengelse.

DEt Andet raad er formaning/ at den wskyldige tit oc offte beder oc formaner den skyldige / at hand eller hun vilde bedre betencke sig/huad it CHRisteligt Ecteskab vdkreffuer/ oc huad den ene den anden tilforn loffuet haffuer/ oc her hos oc raade/ at den wlydige beder Gud/ at hand vil giffue det beste raad.

DEt tredie Raad er/ at den wskyldige legger vind paa at hand kand smelte den skyldiggis haarde hierte met velgier-

gierninger/som Paulus raa-
der/der hand siger/Offuer-
uind det som ont er met
det gode/ det er at sam-
le gloendis kul paa sin
modstanderis hoffuit.
Thi er der noget gaat vdi
hiertet/ da kand det icke an-
derledis skee/end den wlidelige
skal ey lade sit onde sind smel-
te/ vden Dieffuelen haffuer
besynderlige besæt det Men-
niskis hierte.

DEt Fierde raad er/ at den
wskyldige faare giffuer
den skyldige/ huad gaffn en

god Endrectighed / imellem Mand oc Quinde vdi Ecteskab fører met sig / som er først en god Samuitighed / der er bedre end all Verdens rigdom. Der næst at de kunde endrectelige giøre deris Bøn til Gud / aff Troen oc en god Samuittighed / Oc loffue Gud for sine velgierninger. *Hieronymus* Siger / Den som plager sit legeme / men forlader Endrectighed / hand loffuer Gud met Trummer oc icke met dantz. Det er / den loff er Gud intet behagelig. Item at de diss bedre kunde regere deris hus / oc oplære

deris Børn tilbørlige. Item, at de met deris endrectighed/ kunde være andre til it gaat exempel. Item at de met deris gode samquemme/ kunde forbedre deris hus oc søge deris retfærdige næring. Thi huor der er en gudfryctig omgengelse oc Endrectighed/ der er Gud/ Huor Gud er der er alt gaat. Der faare siger Dauid i den hundret trediue oc tredie Psalme/ at Herren giffuer dem Benedidelse som ere endrectige. Fordi Endrectighed fødis aff Gudfryctighed / Ydmyghed oc

oc Taalmodighed. Oc ligner David Endrectighed ved Balsom / som baade met Luct er Menniskene lystig/ oc met krafft gaffnlig. Ligner oc David Endrectighed ved Dug. Thi ligeruis som Dug giffuer Jorden vædske / at hun bliffuer fructsommelig / saa giffuer Endrectighed vdi Ecteskab denne grøde / at Mand oc Quinde met glæde opbygge deris hus. Kort at sige: Den høyre haand haffuer icke saa meget den venstre haand behoff/ som Mand oc Quinde vdi Ecteskab haffue Endrectighed behoff. Det

hierte

hierte som icke her aff røris til endrectighed/ det maa være it forhærdet hierte / som Dieffuelen haffuer saadan haardhed indgiffuet/at det icke kand blødne.

DEt Femte raad er at den wskyldige giffuer den skyldige faare/ huad der kommer meget ont aff Wsamdrectighed/som er en ond samuittighed / at Mand oc Quinde icke kunde giøre deris Bøn/ icke heller lære deris Børn eller regere deris hus/ der forsømmis næring oc biæring/ alting gaar til bage/ andre forargis. En lærd Mand *Vegetius*

getius ved naffn / siger: At det hører en vijs Krigsherre til/ at saa wenighed iblant sine fiender. Ja dette forsømmer icke Dieffuelen / som er vijs til alt ont/ oc fører krig imod oss Menniske. Derfor er dette hans ypperste anslag at hand kand føre wenighed imellem oss sine Fiender/ paa det hand kand diss bedre tuinge oss vnder sig.

Huor disse fem Raad ere icke krafftige nock/ til at giøre Enighed mellem Ectefolck/ der veed ieg intet videre at kunde raade. Men ieg beder GUD vor kiere Fader

ved JEsum CHRistum/ at hand vil alting raade sig til Loff/pris oc ære/oc oss Menniske til at fryctе sig aff en ræt Tro oc en god Samuittighed.

AMEN.

Beslutning met Formaning til alle Stater / oc huer besynderlige.

DEtte vil ieg saa lade være screffuet / om denne Guds hellige ordning Ecteskab. GVd giffuet at det kand vere giort Gud til Loff / Dieffuelens rige til forstørring / oc mange Menniske til vnderuisning oc Salighed. Thi lige som Dieffuelens rige opbyggis oc formeris

formeris met vvkyskhed oc Ec-
teskabs besmittelse/ mange til
forderffuelse oc fordømmelse/
saa lenge som de vdi Dieff-
uelsens gierninger bliffue var
actige. Saa loffuis Gud
ved Kyskhed/ vere sig enten i
Ecteskab eller vden Ecteskab:
Fordi den som lader sig vn-
deruise/ oc affstaar aff Syn-
den/ ved en aluerlig omuen-
delse fra Dieffuelen oc hans
gierninger / hannem vil icke
Christus forskyde/ men naa-
dige anamme hannem/ hiel-
pe hannem aff Synden/ giø-
re hannem retfærdig / giffue
hannem den hellig Aand til
it pant

it pant paa Himmerigis ri-
ge / saa at hand vil aldrig
tencke paa hans Synder.
**Kommer alle til mig (si-
ger Christus) som ere be-
læssede met Syndens
byrde / ieg vil eder forløse.**
Oc hos Propheten. **JEG
leffuer / (siger HERREN)
Der faare vil ieg icke no
gen Synderis Død /
men at hand skal om-
uende sig / oc leffue.**

Der faare huo som haff-
uer sig end her til forseet / staa

sig op aff Synden i tide: La-
de icke Guds Ords tienere til
forgeffuis robe til sig / paa
det at Gud icke lader hannem
forhærdis i Synden / saa at
hand bliffuer der euige vdi /
oc der met føris hen vnder
Guds euige heffn oc straff.

Det er sant at Gud er
naadig / oc vil ingen Syn-
deris død / Men det er oc sant
at hand icke vil foractis vdi
sit Ord / men vil straffe time-
lige oc euige / dem som han-
nem vdi sit Ord foracte. Oc
hand lader mange aff sin ret-
færdige Dom saa forhærdis
vdi Synden / at de haffue in-
gen

gen lyst vden til Synd/oc der met vndergaa paa det sidste/ som mange exempel lære oss/ oc den yderste Dommedag skal beuise.

Her hos vil ieg haffue formanede for JEsu Christi Naffns skyld/alle stater / alle Guds Tienere / høye oc laffue/verdslig Øffrighed/Kircke Tienere oc Husfædre / at de her grandgiffuelige giffue act paa deris Kald oc Embede / at de affuerie aff deris gantske mact Guds fortørnelse / som skeer saa mangfoldelige vdi alle Stater imod det siette Budord / met vkyskhed /

Horeri oc Skørleffnet/ oc be-
tencke Guds haarde trusel/
som staar hos den Prophete
Jeremiam vdi det 48. Cap:
Forbandet være den/
som giør HErrens gier-
ning met suig. HErrens
gierning er huad som dit Em-
bede vdkreffuer: Huad heller
du est i Verdslig eller Geist-
lig befalning. HERREns
gierning giør du suigactige/
naar du icke giør met aller
største flid oc tro/ huad dit
Embede vdkreffuer. Straffen
som der hos henger er sørge-
lig oc vsigelige grum/ som er
Maledi-

Maledidelse oc Forbandelse aff Gud: Huilcken straff euig Guds heffn tager imod/ vden mand rætter sig i Naadens tid. Men tuert imod den som giør Guds gierning met flid oc tro/ aff en ret Guds frynct/ Gud til ære oc Menni=sken til gode/ hand tien Gud der met / oc Gud vil hannem velsigne for sin Lydactighed.

Saa bør nu alle fromme at vide / at de ere Guds Tienere/ vdi huadsomheldst Kald de haffue / oc at Gud vdkreffuer aff dem troskaff vdi deris bestilling/ oc vil den riglige beløne : Men lade de

ſig her i finde ſuigactige/haff
ue de Guds heffn oc ſtraff at
foruente / Legemlig oc Aan-
delig/ timelig oc euig/ vden de
ſnarlige betencke ſig oc omuen
de ſig fra deris onde veye.

EST du en Offrig-
heds Mand / acte dig
at vere vdi Guds beſtilling /
at giøre huad hand vdkreff-
uer / ſom kand komme ſig til
Ære oc Menniſken til gaffn.
Kom i hu Konning Joſa-
phat / huad hand faaregaff
ſine Dommere aff GUds
Aand/ ſom der ſtaar ſcreffuit
vdi den anden Krønicke bogs
nittende

nittende Capittel: Seer til (sage hand) huad i giø-re / Thi at i icke holde Dommen faar Menni-sken / men faar HERREN: Oc hand er met eder vdi Dommen. Der faare lader HERrens fryct vere hos eder / oc foruarer eder. Gud giffuet at alle som ere i verdslig bestilling / oc haffue andre vnder deris mact oc befalning / vilde disse Josaphats ord som hã̄d talede aff Guds Aand / rettelige betencke. Først

Først siger hand/ Seer til huad i giøre. Lige som hand saa vilde sige: J ere verdslige Dommere som skulle hantheffue det som gaat er/ oc straffe oc nedderlegge det som skeer imod Guds Low. Dette Embede skulle i betencke eder at haffue aff Gud/ ia i skulle acte det at vere Guds bestilling/ saa at i icke maa giøre eller lade effter eders tycke/ men i aldelis skulle rette eder effter GUds Low/ aff huilcken i kunde vide huad hannem vel befalder/ oc huad hannem imod er: Denne

Guds Low skal vere eder en Regel/ huor effter i skulle ski-cke eder/ vdi eders Kald oc Embede.

Der næst sætter Konning Josaphat sagen hos/ huor-faare at Øffrighed oc Dom-mere skulle see sig faare/ huad de giøre. Thi (siger hand) **at i icke holde Dommen faar Mennisken/ men faar HERren.** O huad de ere faa vdi Verden/ som dette ræt betencke. Huad de ere faa/ som denne store dig-nitet ret acte som det sig bur-de. En Dommere/ som er til-

skicket

skicket at dønnne imellem ræt oc wræt/ at beskytte de wskyldige oc at straffe de skyldige / effter Guds Low oc Verdslig Low / hand icke dømmer sin Dom / men Guds Dom / hand icke sider til at døm̄e i Menniskens sted/men i Herrens sted/Huor faare Dommere kallis ocsaa Guder i den hellige Scrifft. Derfor burde mand vel at betencke huad mand giorde / at mand icke forgreffue sig imod Gud / oc foruende Guds Dom met Kraaglow eller falsk Dom / eller wstraff / som wsigelige meget ont kommer aff.

Ydermere siger Josaphat
Oc HERREN er met
eder vdi Dommen. Det
er/Endog i icke see HERREN
met eders legemlige øyen/ da
er hand alligeuel hos eder/oc
sider Dom met eder. Huilc-
ken som burde vel at haffue
det første stemme vdi alle sa-
ger/som de andre Metdom-
mere burde vel at følge effter.
Dette Stemme er først vdi
Guds Low faare giffuet/ si-
den vdi Verdslig Low / som
kommer offuer ens met na-
turlig Low oc Guds Low.

Her aff indfører Josaphat
denne

denne Paamindelse. Der=faare (siger hand) lader HErrens fryct vere hos eder / oc foruarer eder. Denne Paamindelse er tuen=defold/Først siger hand: La=der HErrens fryct vere hos eder. Hui saa? Fordi HErrens fryct haffuer den=ne natur oc art met sig / at huor hun er / da forsømmer mand intet / det som mand veed at vere HErren behage=ligt. Den som fryċter HErren (siger Salomon) hand

hand forsømmer intet.
Der næst siger Josaphat/Oc foruarer eder. Lige som hand saa vilde sige: Efftersi Gud sider i dom met eder/ oc i side i Guds sted til at dom=me effter Guds mund/seer til at i icke forskyde Guds stem=me oc Sententz/men at i vdi alle maade skicke eder der eff=ter/ saa fremt som i icke ville falde vnder Guds heffn oc straff/ huilcken i ville giøre til en vretfærdig Dommere met eder.

Her aff kand huer Øffrig=hed vide/ huad hannem bør

at giøre. Derfaare naar Off-
righed seer Skørleffnet/ Ho-
rerj/ oc Løsactighed faa off-
uerhaand (huor met GVD
foractis: Guds ordning van
æris: Dieffuelens rige for-
meris: mange Męniske grue-
lige forargis: den Christne
Kircke formindskis) oc hand
det icke straffer/ oc affuender
Guds vrede met Suerdet/
som Gud haffuer hannem
giffuet vdi haand/ til at straf-
fe Synden met/ da seer hand
sig icke ret faare huad hand
giør/ hand acter sig icke at
dømme HErrens Dom/ hand
meen sig icke at foracte Guds
stemme

stemme oc vilie vdi Dom/ oc icke heller frycter Gud / men hensætter Guds fryct oc beklicker sig selff/ met fremmede Synder : Fordi alle de Synder som hand kunde met Low oc straff nederlegge / oc det forsømmer/ de komme offuer hans eget hoffuet/ oc der met fører hand Guds Forbandelse offuer sig. Thi hand giør HERRENS gierning suigactelige.

JA (maa nogen sige) Den som er vskyldig/ hand kaste den første steen. Dette bekiender ieg at vere sagd aff vor

HERRE JEsu Christo / til Jøderne/der de ledde en quinde til hannem/ som vaar funden vdi Hoer/ oc klagede paa hende oc sagde: Denne Quinde er greffuen met ferske gierninger i Hoer / Oc Moses bød oss i Louen at stene saadanne. Huad siger du? Men de sagde det (siger Euangelisten) at forsøge hannem/ paa det de kunde haffue sag met hannem. Dette vaar Jødernis mening. Enten siger hād at wi skulle giøre effter Mosi Low oc stene hende ihiel/men giør hand det/ saa er hand imod sig selff/ som kalder alle

Synde-

Syndere til sig/forlader dennem Synden oc tager dem til Naade: Eller hand siger/ at wi icke skulle stene hende ihiel/Men giør hand det/da haffue wi sag met hannem/ huor faare wi kunde omkomme hannem: Thi siger hand imod Mosen / da er hand Guds Lous foractere/oc bør derfor at dø. Der HERREN Christus saa deris onde hierte / da gaff hand dennem det suar/som vaar huercken imod Louen / icke heller imod den Naade som hand tilbød oc tilkallede alle Syndere / oc sagde: Huo som aff eder er

vden Synd hand kaste den første steen paa hende.

Her met forbiuder icke Christus at dømme Quinden/som vaar funden i Hoer/ Thi haffde hand det giort/ da haffde hand veret imod sig selff/ oc foractet GVds Low: Men hand som en goder Læge/ paaminder Jøderne/ at de skulle oc føle vdi deris egen Barm/ oc betencke deris egen Vanartighed/ oc mange hemelige Synder.

Der faare suarer ieg saa til dette Ord (som Christus siger til Jøderne) den der er foruden Synd kaste den

første

første Steen paa hende / At mand skal giøre skilssmisse imellem Menniskens Dom / oc Guds Dom.

Menniskens Dom kommer aff læthed / oc staar effter at forderffue hannem / som mand dømmer om. Om denne Menniskens Dom siger Christus: Dømmer icke / paa det i icke skulle fordømmis.

Guds Dom er den som GVD haffuer befalet Offrighed at dømme paa sine vegne / Som Josaphat siger: J dømme icke Men-

niskens Dom / men GUds Dom. Denne Guds Dom skal en Offrighed døme/huad heller hand er selff skyldig eller oc ey / vdi den gierning som hand dømer en anden faare/ Fordi Guds befalning nøder hannem her til/ at giøre sit Embede fylliste som hannem er betroet. Dømmer hand icke/da legger hand Synd paa Synd/ saa at hand bliffuer skyldig/ baade for sin Synd oc for en andens.

Men om en Dommere er selff skyldig/vdi det som hand skal straffe en anden faare/ giffuer ieg hānem dette raad:

Begræde sig hos sig selff sin Synd: Bekiende sig faar Gud at vere verd at straffis for sin gierning: Vende sig om til Gud met en aluerlig penitentze: Tacke sig Gud for sin Barmhiertighed/at hand icke straffis som det sig burde: Oc der hos effter Louen straf- fe den/som er befundit at haff- ue giort imod Louen. Men er icke Dommeren skyldig vdi det hand straffer vdi en an- den/ tacke sig Gud som han- uem haffuer beuaret for saa- dan last: Bede sig Gud at hand oc her effter vil hannem naadelige beuare. Kortelige

Den som staar/see til at hand icke falder.

EST du en Kircke Tienere/som er befalet at predicke oc lære Guds folck/ see til at du lader dig findis tro vdi Guds gierning / saa fremt som du icke vilt selff falde vnder GVDs heffn oc straff / Betenck at du est sæt aff Gud til at straffe oc at lære/ met Mund oc Leffnet. Forsømmer du her noget / da giør du Guds gierning suigactige / oc kant icke vndgaa din fortiente straff. Haff altid vdi dit Hierte/ scriff faare

oc bag vdi dine Bøger oc paa dine vegge i dit Hus/Guds Ord som staar hos Ezechiel Prophete/ vdi det tredie Capittel.

JEG haffuer sæt dig (siger Gud) til en vectere offuer Jsraels hus/ du skalt høre Ordet aff min Mund / oc paaminde dem paa mine vegne. Naar ieg siger til den wgudelige/ du skalt visselige dø/ oc du atuarer hannem icke/ oc siger

hannem det icke / met
huilcket den wgudelige
kand foruare sig fra sit
wgudelige væsen / at
hand maa leffue, da skal
den Wgudelige dø for
sine Synder skyld / men
ieg vil kreffue hans blod
aff din Haand. Men
paaminder du den w-
gudelige / oc hand om-
uender sig icke / aff sit
wgudelige væsen oc vey
da skal hand dø for sine
Synders

Synders skyld/men du haffuer reddet din Siel.

Saa seer du her som est en Predicant/oc est en Vectere offuer Guds Hus / huad Gud vdkreffuer aff dig / oc huad straff dig offuerhenger/ om du her vdi tager forsømmelse / enten for yndist eller for vrede vdi nogen maade. Mange straffe vel Synden vdi almindelighed/oc lade det tage huor det kand/ men det er icke nock/du giør icke denne Guds gierning som her vdkreffuis aff dig. Thi her staar Naar du seer til den vgudelige /

ge/ det er til den som vgudelige skicker sit leffnet / oc du icke paaminder hannem / da vil ieg kreffue hans Blod aff din haand.

IEg hørde en tid en vnger Mand rose en Prest som straffede haardelige Horerj oc Skørleffnet vdi Predickestolen/ oc sagde hannem derfor at vere loff verd/at hand saa trolige straffede Synden. Jeg suarede hannem/oc sagde: Det er vel giort at hand straffer Synden/Men huad vilde i giøre (sagde ieg) om hand komme til eder oc paaminte

minte eder noget om eders
Skørleffnet/oc straffede eder
der faare. Hand suarede mig:
Guds død/ hand maa straf-
fe tusinde Dieffle/icke mig/ieg
vil icke vere straffet aff han-
nem. Ja den Prest giorde li-
ge som de Læger der meget
kunde tale om Siugdom / oc
sige huad raad der er til/men
de ville icke røre Bulden huor
det ømme sider. Saa siger
ieg / at en Guds Ords Tie-
nere bør baade at straffe al-
le almindelige oc huer i sær/
som hand seer der leffue v-
gudelige met Forargelse.

Ja (siger du) straffer ieg
den

den oc den / hues hyllist oc
venskaff ieg icke kand miste /
huad bliffuer der da aff mig /
eller aff min Høstru oc Børn /
ieg bliffuer foriaget / ieg mister
min Tiende. In summa mig
tør trengis til paa det sidste
at tigge mit Brød vdi frem-
mede Land / ieg haffuer ingen
anden Konst lært at nære
mig aff / end at predicke. Du
som enten saa meent eller si-
ger / du aldrig vaarst Guds
tro Tienere: Du aldrig acte-
de Guds Ære mere end din
egen Bug: Men haffuer hol-
det din Bug / din Høstru / dine
Børn for dine Guder / huilc-
ket

ket som dig ilde skal bekomme paa det sidste. Du ligner icke denne korte forfølgelse imod euighed/ huor Gud vil beløne riglige alle sine tro Tienere / oc straffe alle Wlydige Tienere met euig straff. Derfor er det dig meget bedre at rømme fra en Sogen / huor en vgudelig Tyranne forfølger dig/ for du straffer hans Horerj oc Skørleffnet / end at leffue daglige ved hans Bord met lyst oc glæde. Det er dig meget bedre at foriagis aff Landet/ end at lyckis vde aff Himmerige. Det er dig glædeligere at tigge Brød vdi

Verden/end at side til bords met den rige Fraadzere vdi Helffuede til euig tid.

Der faare vil ieg haffue alle fromme Predickere formanede / at de giøre deris Embede met flid/ straffe Horerj / Skørleffnet oc wkysk snack oc tale/ met forstand oc lempe/som de hellige Propheter oc Apostler haffue giort for oss.

DV som est en Huss fader/oc haffuer Børn oc Tienere vnder dig/skalt vide at du oc est sæt aff Gud til en Vectere offuer dit Hus/

at du met Lærdom oc Exempel lærer dem som ere vnder dig/ all Dydelighed oc fromhed/ Kyskhed oc tuctighed/ oc at du met Ord/ Riis oc kiep straffer dem/ som wtuctige oc løsactige leffue imod det siette Budord.

Ja (siger Bonden) vil ieg icke lide/ at mine Drenge haffue boelskaff enten i gaarden eller vden / da vil ingen tiene mig/ vil ieg ingen Skøger haffue i tieniste/ da faar mit Korn at staa vde. Dette veed ieg at vere it almindeligt klagemaal paa Landbygden. Oc endog skalckhed oc løsactighed

tighed haffuer taget saa stor offuerhaand/at Bonden kād hende icke forhindre / vden Øffrighed oc Sognepresterne tage sig aluerlige for at straf=fe wkyskhed / Skørleffnet oc Horeri met Suerd oc Band som tilbørligt er/Da vilde ieg at en from Bonde skulde hel=ler ene Nat oc dag trælle/end hand skulde lide den store Guds fortørnelse vdi sit hus. Men mig haabis/at Øffrig=hed skal haffue her effter stør=re indseende. Fordi vdi disse dage haffuer ieg hørt nogle Quinder at vere besynderlige straffede / som haffde deris Legeme

Legeme falle/ for dem som pen-
ninge eller andet vilde giffue.

HER offuer vil ieg
huer Christen/ være sig
Mand eller Quinde/ haffue
formanet/ for Christi naffns
skyld/ at de aluerlige betencke
deris Kald oc vilkor / at de
haffue Gud faar øyen/ at de
oc holde Guds fryct vdi deris
Hierte met idelig Paakaldel-
se/ at de icke falde vdi slemhed
imod det siette Bud /oc icke
besmitte deris Legeme met
Horerj eller Skørleffnet/ som
Gud vil icke haffue vstraffet.
Huer tencke sig huad hand
 haff-

haffuer loffuet Gud i Daa-
ben/ det er/ at hand haffuer
vedersaget oc forsuoret Dieff-
uelens gierninger / iblant
huilcke Horerj oc Skørleffnet
er den vederstyggeligste faar
Gud oc hans hellige Engle.
Tencke sig huad det er en gru-
elig Synd / at besmitte det
huide Klæde som wi iførde oss
vdi Daaben. Tencke sig at
vere grueligt at affto Chri-
sti Blod aff sit Hierte / met
Horerj oc Skørleffnet. Tenc-
ke sig at vere grumt/at foria-
ge den hellig Aand aff sit
Hierte/oc tage Christi lem oc
giøre til Dieffuelens lem ved
Horerj

Horerj oc Skørleffnet. Tencke sig huad det er grueligt at giøre aff Guds tempel Dieffuelens bolig. Tencke sig huad hand haffuer loffuet Christo/ saa tit som mand gaar til oc æder hans Legeme oc dricker hans Blod i Sacramentet: som er at hand loffuer Christo der met at hand vil bliffue i hannem / lige som Christus beuiser sig at ville bo i dem som det tilbørlige giøre/ det er/de som met Troen oc en god Samuittighed bruge Christi Naderis sacramente/ oc loffue sig at beholde Troen oc en god Samuittighed til deris døde dag.

FOrmaner ieg oc besynderlige Ectefolck/ at de ret betencke Guds ordning/ oc der effter leffue som ieg haffuer faaregiffuet vdi denne lille Bog. Lader oss der faare vere den hellig Aand lydige som raader oss at wi skulle priise Gud met vore Legeme/Siæl oc Aand/som høre Gud til.

O Himmelske Fader ieg beder dig for din kiere Søns skyld Jesu CHristi / vor eniste Frelseris skyld/at du regerer oss allesãmen met

dit Ord / oc den Hellig-
Aand/Lad icke din fien-
dis Aand faa mact off-
uer oss at forføre oss fra
dig. Giff Offrighed vil-
ie oc mod til at affuerge
Dieffuelens gierninger
Horeri oc Skørleffnet.
Stadfest alle GUds
Ords Tienere met din
Naade / at de lære och
straffe effter din hellige
vilie. Giff Husffædre
sind oc vilie til at holde

deris Hus rene/for all
vtuct. Ja giff oss alle
at wi kunde leffue her
vdi Verden effter din
vilie/i Gudfryctighed/
ærlighed oc kyskhed / at
wi siden paa den yderste
Domme dag kunde fin=
dis at vere dine Vdual=
de til euig glæde oc Sa=
lighed / Vdi din Søn
vor HErre Jesu Christo.
Dig O euige gode oc
Barmhiertige Gud Fa
der/

der/Søn oc hellig Aand skee loff/ pris oc ære vdi all Euighed/ Amen.

En daglig Tacksigelse oc Bøn.

O GUd naadige Fader / ieg tacker dig/ ved din Søn vor kiere HERRE Jesum CHristum / vor eniste Meglere oc Frelsermand / for alle dine Gaffuer oc velgierninger/

ger/Legemlige oc Aan-
delige / Timelige oc E-
uige/som ere flere oc stør
re/ end at noget Crea-
tur kand enten tencke el-
ler opregne.

O milde Gud Fa-
der/ieg beder dig for din
Søns Naffn skyld / at
du beuarer din Christne
Kircke vdi all Verden /
oc lader dit Ord predic-
kis purt oc rent / at din
Søns rige maa videli-

ge sprees

ge sprees vdi Verden/
at mange kunde priise
din Barmhiertighed i
all Euighed.

O almectigste Gud
Fader beskerme dette Ri
ge/regere Konningen oc
alle Regentere oc Sta-
ter met din hellig Aand/
at wi kunde leffue it ro-
igt leffnet/Gudfryctige
oc ærlige dig til Loff.

O min kiere Him-
melske Fader / forlad
mig

mig min Synd for din
Søns død oc pine skyld
oc giør mig retfærdig
met din Søns Retfær-
dighed / oc giff mig den
hellig Aand / lær mig din
vey / leed mig i din sand-
hed. Beuar min Siæl
fra wgudelige tancker /
fra forgifftige affecter /
fra skadelige raad / fra
Hiertens haardhed oc
gienstridighed / fra onde
gierninger / oc giff mig
Naade

Naade at tencke / at-
traa/begere/ville oc giø-
re det som dig er beha-
geligt/den Christne Kir-
cke nytteligt / oc min
Næste gaffnligt.

O HERre giff mig
forstand / oc giør mig
bistand/ at ieg kand ve-
re flitig oc trofast i mit
Kald/dig til ære/oc den
Christne Kircke til for-
bedring/ oc min Næste
til gode oc gaffn.

O HEr-

O HErre Gud beuare mig i en leffuendis oc stadig Tro / i en god Samuittighed indtil dette Liffs ende / at ieg da maa hensoffue i min HErris Jesu Christi Paakaldelse / oc formedelst hannem bekomme det euige Liff / at ieg siden met alle dine Vdualde / loffuer / tacker oc priser dig Euindelige. Dig skee loff / pris oc ære

met

met din Søn oc den hellig Aand / som er en Gud met dig fra nu oc i all Euighed / Amen.

En Bøn om varactighed vdi Troen / oc en god Samuittighed.

O Barmhiertige oc milde GUd Fader / Jeg tacker dig ved din kiere Søn Jesum Christum min eniste Frelsere oc Saliggiørere /

rere/at du haffuer icke
effter din Retfærdige
Dom straffet mig / for
mine mange store oc
groffue Synder / men
haffuer naadelige spa=
ret mig / oc kaldet mig
til din Søns Jesu Chri=
sti bekiendelse/saa at ieg
veed oc troer at hand er
min Saliggiørere / oc
alle deris som tro paa
hannem. Dēne din gier=
ning O HErre fuldkom
naadeli=

naadelige/som du haff-
uer aff Naade begynt.
Giff mig din hellig-
Aand/affslæt min synd
opueck Troen vdi mig/
at ieg maa ære oc loffue
dig alle mine dage.

O HERre lad dit sa-
lige Euangelij pure oc
rene Lærdom io mere oc
mere begrundis i mit
hierte/stadfest min Tro
oc formere hende dagli-
ge ved din helligAand/

vnd mig at leffue effter din hellige vilie met en god Samuittighed. Lad mig icke forføris fra din pure oc klare Euangelij kielde / til Dieffuelsens oc Menniskens Lærdom Lad mig icke omkaste en god Samuittighed.

O HERre Himmelske oc milde Fader / Jeg veed oc vel forfarer / at mine Fiender ere mange oc stercke / som ville

forføre

forføre mig fra dig. Dieffuelen er aldrig stil-
le / Verdens forfenge-
lighed locker / Mit eget
Kiød oc Blod giffuer
aldrig huile / Disse Fien-
der staa mig hart effter
oc ville forføre mig fra
dig / oc de ere mig alt
forstercke. Der faare be-
der ieg dig / O milde Fa-
der / at du holder mig
oppe ved dit Ord oc den
hellig Aand vdi en fast

Tro oc i it Gudfryctigt leffnet/paa det ieg kand offueruinde mine Fiender met din mact / det er i din kiere Søn min Frelsere JEsu CHristo. Lad mig altid bliffue din Søns Lem/oc skiule mig vnder hās skiold som haffuer offueruundet Dieffuelen/ icke for sin person alene / men oc for mig / som troer paa hannem. Ah HErre

re hielp/hielp min Tro/
bestyrck mig i din Sand
hed/ leed mig vdi dine
veye/reger mig met din
hellig Aand/den stund
ieg skal vere vdi denne
Jammerdal oc stride i-
mod disse Fiender. Giff
mig Naade at ieg maa
altid beholde Seieruin-
ding/ at mine Fiender
icke faa offuerhaand/
paa det ieg kand met
glæde/naar du vilt kalde

mig aff denne Verden/
antuorde min Siæl vdi
din kiere søns Jesu Chri=
sti min eniste Frelseris oc
Saliggiøreris hender.

Dig O milde Gud
Fader/ske loff/ære/pris
oc Tacksigelse euindeli=
ge/met din Søn JEsu
CHristo oc den Hellig=
Aand/som ere en euig/
Almectig oc Barmhier=
tig Gud. Ja dig skulle
alle Engle oc Menniske

loffue oc tacke euindelige
for din vsigelige Barm
hiertighed / du beuiser
mig oc alle arme Syn-
dere som kõme til dig. O
kiere Fader/O milde Fa-
der/O naadige Fader/
dig befaler ieg mig/ vdi
din haand setter ieg min
Salighed/oc forventer
det euige Liff oc glæde/
som du mig loffuit haff
uer i Jesu Christo min
kiere Frelsere.
Amen/Amen. Naade/Naade.

Register paa de synderligste Puncter oc Artickler som faaregiffuis oc forklaris vdi denne Bog om Ecteskab.

A.

B.

Beten=

Bøner.

Der

Christne.

D.

Dieffue-

Dieffuelen.

Register.

Baand

